

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra křesťanské výchovy

Katolická teologie

Petr Hyánek

**Příprava dětí na první slavení svátosti smíření a první přijetí eucharistie
podle programu Katecheze Dobrého pastýře**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Marcela Roubalová, PhD.

Olomouc 2024

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem přitom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 12. dubna 2024

Petr Hyánek

Poděkování

Rád bych tímto vyjádřil poděkování Mgr. Marcele Roubalové, PhD. za podnětné rady, trpělivost, čas, odborná doporučení a spolupráci při vedení mé diplomové práce. Také bych chtěl poděkovat všem ostatním, kteří mi pomáhali, podporovali mě anebo přispěli svými cennými radami či zkušenostmi.

Práce byla podpořena z projektu IGA_CMTF_2023_007.

Obsah

Úvod.....	7
1 Povaha a cíl katecheze.....	8
1.1 Katecheze a kérygma	8
1.2 Vztah Bible a katecheze	9
2 Svátosti	11
2.1 Svátost smíření	12
2.1.1 Základní prvky svátosti smíření	13
2.2 Svátost eucharistie.....	14
2.2.1 Označení svátosti eucharistie	14
2.2.2 Ustanovení eucharistie	15
2.2.3 Symbolika chleba a vína	15
2.3 Části mše svaté a jejich význam.....	15
2.3.1 Vstupní obřady	16
2.3.2 Bohoslužba slova.....	18
2.3.3 Eucharistická bohoslužba	19
2.3.4 Závěrečné obřady	22
2.4 Vhodný věk k přijetí svátosti eucharistie a svátosti smíření u dětí	22
3 Podstata Katecheze Dobrého pastýře	23
3.1 Východiska a principy Marie Montessori a Sofie Cavalletti	23
3.1.1 Pohled na dítě očima Marie Montessori a Sofie Cavalletti	23
3.1.2 Katecheta není učitel, ale průvodce.....	26
3.1.3 Prostředí pro katechezi – atrium.....	27
3.1.4 Modlitba dětí	28
3.1.5 Lekce ticha	29
3.2 Formace svědomí u dětí	30
3.3 Teologická východiska Sofie Cavalletti.....	32

4	Příprava na první svaté přijímání	34
4.1	Vybrané katecheze v rámci vzdálené přípravy.....	34
4.1.1	Prožívání liturgie a liturgického roku.....	35
4.1.2	Dějiny spásy	37
4.1.3	Písmo svaté.....	38
4.1.4	Biblický zeměpis	39
4.1.5	Adventní proroctví	40
4.1.6	Událost vtělení a Ježíšovo dětství	41
4.1.7	Podobenství o Božím království	43
4.1.8	Křest	44
4.1.9	Velikonoce	46
4.2	Katecheze o Dobrém pastýři	49
4.2.1	Podobenství o Dobrém pastýři	49
4.2.2	Žalm 23	51
4.2.3	Podobenství o nalezené ovci	51
4.2.4	Dobry pastyř a eucharistie.....	52
4.3	Morální podobenství v rámci bezprostřední přípravy	53
4.3.1	Pravý vinný keř	54
4.3.2	Maximy a shrnutí zákona	56
4.3.3	Rozsévač.....	58
4.3.4	Dobry Samaritan	59
4.3.5	Farizeus a celník.....	61
4.3.6	Neodbytný přítel.....	62
4.3.7	Deset družiček na svatbě	64
4.3.8	Nalezená ovce a nalezená mince	65
4.4	Bezprostřední příprava dětí	65
4.4.1	První setkání.....	67

4.4.2	Druhé setkání.....	69
4.4.3	Třetí setkání.....	71
4.4.4	Čtvrté setkání.....	73
4.4.5	Páté setkání.....	74
4.4.6	Duchovní obnova	75
4.4.7	Průběh a příprava slavení svátosti smíření	75
5	Srovnání Katecheze Dobrého pastýře s nejběžnějšími přípravami na první svaté přijímání v České republice	79
5.1	Nejčastější přípravy používané v České republice.....	79
5.1.1	Bůh k nám přichází	80
5.1.2	Dnes budu tvým hostem	81
5.2	Metoda srovnání	82
5.3	Srovnávané kategorie	82
5.3.1	Teologické východisko	83
5.3.2	Následnost a návaznost na předchozí katechezi dětí.....	84
5.3.3	Použité didaktické metody a organizační formy	85
5.3.4	Využití aktivizačních metod.....	85
5.3.5	Zaměření cílů.....	86
5.3.6	Pojetí svátosti smíření a zpytování svědomí	87
5.3.7	Příprava a průběh slavností	88
5.4	Diskuse	88
	Závěr.....	91
	Bibliografie a zdroje.....	92
	Přílohy	96

Úvod

V této práci se budeme zabývat přípravou dětí na první slavení svátosti smíření a první svaté přijímání. Příprava je v první řadě úkolem rodičů, ale její závěrečnou bezprostřední část má většinou na starost kněz či katecheta¹. Existují různé přístupy, jak tuto přípravu dětem zprostředkovat. My si zde představíme jeden z nich: metodu Katecheze Dobrého pastýře. U nás není zatím tento způsob katecheze příliš rozšířen, postupně se ale dostává do širšího povědomí. Nabízí v mnoha ohledech naprosto odlišný způsob oproti „běžně“ využívaným přístupům.

Jak již bylo řečeno, stěžejním bodem této diplomové práce bude příprava dětí ke zmiňovaným svátostem. Příprava má probíhat formou katecheze, proto si v první kapitole nejdříve stručně objasníme, co katecheze je a jak by měla, alespoň v některých zásadních částech, vypadat. Jelikož je jedním ze dvou hlavních pilířů Katecheze Dobrého pastýře liturgie², a také se zaměřujeme na první přijetí svátosti eucharistie dětmi, nahlédneme na podstatu jejího slavení, slavení svátosti smíření a také na stručnou charakteristiku jednotlivých částí mše svaté. Poté jsou představeny základní principy a východiska Katecheze Dobrého pastýře. V další kapitole se zaměříme na katecheze, které tvoří vzdálenou přípravu dětí, mimo jiné na morální podobenství a podobenství o Dobrém pastýři, která budují základ bezprostřední přípravy. Ta se skládá z pěti setkání, jež jsou zde podrobně představeny, a duchovní obnovou, jejímž vyvrcholením je samotná slavnost prvního svatého přijímání. V závěru této práce je nabídnuto srovnání metody Katecheze Dobrého pastýře s dvěma dalšími, u nás používanými, přístupy.

Nahlédneme-li na současné pojetí přípravy ke svátostem, zjistíme, že je postaveno spíše na výuce než na formaci. Přitom by její intelektuální část neměla být tou nejpodstatnější, ale měla by jít ruku v ruce s budováním vztahu mezi dítětem a Bohem.³ Cílem této práce je tedy představit „jiný“ koncept přípravy dětí na svátost smíření a přijetí svátosti eucharistie tak, aby mohl být inspirací či předlohou pro kněze a katechety, kteří se přípravou dětí zabývají a hledají „cesty“, jež by více odpovídaly potřebám dětí a umožňovaly jim prohloubit svůj vztah s Kristem.

¹ Termín „katecheta“ je zde míněn v mužském i ženském rodě.

² Druhým pilířem je Písmo svaté, o kterém je podrobněji pojednáno níže.

³ Srov. JORIO, Domenico. *Dekret Quam singulari: o věku, jehož se u dětí požaduje k prvnímu sv. přijímání*, vydáný na rozkaz papeže Pia X. (blahé paměti) Kongregací svátostí dne 8. srpna 1910. 2. vyd. Brno: nákladem vlastním, 1929.

1 Povaha a cíl katecheze

V této kapitole bude nejprve objasněno, co katecheze je a jaká je „její povaha“. Položíme-li si otázku: Co je to katecheze? Odpověď může být prostá: Katecheze je předmětem katechetiky. A katechetika je vědecká reflexe v rámci pastorační činnosti církve. Abychom však lépe pochopili, co je obsahem tohoto pojmu, bylo by potřebné do něj proniknout ještě mnohem hlouběji. Katecheze je totiž velmi rozmanitá, má mnoho forem a mnoho dílčích prvků, které ji specifikují. Pro naši potřebu ji definujeme jako systematický doprovod na cestě víry.⁴

Z této definice nám při hlubším zamyšlení vyjde najevo i cíl katecheze, jímž je uvádět (člověka) do společenství s Ježíšem Kristem, do důvěrného vztahu s ním.⁵ Osoba Ježíše Krista je totiž v samém středu katecheze⁶ a je-li katecheze systematický doprovod na naší cestě víry, cílem této cesty je bezpochyby právě On.

1.1 Katecheze a kérygma

Tímto se dostáváme i k jednomu z dílčích a také základních prvků katecheze a základnímu prvku celé křesťanské víry vůbec: je jím „kérygma“ – tedy hlásání radostné zvěsti, zvěsti o Ježíši z Nazareta, jednorozeném Otcově Synu, který *pro nás trpěl a zemřel a nyní, zmrtvýchvstalý, žije navždy pro nás*.⁷ O tomto nás ubezpečuje a také nám to velmi naléhavě připomíná papež František ve své apoštolské exhortaci *Evangelii gaudium*, kde říká:

Netřeba se domnívat, že v katechezi má kérygma ustoupit nějaké údajně „solidnější“ formaci. Není nic solidnějšího, hlubšího, jistějšího, konzistentnějšího a moudřejšího než tato zvěst. Všeckrá křesťanská formace je především prohlubováním kérygmatu, které se má stále více a lépe do křesťanského života vtělovat, nikdy nepřestává osvěcovat katechetické působení

⁴ Srov. DŘÍMAL, Ludvík. *Fundamentální katechetika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2023, s. 9–11.

⁵ Srov. JOHN PAUL II. *Catechesi tradendae: Apostolic exhortation of pope John Paul II on catechesis in our time*. [Online]. Libreria Editrice Vaticana, 1979. Dostupné z: The Holy See, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_16101979_catechesi-tradendae.html. [citováno 2024-02-22], čl. 5.

⁶ Srov. JOHN PAUL II. *Catechesi tradendae*, čl. 5.

⁷ Srov. tamtéž.

*a umožňuje nám správně chápat význam jakéhokoli tématu, které se v katechezi vysvětluje. Je to zvěst, která odpovídá na nekonečnou touhu, jež je v každém lidském srdci.*⁸

Identita katecheze tedy musí být v současné době stále více a více kerygmatická. Protože hlásání již nelze považovat za pouhou první fázi víry, která katechezi předchází, ale spíše za konstitutivní rozměr každého okamžiku katecheze.⁹ Je totiž velmi důležité, aby právě prostřednictvím katecheze každý člověk objevil, že stojí za to věřit.¹⁰ Česká biskupská konference k tomu dodává, že v našich podmínkách je třeba tento princip zohlednit zejména v iniciační katechezi a při službě dětem, aby v úsilí o morální formaci dětí nebyla podceněna etapa poznání Boží lásky a iniciativy.¹¹

Díváme-li se na katechezi kerygmatickou optikou a uznáme-li ústřední postavení kerygmatu v katechezi, nalezneme i její těžiště: *(Katecheze) má hovořit spíš o spásné Boží lásce než o morálních a náboženských závazcích, nevnicovat pravdu a apelovat na svobodu, vyznačovat se radostí, nabídkou podnětů, vitalitou a harmonickou celistvostí, která neredukuje hlásání na několik nauk, někdy spíše filozofických než evangelijních.*¹²

1.2 Vztah Bible a katecheze

Úkol církve hlásat evangelium nevychází z ničeho jiného než z velkého misijního poslání na konci Matoušova evangelia: *Jděte tedy, získejte za učedníky všechny národy, křtěte je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého a učte je zachovávat všechno, co jsem vám přikázal.* (Mt 28,19–20)¹³ Můžeme tak říci, že tento Ježíšův výrok je i jedním z biblických základů a východisek pro katechezi jako takovou.¹⁴

⁸ PAPEŽ FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium: Radost evangelia: apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě*. Praha: Paulínky, 2014, čl. 165.

⁹ *Direktorium pro katechezi*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2022, čl. 57.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice*. Praha: Česká biskupská konference, 2015, s. 12–13.

¹² PAPEŽ FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium*, čl. 165.

¹³ V této práci je použito zaužívané citování z Bible, tzn. pouze odkaz na danou biblickou knihu, její kapitulu a verše. Veškerý biblický text je citován z Českého liturgického překladu, který je používán v českých liturgických knihách.

¹⁴ Srov. *Direktorium pro katechezi*, čl. 55.

Dokumenty II. vatikánského koncilu, konkrétně *Dei Verbum* – věroučná konstituce o Božím Zjevení, vyzdvihují význam Písma svatého pro katechety a ty, kteří se věnují službě slova. Jestliže nás předtím Písmo vybízelo k hlásání radostné zvěsti, *Dei Verbum* poukazuje na společnou provázanost Písma a hlásání, když říká, že (mimo jiné) i katecheté, kteří se *řádně věnují službě slova, musí zůstat v trvalém styku s Písmem vytrvalou duchovní četbou a důkladným studiem, aby se nikdo z nich nestal „jenom navenek povrchním kazatelem Božího slova, kterému uvnitř nenaslouchá.“*¹⁵ Vidíme tedy, že autentické hlásání evangelia, a tedy i katecheze, se neobejde bez intenzivního kontaktu s Písmem, ve kterém se setkáváme s vtěleným Slovem, jímž je sám Ježíš – cesta i cíl služby katechety.

¹⁵ *Dei Verbum*, čl. 25./ Sv. Augustin, Serm. 179, 1: PL 38, 966.

2 Svátosti

Jelikož slavení svátostí je jedním z výchozích bodů Katecheze Dobrého pastýře a na přípravu dětí na první slavení svátosti smíření a první přijetí eucharistie je zaměřena tato práce, pojednáme nejprve o tom, co svátosti jsou a pak se zaměříme zvláště na dvě výše zmíněné svátosti. Slovo svátost je překladem latinského „sacramentum“. To etymologicky pochází ze slovesa „sacrare“, které v překladu znamená „posvěcovat“, a slova „mentum“, což by se dalo vyložit jako prostředek pro dosažení jistého cíle.¹⁶ Spojíme-li tyto dva významy, vyplyne z nich následující definice: Svátost je určitý prostředek, který nás posvěcuje, a tím nám pomáhá dosáhnout konkrétního cíle – totiž setkání s Kristem v Božím království.

Svátosti znovu připomínají na nadpřirozené úrovni zázraky Ježíše, které činil během svého pozemského života. V zázracích se Ježíšova moc uzdravovat týká jednotlivců. Některým vrací zrak, jiným sluch, některým samotné životy a jiné léčí z různých nemocí. K tomu stejnému dochází ve svátostech: Vykoupení je udělováno jedinci, ale odlišnými úkony. Když Ježíš působil zázrak, obrátil se k jedinci, mluvil s ním nebo se ho dotkl. Ve svátostech se Ježíš obrací ke každému jednotlivému věřícímu a skrze kněze, který je znamením jeho přítomnosti, dělá gesta, hovoří a činí podle Kristovy vůle.¹⁷

Katolická církev má sedm svátostí. Ty je možné seřadit podle jejich důležitosti. Nejdůležitějším úkonem v životě Krista bylo naprosté darování sebe. Ježíšův celý život byl obětí. Proto první místo mezi svátostmi bude náležet té jediné, která zvláštním způsobem připomíná zmíněné naprosté „sebedarování“: eucharistii. Všechny ostatní svátosti jsou pak uspořádány ve vztahu k eucharistii a jen na jejím základě získávají svůj plný význam.¹⁸

Při svátosti křtu, biřmování a kněžství přijímá křesťan kromě svátostné milosti i duchovní znamení – „pečeť“ – která je nezničitelná, nesmazatelná a kterou se připodobňuje Kristu. Jednoduše lze říci, že zůstává člověku napořád, a tudíž se tyto svátosti přijímají jen jednou.

¹⁶ Srov. GIGLIONI, Paolo. *Svátosti Krista a církve: souzvuk mezi Bohem a člověkem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 9.

¹⁷ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *The History of the Kingdom of God: Liturgy and the Building of the Kingdom*. Chicago: Liturgy Training Publications, 2013, s. 40–41.

¹⁸ Srov. tamtéž, s. 41.

Naopak ostatní svátosti, tj. svátost smíření, eucharistie, pomazání nemocných a svátost manželství, tuto pečeť nevtiskují.¹⁹

Svátosti lze rozdělit také podle jejich „úkolů“ nebo lépe řečeno účinků. Iniciační svátosti (křest, biřmování a eucharistie) uvádí člověka do křesťanského života. Při křtu se sjednocujeme s Ježíšem Kristem, získáváme podíl na jeho smrti a vzkříšení, stáváme se syny a dcerami našeho nebeského Otce a „de facto“ máme určitým způsobem „nárok“ na život v Božím království, jestliže se pro to sami svobodně rozhodneme a jsme ochotni „počítat s Bohem“ v našem každodenním životě. Jelikož křest je bránou ke všem ostatním svátostem, máme díky němu přístup i k eucharistii, ve které se nám Ježíš cele dává, abychom se i my zcela nabídli jemu a abychom byli plně začleněni do Kristova těla. Eucharistie nás sjednocuje a vybízí k plnému společenství s Kristem a ostatními křesťany. Svátost biřmování je dovršením křtu. Je nám vtisněna, tak jako při křtu, nesmazatelná pečeť, která působí vzrůst křestní milosti. Stáváme se tak Kristovými svědky a jsme spoluzodpovědní za hlásání evangelia a růst Božího království, které je již mezi námi.

Další skupinou jsou uzdravující svátosti (svátost smíření a pomazání nemocných), skrze něž Bůh uzdravuje naši duši i tělo. Zbývající dvě svátosti (svátost kněžství a manželství) jsou určeny pro službu a pro společenství, ovšem ty pro tuto chvíli ponecháme stranou. Jelikož se v této práci zabýváme přípravou dětí na první slavení svátosti smíření a první přijetí svátosti eucharistie, krátce si tyto dvě svátosti představíme.

2.1 Svátost smíření

Svátost smíření je jedním z odkazů Kristova působení zde na Zemi. Témata obrácení a pokání, jakožto odpověď na Boží pozvání do společenství s ním, se prolínají celým Starým zákonem, zejména v naléhání proroků. Počátek svátosti smíření jako takové však – obrazně řečeno – sahá do dvacáté kapitoly Janova evangelia, kde Ježíš říká: *„Pokoj vám! Jako Otec poslal mne, tak i já posílám vás.“ Po těch slovech na ně dechl a řekl jim: „Přijměte Ducha svatého! Komu hříchy odpustíte, tomu jsou odpuštěny, komu je neodpustíte, tomu odpuštěny nejsou.“* (Jan 20,21–23) Od tohoto okamžiku se v průběhu historie její podoba utvářela a různými způsoby proměňovala. Pro nás je však důležité uvědomit si, že slavení svátosti smíření je slavením liturgie a že v ní jde především o radostné setkání s živým Kristem, který

¹⁹ Srov. *Katechismus katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, §1121.

nás, stejně jako tehdy po svém vzkříšení apoštoly, vybízí, abychom přijali Ducha svatého na odpuštění našich hříchů. Ve formuli rozhřešení právě toto slyšíme: *na odpuštění hříchů dal svého svatého Ducha*²⁰. Duch je nositelem nové smlouvy (srov. 2 Kor 3,6), kterou smrtí a vzkříšením svého Syna Bůh Otec sjednává se svým lidem.

2.1.1 Základní prvky svátosti smíření

Můžeme říci, že úkony kajícího (penitenta) mají zahrnovat celou jeho osobu: v srdci má vzbudit zkroušenost, ústy vyznat svoje hříchy a svými skutky v rámci zadostiučinění konat dobro.²¹ Spolu s rozhřešením jsou zmíněné tři prvky základními prvky svátosti smíření.

Zkroušenost neboli lítost je prvním prvkem. V Písmu je vyjádřena termínem *μετάνοια* (metanoia), což znamená vnitřní obrácení, obrácení srdce člověka a jeho odhodlání opět začít žít svůj život v duchu evangelia. Po zpytování svědomí a lítosti je také důležitou součástí svátosti smíření vyznání hříchů a jejich předložení Bohu vyslovením před zpovědníkem, který při liturgii této svátosti vystupuje – stejně jako například při mši svaté – „in persona Christi“, to znamená v osobě Krista. Dalším prvkem před samotným rozhřešením je zadostiučinění, jehož vykonání následuje po samotné svátosti smíření. Podstata zadostiučinění tkví ve vykonání určitého dobra. Může to být modlitba, nějaký jiný dobrý skutek či skutek milosrdenství, který člověku umožní alespoň nepatrným způsobem odčinit zlo, které spáchal či znovu objevit radost z vykonaného dobra, které předtím opomenul a obnovit i tímto způsobem svůj vztah s Kristem. Posledním prvkem je pak již zmiňované rozhřešení:

*Bůh, Otec veškerého milosrdenství smrtí a vzkříšením svého Syna smířil se sebou celý svět a na odpuštění hříchů dal svého svatého Ducha. Ať ti skrze tuto službu církve odpustí hříchy a naplní tě pokojem. Uděluji ti rozhřešení ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Amen.*²²

Tato slova jsou potvrzením Otcovy lásky k nám, ujištěním o jeho odpuštění. Ve formulaci rozhřešení můžeme zahlédnout její trinitární charakter. Smíření s Bohem je dílem celé Trojice. Bůh Otec je hlavním „aktérem.“ Přijímá oběť Syna, který prolil svou krev na odpuštění našich

²⁰ *Obřady pokání*. Praha: Česká liturgická komise, 1982, s. 30.

²¹ Srov. GIGLIONI, Paolo. *Svátosti Krista a církve*, s. 111.

²² *Obřady pokání*, s. 30.

hříchů a dává svého Ducha, skrze něhož je nám toto odpuštění zprostředkováno a který nás naplňuje pokojem ze znovuobnoveného vztahu s Bohem.

2.2 Svátost eucharistie

Svátost eucharistie dovršuje uvedení do křesťanského života. Jejím společným slavením vyjadřujeme jednotu Božího lidu a můžeme si hlouběji uvědomovat, že každý z nás je součástí mystického těla Kristova, jehož on je hlavou (srov. Kol 1,18; Řím 12,5). Eucharistie dává také křesťanům možnost jíst tělo Syna člověka a pít jeho krev, aby mohli obdržet život věčný.²³ Dokumenty II. vatikánského koncilu zdůrazňují, že Kristus ustanovil tuto svátost, *aby pro všechny časy, dokud nepřijde, zachoval v trvání oběť kříže a aby tak své milované snoubence církvi zanechal památku na svou smrt a na své vzkříšení.*²⁴

2.2.1 Označení svátosti eucharistie

Můžeme se setkat s různými označeními a každé z nich klade akcent na jiný aspekt této svátosti. Prvním z nich je „eucharistie“. Toto označení vychází z řečtiny a znamená „díkůvzdání“. Eucharistie je tedy díkůvzdáním Bohu za stvoření, za vykoupění a za posvěcení. Dalším označením je „večeře Páně“, které připomíná, jak byla tato svátost ustanovena. Odkazuje na předvečer Ježíšova utrpení a jeho smrti na kříži, kdy spolu se svými učedníky jedl velikonočního beránka a kdy tuto svátost ustanovil. „Lámání chleba“ je další alternativou a nejstarším označením. Tento obřad je typický pro židovskou velikonoční večeři a Ježíš jej použil u Poslední večeře taktéž. Podle téhož gesta poznali emauzští učedníci vzkříšeného Pána a také bylo tímto názvem označováno eucharistické shromáždění prvních křesťanů. Asi nejběžnější označení dnes je „mše svatá“ neboli „missa“, což vychází z latinského „mittere“ (posílat). Vzniklo díky zvyku prvních křesťanů posílat katechumeny po bohoslužbě slova pryč. Také odkazuje na výzvu na konci mše svaté „ite, missa est“, kdy jsou křesťané vysíláni hlásat evangelium a předávat Krista všem ostatním.²⁵

²³ Srov. *Uvedení do křesťanského života*. Praha: Katolický týdeník, 2018, čl. 2.

²⁴ *Sacrosanctum Concilium*, čl. 47/ Srov. SV. AUGUSTIN, *In Ioannis Evangelium Tractatus XXVI*, cap. VI, n. 13: PL 35, 1613.

²⁵ Srov. *Katechismus katolické církve*, §1328–1332.

2.2.2 Ustanovení eucharistie

Ustanovení eucharistie máme zaznamenáno u všech „synoptiků“²⁶ (Mt 26,26–29; Mk 14,22–25; Lk 22,19–20), kteří navazují na tradice židovských Velikonoc. U evangelisty Jana přímo slova ustanovení eucharistie nenajdeme, mluví „pouze“ o umývání nohou a o novém přikázání.²⁷ Nejstarší slova ustanovení však najdeme v prvním listu apoštola Pavla Korint’anům²⁸ (1 Kor 11,23–26), ze kterých vychází i aktuální text používaný při mši svaté.

2.2.3 Symbolika chleba a vína

K proměňování se při liturgii používá pšeničný nekvašený chléb a přírodní čisté víno.²⁹ Tyto pokrmy patřily v Izraeli v Ježíšově době k hlavním pokrmům a skrývají v sobě hluboký význam.³⁰ V první řadě nesou tichý odkaz na *závislost a pomíjivost našeho života*.³¹ Jídlo je nezbytné pro život. Pokrmy nesené při bohoslužbě na oltář jsou dary Stvořitele, a proto nás vedou k vděčnosti.³² Tak, jak zaznívá při požehnání těchto darů během liturgie, chléb i víno jsou plody lidské práce a mohou tedy symbolizovat naši námahu a snažení. Víno může být symbolem radosti i bolesti, jelikož se tento nápoj získává „zničením“ (lisováním) hroznů. Používá se však i k radostným příležitostem, jako jsou hostiny a svatby.³³ To vše v těchto pokrmech přinesených na oltář Bohu odevzdáváme: naši námahu, bolest, ale i radost; a předkládáme je k proměnění.

2.3 Části mše svaté a jejich význam

Mše svatá se skládá ze čtyř částí. Jsou jimi vstupní obřady, bohoslužba slova, eucharistická bohoslužba a závěrečné obřady.³⁴ Všechny jsou mezi sebou úzce propojeny a společně nám

²⁶ Jako synoptická evangelia jsou označována evangelia podle Matouše, Marka a Lukáše. Toto označení odkazuje na jejich vzájemnou podobnost a zároveň velkou odlišnost od evangelia podle Jana.

²⁷ Srov. GIGLIONI, Paolo. *Svatosti Krista a církve*, s. 79.

²⁸ První list Korint’anům byl napsán nejspíše kolem roku 54 n. l. Evangelia byla sepsána pravděpodobně mezi lety 60–100 n. l.

²⁹ Srov. *Všeobecné pokyny k římskému misálu*. Česká biskupská konference, 2003, čl. 319–322.

³⁰ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2001, s. 199–200.

³¹ Tamtéž, s. 200.

³² Srov. tamtéž, s. 199–200.

³³ Srov. PLAČEK, Jan. *Promluva: 3. Eucharistie – symboly chleba a vína*. Římskokatolická farnost Ostrava – Moravská Ostrava. [Online]. Dostupné z: <https://farnostmostrava.cz/promluvy/promluva-3-eucharistie-symboly-chleba-a-vina/>. [cit. 2024-04-10].

³⁴ Srov. *Všeobecné pokyny k římskému misálu*, čl. 28.

umožňují být připraveni na setkání s Kristem v jeho slově i v eucharistii. V následujícím textu nejde o podrobný výklad jednotlivých částí mše svaté, ale zaměřujeme se pouze na části, se kterými jsou děti seznamovány v rámci katechezí při vzdálené i bezprostřední přípravě.

2.3.1 Vstupní obřady

První částí mše svaté jsou vstupní obřady, které mají sjednotit věřící, aby vytvořili jedno společenství a připravili se na naslouchání Božím slovu a přijímání Krista v eucharistii. Všeobecné pokyny k římskému misálu zmiňují, že bohoslužba začíná, když se lid shromáždí.³⁵ Upozorňuje se tak na to, že liturgie není pouze činností kněze, ale Krista a jeho mystického těla – církve – tedy celého společenství.³⁶ Následuje vstupní průvod doprovázený vstupní antifonou (introitem) nebo mešní písní. Průvod symbolizuje putující lid. V celých dějinách spásy se setkáváme s putujícím Božím lidem. Ať už je to Izrael putující pouští čtyřicet let nebo jsme to my, křesťané jednadvacátého století. Možná neputujeme doslova, tak jako Izraelité, ale Boží lid je vždy lidem na cestě, lidem putujícím k Bohu. K liturgickému průvodu se ostatní připojují symbolicky svým postojem, a to stáním, které taktéž symbolizuje naši připravenost odpovědět na jakékoli Boží pozvání. Vstupní antifona je jedním ze zpěvů, které jsou při liturgii povinné a měly by zaznít vždy. Podle oficiálního římského mešního zpěvníku *Graduale Romanum* se má jednat o verše žalmu či jiného biblického kantika s opakující se antifonou, ke které se přidává i zbytek Božího lidu. O ideální formu se jedná proto, že zaznívá přímo Boží slovo, které má v liturgii, i v životě křesťana obecně, zvláštní důležitost a privilegované postavení, může se však jednat i o jinou duchovní píseň, která odpovídá svou povahou aktuálnímu liturgickému slavení. V průvodu se nese procesní kříž, který je, stejně jako společný zpěv, symbolem jednoty celého společenství.³⁷

Pozdravení oltáře se děje hlubokou úklonou (biskupové, kněží a jáhni jej zdraví políbením). Oltář je symbolem Krista, který nás jako úhelný kámen spojuje v jedno spolu s celou církví.³⁸ Poté následuje znamení kříže a úvodní pozdrav *Pán s vámi*³⁹. Znamení kříže nám připomíná,

³⁵ Srov. *Všeobecné pokyny k římskému misálu*, čl. 47.

³⁶ Srov. KOPEČEK, Pavel. *Speciální liturgika: Mysterium Christi v obřadech církve: historie, teologie a pastorece*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2022, s. 108.

³⁷ Srov. *tamtéž*, s. 109.

³⁸ Srov. *tamtéž*, s. 110.

³⁹ Pokud není uvedeno jinak, jsou všechny uvedené liturgické texty v této práci převzaty z: *Český misál*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015.

že vše, co se chystáme při mši svaté konat, konáme ve jménu celé Trojice a podtrhuje i logiku naší modlitby: prosíme Otce skrze Syna v Duchu svatém.⁴⁰ Podobně i mše svatá je dílem celé Trojice: je připomínkou a zpřítomněním Synovy vykupitelské oběti, ve které nabízí sám sebe Otci. Tato oběť je konaná v Duchu svatém, protože je obětí lásky a Duch svatý je láskou, kterou mezi sebou Otec i Syn sdílejí. Pozdrav *Pán s vámi* nebo *Milost našeho Pána Ježíše Krista...* je modlitbou kněze za lid a – protože lid knězi odpovídá *I s Tebou* – také lidu za kněze. V ní si navzájem vyprošují Pánovu blízkost. Jelikož biskup jedná, díky plnosti kněžství, jež mu byla udělena při biskupském svěcení, v pravém slova smyslu „in persona Christi“, je mu vyhrazen pozdrav *Pokoj vám*. Ten odkazuje na Ježíše, který tímž způsobem zdraví své učedníky po svém zmrtvýchvstání (srov. Jan 20,19).

Následuje krátká „admonice“ neboli výzva kněze, která má shromážděný lid uvést do nadcházející liturgie a často velmi plynule přechází do úkonu kajícího. Ten byl původně osobní přípravou kněze na mši svatou. Na přání sv. papeže Pavla VI. byl ale zachován i po koncilní obnově, a to dokonce jako modlitba celého shromáždění.⁴¹ Smyslem úkonu kajícího je uvědomění si své vlastní slabosti spojené s prosbou o odpuštění a uznáním naší „závislosti“ na Božím milosrdenství. Lze jej také nahradit připomínkou křtu – pokropením vodou (asperges).⁴²

Po úkonu kajícího (nikoli však po asperges) následuje zpěv *Kyrie eleison (Pane, smiluj se)*. Ten bývá často mylně spojován s úkonem kajícího, který jej předchází, ale není tomu tak. Má svůj vlastní význam. Slova *Pane, smiluj se* byla dříve používána nejen jako kající zvolání, ale i jako pozdrav vítězného vladaře. Liturgie toto přejímá a i naše zvolání *Kyrie eleison* je oslavným přivítáním Krále, který je mezi námi a se kterým se toužíme setkat. Ve dnech, kdy chceme Boha obzvláště chválit, tedy o nedělích, svátcích a slavnostech, na něj navazuje chvalozpěv *Gloria, in excelsis Deo (Sláva na výsostech Bohu)*, který představuje chválu Trojjedinému Bohu. V adventní a postní době se vynechává.⁴³ Patří mezi nejstarší nebiblické

⁴⁰ Srov. KOPEČEK, Pavel. *Speciální liturgika: Mysterium Christi v obřadech církve: historie, teologie a pastore, s. 114.*

⁴¹ Srov. tamtéž, s. 112.

⁴² Srov. tamtéž.

⁴³ Vynechává se, protože tyto liturgické doby jsou prostorem ke ztišení a období přípravy na významné svátky. Z tohoto důvodu ustupuje radostný a hlasitý jásot spíše do pozadí a upřednostňují se klidnější prvky.

křesťanské chvalozpěvy a v prvních staletích se používal pouze při slavnosti Narození Páně. Později se stal součástí všech nedělí a některých dalších příležitostí.⁴⁴

Poslední částí vstupní obřadu je vstupní modlitba (collecta). Její latinský název je odvozen od slovesa „colligere“ – sbírat. To vypovídá i o jejím významu. Předsedající na začátku bohoslužby jakoby „posbírá“ úmysly všech přítomných věřících. Po výzvě *Modleme se* by proto měla následovat krátká chvíle ticha, kdy se věřící modlí a mohou si uvědomit s jakými úmysly a modlitbami na bohoslužbu přicházejí. Následnou modlitbou kněz všechny úmysly shrne a lid se k němu připojuje „potvrzujícím“ *Amen*.⁴⁵

2.3.2 Bohoslužba slova

Na úvodní obřady navazuje bohoslužba slova, ve které Bůh promlouvá ke svému lidu skrze své slovo a zjevuje mu tajemství spásy. Podobně jako se s Kristem setkáváme v eucharistii, můžeme se s ním setkat i v jeho slově – on sám je v něm přítomen. Bohoslužba slova začíná prvním čtením, které má připravit posluchače na slyšení evangelijní radostné zvěsti. To má (zejména v neděli) tematickou souvislost s evangeliem. Zpěv žalmu rozšiřuje prostor pro rozjímání nad slyšeným Božím slovem a nechává jej přirozeně dozrát. Žalm by měl být, pokud možno, zpíváný. O nedělích a slavnostech se čte i druhé čtení. To je vždy, na rozdíl od prvního čtení, novozákonní. Při prvním čtení, žalmu i druhém čtení se sedí, protože sezení je postoj vyjadřující naslouchání. Vlastním místem odkud je přednášeno Boží slovo (včetně evangelia) je „ambon“. Tak jako je oltář eucharistickým stolem, ambon je stolem Božího slova.⁴⁶

Evangelium je vrcholem bohoslužby slova. Má výsadní postavení a je mu projevována zvláštní úcta: při jeho předčítání všichni stojí, ten, kdo jej má číst se připravuje modlitbou či požehnáním, přináší se ve slavnostním průvodu evangeliář a používají se odlišné „aklamace“ (zvolání), které poukazují na Kristovu přítomnost uprostřed shromážděného společenství. Po evangeliu následuje „homilie“ – promluva, která vysvětluje a pomáhá věřícím lépe uchopit či aplikovat do svého života některý z přečtených biblických nebo liturgických

⁴⁴ Srov. KOPEČEK, Pavel. *Speciální liturgika: Mysterium Christi v obřadech církve: historie, teologie a pastorec*, s. 113.

⁴⁵ Srov. tamtéž.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 114.

textů (modlitby, antifony apod.), případně pojednává o aktuálním liturgickém svátku. Ve všední dny není homilie povinnou součástí mše svaté.⁴⁷

Důležitou součástí nedělních bohoslužeb a slavností tvoří také vyznání víry neboli *Credo* (*Věřím*), jež je naší odpovědí na Boží slovo – víra je a měla by být odpovědí na zvěstované Boží slovo. V liturgii se většinou používá Nicejsko-konstantinopolské vyznání víry, při kterém se stojí. Pouze při slovech *skrže Ducha svatého přijal tělo z Marie Panny a stal se člověkem* se všichni hluboce uklánějí (na slavnost Narození Páně a na slavnost Zvěstování Páně se klečí), aby se zdůraznila důležitost tajemství vtělení.⁴⁸

Bohoslužbu slova uzavírají tzv. přímluvy, ve kterých prosíme za potřeby církve; za státní představitele a spásu celého světa; za ty, které tíží jakékoli nesnáze a za místní společenství.⁴⁹ Přičemž by vždy mělo být zachováno zmíněné pořadí, pokud jsou přímluvy připravované předem. K tomu by se však mělo uchylovat jen v případě, že není možné, aby byly předneseny spontánní přímluvy přítomných věřících.⁵⁰

2.3.3 Eucharistická bohoslužba

Následuje nejdůležitější část celé liturgie a tou je eucharistická bohoslužba. Začíná přípravou oltáře a přinášením darů a může být doprovázena také zpěvem.⁵¹ Kněz připravuje chléb a víno k eucharistické oběti a přitom nad nimi pronáší požehnání: *Požehnaný jsi, Hospodine, Bože celého světa...*⁵² Jestliže se nezpívá, lid mu odpovídá: *Požehnaný jsi, Bože, navěky*. Během

⁴⁷ Srov. KOPEČEK, Pavel. *Speciální liturgika: Mysterium Christi v obřadech církve: historie, teologie a pastorec*, s. 115.

⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 115–116.

⁴⁹ *Všeobecné pokyny k římskému misálu*, čl. 70.

⁵⁰ Srov. KOPEČEK, Pavel. *Speciální liturgika: Mysterium Christi v obřadech církve: historie, teologie a pastorec*, s. 116.

⁵¹ V liturgii máme dva druhy zpěvů: samostatné a doprovázející. Samostatné jsou povinné, protože mají „konkrétní úlohu“ v dané části liturgie. Doprovázející – jak již napovídá samotný název – pouze doprovází jiný liturgický úkon, a tudíž povinné nejsou. Zpěv k přinášení darů je zpěvem doprovázejícím.

⁵² Požehnání nad chlebem: *Požehnaný jsi, Hospodine, Bože celého světa. Z tvé štědrosti jsme přijali chléb, který ti přinášíme. Je to plod země a plod lidské práce, a stane se nám chlebem věčného života*. Požehnání nad vínem: *Požehnaný jsi, Hospodine, Bože celého světa. Z tvé štědrosti jsme přijali víno, které ti přinášíme. Je to plod révy a plod lidské práce, a stane se nám nápojem duchovním*.

přípravy kněz přilévá do kalicha s vínem kapku vody.⁵³ Nakonec se modlí *S duší pokornou...*⁵⁴ a při umývání rukou slova kajícího padesátého prvního žalmu.⁵⁵ Gesto mytí rukou je velmi starobylé a mělo charakter rituální očisty kněze před obětováním. Pronášená modlitba kněze je jedna z mála modliteb při liturgii, kdy se kněz modlí sám za sebe. Vyjadřuje touhu po čistotě svého srdce.⁵⁶

Modlitba nad dary neboli „super oblata“ uzavírá přípravu eucharistických darů a po ní následuje výzva, aby se všichni spojili s modlitbou, kterou bude za celé společenství pronášet kněz – tedy s eucharistickou modlitbou.

Eucharistická modlitba je *středem a vrcholem celého slavení eucharistie*⁵⁷, je modlitbou díkůvzdání a posvěcení. *Kněz ji vysílá jménem celého shromáždění skrze Ježíše Krista v Duchu svatém k Bohu Otci.*⁵⁸ Má několik částí: první z nich – „preface“ – má především děkovný charakter, následuje zpěv *Sanctus (Svatý)*, který je společným zpěvem celého společenství a poté následuje „epikleze“⁵⁹, která je důležitou součástí eucharistické modlitby a bude pro nás také důležitá během katechezí s dětmi. Gesto epikleze doprovází a symbolizuje prosbu o sestoupení a sílu Ducha svatého, aby dary přinesené na oltář byly proměněny v tělo a krev Krista. Nejdůležitějším momentem je pak zpráva o ustanovení a proměňování, kdy kněz koná to, co konal Kristus při Poslední večeři⁶⁰. Pokračování eucharistické modlitby tvoří

⁵³ Tento úkon je doprovázen modlitbou: *Jako se tato voda spojuje s vínem, tak ať jsme spojeni s božstvím věčného Slova, spojeného s naším lidstvím. (Per huius aquae et vini mysterium eius efficiamur divinitatis consortes, qui humanitatis nostrae fieri dignatus est particeps.)*

⁵⁴ *S duší pokornou a se srdcem zkroušeným prosíme, Bože, abys nás přijal: ať se dnes před tebou staneme obětí, která se ti zalíbí.*

⁵⁵ *Úplně ze mě smyj mou vinu a očist' mě od mého hříchu. (Žl 51,4)*

⁵⁶ Srov. KOPEČEK, Pavel. *Speciální liturgika: Mysterium Christi v obřadech církve: historie, teologie a pastore, s. 116–117.*

⁵⁷ Srov. *Všeobecné pokyny k římskému misálu*, čl. 78.

⁵⁸ Srov. *tamtéž.*

⁵⁹ *Proto prosíme: Sešli rosu svého Ducha také na tyto dary a posvět' je, ať se nám stanou tělem a ř krví našeho Pána, Ježíše Krista.*

⁶⁰ *Neboť on, když se vydával na smrt, vzal při večeři chléb, vzdal ti díky, lámal, dával svým učedníkům a řekl: Vezměte a jezte z toho všichni: toto je moje tělo, které se za vás vydává. Po večeři vzal také kalich, znovu ti vzdal díky, dal svým učedníkům a řekl: Vezměte a pijte z něho všichni: toto je kalich mé krve, která se prolévá za vás a za všechny na odpuštění hříchů. Toto je smlouva nová a věčná. To konejte na mou památku. (2. eucharistická modlitba)*

„anamnetická část“ (z řeckého ἀνάμνησις – připomínka), kdy si připomínáme některé události dějin spásy, dále pak část, kdy odevzdáváme tuto eucharistickou oběť Otci. Smyslem ovšem není pouze to, abychom obětovali Bohu chléb a víno, ale abychom se učili dávat sami sebe. Následují prosby za celou církev a všechny, kteří jsou povolání k účasti na vykoupení a eucharistická modlitba je zakončena závěrečnou „doxologií“ (z řeckého δοχα – sláva): *Skrze něho a s ním a v něm je tvoje všechna čest a sláva, Bože Otče všemohoucí, v jednotě Ducha svatého po všechny věky věků.* Doxologie je oslavou Boha Otce, k níž se přidává všechen přítomný lid svým *Amen* a potvrzuje tak vše, co bylo knězem v eucharistické modlitbě řečeno.⁶¹

Následuje modlitba Otčenáš – modlitba Páně, kterou sám Ježíš naučil své učedníky. Její znění nalezneme v Mt 6,9–13. Na konci je rozšířena o „embolismus“ (z řeckého ἐμβολισμός – vsuvka)⁶², který rozvíjí poslední prosbu Otčenáše *zbav nás od zlého*. Poté následuje pozdravení pokoje, které je symbolickým vyjádřením vzájemné lásky a jednoty ve shromážděném společenství.⁶³ Před samotným přijímáním nalezneme ve mši ještě jedno důležité gesto, a tím je lámání chleba. Toto gesto je opět odkazem na Poslední večeři a *ukazuje, že množství věřících je přijímáním eucharistie spojeno v jedno Tělo Kristovo*.⁶⁴ Vlastním zpěvem, který doprovází lámání chleba, je zpěv *Agnus Dei (Beránku Boží)*. Po pozvání k večeři Beránkově a odpovědi lidu,⁶⁵ následuje samotné podávání svatého přijímání, které je doprovázeno (povinnou) antifonou nebo jiným vhodným zpěvem.⁶⁶ Přijímáním Kristova těla se posiluje a prohlubuje přivtělení k církvi.⁶⁷ Celý obřad přijímání je zakončen modlitbou po přijímání neboli „post communionem“, ve které celé společenství zastoupené knězem děkuje za dar eucharistie a prosí, aby v nich Bůh uchoval milost, kterou v eucharistii přijali.

⁶¹ Srov. *Všeobecné pokyny k římskému misálu*, čl. 79.

⁶² *Vysvobod' nás ode všeho zlého, Bože, a dej našim dnům svůj mír; smiluj se nad námi a pomoz nám, ať se nikdy nedostaneme do područí hříchu; ať žijeme v bezpečí před každým zmatkem a s nadějí očekáváme požehnaný příchod našeho Spasitele, Ježíše Krista.*

⁶³ Srov. *Všeobecné pokyny k římskému misálu*, čl. 81–82.

⁶⁴ KOPEČEK, Pavel. *Speciální liturgika: Mysterium Christi v obřadech církve: historie, teologie a pastore*, s. 119.

⁶⁵ *Hle, Beránek Boží, ten, který na sebe vzal hříchy světa. Blahoslavení, kdo jsou pozváni k večeři Beránkově. Pane, nezasloužím si, abys ke mně přišel, ale řekni jen slovo, a má duše bude uzdravena.*

⁶⁶ Srov. *Všeobecné pokyny k římskému misálu*, čl. 86.

⁶⁷ Srov. *Katechismus katolické církve*, § 1396.

2.3.4 Závěrečné obřady

Závěrečné obřady zahrnují požehnání, případně modlitbu nad lidem, a propuštění lidu. Slovy *Jděte ve jménu Páně* vybízí kněz věřící, aby to, co ve mši svaté přijali a čím byli obdarováni, také zvěstovali a předávali dál. Mohli bychom to vnímat jako jakousi připomínku toho, že nemáme být pouze učedníci, ale že učednictví je vždy pevně spjato i s misionářstvím. Máme být učedníci misionáři.⁶⁸ Kněz pak, stejným způsobem jako na začátku mše svaté, políbí a hlubokou úklonou spolu s příslušujícími pozdraví oltář a za doprovodu zpěvu odchází do sakristie.

2.4 Vhodný věk k přijetí svátosti eucharistie a svátosti smíření u dětí

Vhodný věk k prvnímu přijetí svátosti eucharistie, a tedy i prvního slavení svátosti smíření u dětí upravuje dokument papeže Pia X. *Quam singulari*. Stanovuje věk vhodný k prvnímu slavení svátosti smíření, jakmile dítě dovede rozeznat, co je dobré, a co zlé a k prvnímu svatému přijímání, jakmile pozná rozdíl mezi „svátostným chlebem“ a „chlebem obyčejným“. Z úrovně poznatků o psychickém a duchovním vývoji dítěte na počátku 20. století doporučuje dokument věk kolem sedmého roku života dítěte, nebo o něco málo dříve či později.⁶⁹ Dřívější přistoupení k prvnímu slavení svátosti smíření a přijetí eucharistie je možné zejména tehdy, pokud je duchovní rozvoj dítěte podporován již v rodině. Mezi dětmi jsou na úrovni duchovní vyzrálosti velké rozdíly, proto se nezdá být jednotné určení věku nutné. Mělo by se spíše více přihlížet k individuálním potřebám dítěte. Tomu může být nápomocna do velké míry spolupráce s rodiči a farností.

⁶⁸ Srov. PAPEŽ FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium*, čl. 120.

⁶⁹ JORIO, Domenico. *Dekret Quam singulari: o věku, jehož se u dětí požaduje k prvnímu sv. přijímání*, vydaný na rozkaz papeže Pia X. (blahé paměti) Kongregací svátostí dne 8. srpna 1910, s. 12–14.

3 Podstata Katecheze Dobrého pastýře

Katecheze Dobrého pastýře vznikla v 50. letech 20. století v Itálii na základě náboženské výchovy Marie Montessori. Následně ji rozvinula teoložka Sofie Cavalletti a žákyně M. Montessori Gianna Gobbi. Základními pilíři jsou Písmo svaté a liturgie. Tento program je vytvořen pro děti od 3 do 12 let. Je rozdělen na tři stupně: první stupeň je určen pro děti 3–6 let, druhý stupeň pro děti 6–9 let a třetí stupeň pro děti 9–12 let. V prvních letech je zaměřen na vytvoření vztahu a zakoušení Boží lásky, kterou Bůh projevuje každému člověku. Starší děti pak hledají, jak mohou na tuto lásku odpovídat svým životem a jednáním. Snažíme se respektovat mentální vývoj dítěte, proto je třeba později prohlubovat vytvořený vztah také rozvíjením kognitivní složky a pokračovat tak v rozvoji dítěte i po intelektuální stránce.

3.1 Východiska a principy Marie Montessori a Sofie Cavalletti

Následující kapitola se zabývá tím, jak M. Montessori a S. Cavalletti vnímaly dítě a jeho potřeby v rámci náboženské výchovy. Nezabýváme se zde ovšem podrobným popisem vývoje dítěte v daném věku, ale zaměření této kapitoly směřuje k seznámení s duchovním rozvojem osobnosti dítěte. Taktéž se stručně dotýkáme témat jako je role dospělého při katechezi nebo některých nezbytných konkrétních prvků, například prostředí, ve kterém probíhá, modlitby dětí anebo důležitosti ticha při katechezi.

3.1.1 Pohled na dítě očima Marie Montessori a Sofie Cavalletti

M. Montessori začala katechezi vytvářet v kontextu doby, ve které žila, proto se u ní setkáme spíše s termínem náboženská výchova. Její inovativní přístup a myšlenky do značné míry svou dobu předběhly zejména tím, že Montessori ukazovala jiný pohled na dítě a roli dospělého ve výchově a komunikaci s dítětem. Nevnímala dětství jako pouhou přípravu na dospělost, ale jako svébytnou vývojovou etapu.⁷⁰ Dítě se nerodí jako hotová duševní a duchovní bytost, ale jeho duševní i duchovní rozvoj je postupně formován podobně jako jsou v průběhu jeho vývoje formovány ostatní složky jeho osobnosti. Vývoj souvisí s mentální úrovní a jejím vývojem a také s vývojem jednotlivých orgánů během senzitivních období. Tento proces Montessori nazývá „absorbující myslí“.⁷¹ Dítě má své vlastní prožívání víry, a proto mu nemůžeme vnucovat naši představu. I ve víře mají děti jiné potřeby než dospělí. Malé děti přemýšlí

⁷⁰ Srov. přednáška Mgr. Marcely Roubalové, PhD. Univerzita Palackého v Olomouci, listopad 2020.

⁷¹ MONTESSORI, Maria. *Absorbující mysl: vývoj a výchova dětí od narození do šesti let*. Praha: Portál, 2018, s. 52–60.

a objevují svět tím, že si jej osahají, proto Montessori vytvářela pro děti v rámci náboženské výchovy materiál, který jim připomínal předměty v kostele, případně zmenšeniny reálných předmětů, díky kterým mohla dětem lépe přiblížit, co se při liturgii odehrává a jaký mají jednotlivé předměty a gesta význam.⁷²

Dítě se podle Montessori vyvíjí ve fázích: rané dětství (od narození do 6 let), dětství (od 6 do 12 let), dospívání (od 12 do 18 let) a dospělost (od 18 do 24 a dále).⁷³ Pro Katechezi Dobrého pastýře je důležitá druhá polovina prvního období, tj. věk mezi 3. a 6. rokem, kdy si dítě začíná uvědomovat samo sebe a je v tomto věku velmi citlivé na duchovní otázky. Dítě v tomto období potřebuje pracovat samo a svým tempem. Vrstevníci a kontakt s nimi napomáhají zejména sociálnímu učení. Rozvoj ostatních oblastí je velmi individuální, proto je pro dítě velmi důležitá samostatná práce. Dítě je v tomto věku zaměřeno především samo na sebe. Vzhledem k egocentrickému zaměření dětí je to ideální období, kdy mohou poznávat Boha a jeho lásku – co vše a kolik pozornosti se dítěti od Boha dostává. Období mezi 3. a 6. rokem je „čas k bytí“, kdy má dítě pocit, že je tu vše jen pro něj a svět kolem sebe poznává prostřednictvím bytí v prostoru, úžasem nad ním a věcí, které ho obklopují. Dítě potřebuje řád v čase, v prostoru, ve vztazích a ve všem, co je kolem něj. K učení vyžaduje opakování činností, do kterých tak může více proniknout a porozumět jim. Stejně tak mladší dítě potřebuje zažít úspěch a útěchu.⁷⁴

Starší děti naopak hledají výzvy. Věk mezi 6. a 9. rokem je „čas k činům“. Děti postupně získávají nové dovednosti, z nichž plynou i jejich nové potřeby. Začínají vnímat čas a potřebují uvažovat nad věcmi jako nad celkem a dávat si je do souvislostí. Proto jim v katechezi nabízíme například syntézu mše svaté nebo jim začínáme představovat dějiny spásy.⁷⁵

Aby děti mohly utvářet své svědomí, musí se nejprve „zamilovat“ do Boha – vytvořit si s ním vztah. Obrazně řečeno: nemůžeme po nich chtít ovoce, ale vynechat čas potřebný k růstu rostliny. Jestliže zkrátíme čas potřebný pro růst, riskujeme, že bude mít rostlina málo živin, které symbolizují v tomto obrazu znalost reality. Starší děti mají již větší potřebu trávit čas se svými vrstevníky a spolupracovat s ostatními. Od šestého roku začínají velmi intenzivně vnímat otázky dobra a zla, otázky spravedlnosti a morálky. Potřebují pravidla, která znají a která

⁷² Srov. přednáška Mgr. Marcey Roubalové, PhD. Univerzita Palackého v Olomouci, listopad 2020.

⁷³ *Vývojové fáze*. [Online]. Dostupné z: <https://montessorikurz.cz/vyvojove-faze/>. [cit. 2024-04-08].

⁷⁴ Srov. přednáška Mgr. Marcey Roubalové, PhD. Univerzita Palackého v Olomouci, listopad 2020.

⁷⁵ Srov. tamtéž.

chápu.⁷⁶ Kolem šestého roku se u dítěte objevuje nový způsob myšlení. V intelektuální oblasti má jiné potřeby, a proto se mu v tomto období snažíme rozšiřovat témata v katechezi také o historickou neboli dějinnou dimenzi, jelikož *dějiny jsou místem, kam Bůh přitahuje své stvoření*.⁷⁷ V dějinách se mezi Bohem a člověkem rodí smlouva – tedy vztah, ke kterému se snažíme vést i děti.⁷⁸

Dítě se v tomto věku začíná rozhlížet po širším okolí, není již zaměřeno pouze na svou primární rodinu. V oblasti mentálního vývoje se objevuje abstraktní myšlení a rozvíjí se také cit pro spravedlnost. Začíná být intenzivně zaměřeno na vztahy, současně však touží i po určité míře nezávislosti. Je to období, kdy se formují etické hodnoty a kdy děti mají rády samostatné úkoly, které mohou plnit. V době, kdy dítě získává svou nezávislost, se začíná věnovat činnostem, při kterých nepotřebuje pomoc dospělého. Zajímá se o druhé lidi, o starší a o nemocné a, jak již bylo zmíněno, rozvíjí se u něj zájem o otázky dobra a zla. Od tohoto okamžiku můžeme cíleně formovat jeho svědomí. Díky tomu, že vstupuje do abstraktního světa, je pro něj důležitější vztah než nějaká věc. Přemýšlí nejen o tom, jak se věci dějí, ale hlavně proč se dějí a začíná si uvědomovat otázku příčiny a následku.⁷⁹

Děti vyhledávají úkoly, při kterých mají plnit určitý cíl. V tomto období se také začínají projevat velké tělesné i psychické změny. Úkolem dospělého je poskytnout dětem volnost a nezávislost, aby v nich byl vzbuzen zájem o činnost, jejímž prostřednictvím mohou objevovat realitu. Pokud necháme dítě v uzavřeném prostoru, respektive v ohraničeném – i když sebevětším – nedokáže si ještě uvědomit svou plnou hodnotu a nepodaří se mu přizpůsobit se vnějšímu světu tak, aby se mohlo vyvíjet. Je nutné, aby byl jeho život spojen také s kulturním prostředím a aby mu byl umožněn kontakt s okolním světem. Podstatné je, že dítě v tomto období života žije souběžně dva životy – jeden doma a druhý ve společnosti – a i reálné lidské vztahy si potřebuje samo vyzkoušet, aby si mohlo vytvořit osobní praktickou zkušenost. Když

⁷⁶ Srov. přednáška Mgr. Marcey Roubalové, PhD. Univerzita Palackého v Olomouci, listopad 2020.

⁷⁷ CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dieťaťa vo veku 6–12 rokov*. Bratislava: Átrium Dobrého pastiera, 2022, s. 106.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Srov. MONTESSORI, Maria. *Od dětství k dospívání*. Praha: Triton, 2012, s. 24.

bylo malé, stačilo jej oslovit jménem a otočilo se. Nyní se však musíme obracet k jeho „duši“, protože už nestačí na něj pouze mluvit, je nutné jej zaujmout jiným způsobem.⁸⁰

3.1.2 Katecheta není učitel, ale průvodce

Také katechetu začala Montessori vnímat ne jako dospělého, který všechno ví a ukazuje dítěti správný směr, ale jako průvodce, který dítě na cestě doprovází. Jeho úkolem není nařizovat, řídit, opravovat, kontrolovat, ale jeho práce je doprovázet, pomáhat a radit. V náboženské výchově to platí ještě více. Úkolem katechety také není dítě nadměrně chválit, ale má být „sluhou“ jeho vnitřního růstu. Jeho hlavním úkolem tedy není proniknout do tajemství dítěte, ale dát dítěti svobodu, aby se mohlo rozvinout ve svobodného člověka.⁸¹ Jedním z hlavních úkolů katechety je také pečlivě připravit vhodné prostředí. Ovšem ani to nebude mít velký užitek, pokud katecheta nepřipraví pečlivě i sám sebe. Montessori vyzdvihuje především dvě hlavní vlastnosti, od kterých se odvíjí i ty další. Jsou jimi trpělivost a pokora. Přirovnává katechetu k vědci, který trpělivě a s nadšením pozoruje přírodu. Plně respektuje všechny její zákonitosti – jen pozoruje a žasne. To mu umožňuje osvojovat si i postoj pokory, protože si je vědom, že zázraky přírody jej o mnoho převyšují a v žádném případě mu nepatří.

Dalšími vlastnostmi katechety by měla být schopnost naslouchat, pozorovat, usměrňovat práci dítěte, avšak velmi diskrétním způsobem, a nechat dítě pracovat samostatně kdykoliv je toho schopné, aby mu nevnucoval nějakou svou formu, ale pomohl mu projevit formu, pro kterou bylo stvořeno. Další nezbytnou dovedností katechety je schopnost pokládat dětem otázky, a přitom dát dětem prostor a nechat je samotné hledat odpovědi. Proto i odpovědi, které jsou v této práci na jednotlivé otázky v katechezích uvedeny, jsou pouze možnostmi, k čemu mohou děti dojít, nikoli definitivní a správnou odpovědí. Zároveň není žádoucí, aby bylo vždy na každou otázku odpovězeno hned. Důležité je, aby zazněla. Děti potřebují čas, aby v nich odpovědi uzrály. Předčasně řečené odpovědi nevedou k objevování a přemýšlení, ale k pasivnímu přijímání pravd, se kterými se dítě nemusí ztotožnit a nemusí se stát jeho vlastním přesvědčením. Úkolem katechety je samozřejmě také hlásání radostné zvěsti. To se bez něj v počátku do značné míry neobejde – on je ten, který zprostředkovává dítěti evangelium. Má

⁸⁰ Srov. MONTESSORI, Maria. *Od dětství k dospívání*, s. 24.

⁸¹ Srov. BERG, Horst K. *Montessori für Religionspädagogin*. Stuttgart: Verlag, 1994, s. 94.

být ale dostatečně pokorný a vnímavý, aby, „hned, jak je to možné“, ustoupil stranou a nechal samotné Slovo vykonat svoje dílo v dítěti.⁸²

3.1.3 Prostředí pro katechezi – atrium

Slovo „prostředí“ má široký význam. Může označovat vše, co nás obklopuje. Z běžného života víme, že má velký vliv na naše prožívání. Montessori zdůrazňovala význam prostředí pro formaci člověka a hledala takové prostředí, aby v dítěti podpořilo jeho nezávislost a sebeovládání. Bylo pro ni důležité prostředí připravit tak, aby odpovídalo potřebám dítěte a napomáhalo k úplnému rozvoji jeho osobnosti. Prostředí pro náš náboženský život je společenství věřících, tj. církev. Toto se v určitém slova smyslu snaží napodobit i prostor, ve kterém probíhá Katecheze Dobrého pastýře. Montessori zvolila název „atrium“, který původně označuje meziprostor ve starověkých bazilikách. Ten sloužil jako předsíň k uctívání a duchovní i fyzické přípravě na slavení liturgie. Atrium má být pro dítě podobným místem, kde může zakoušet náboženský život a které bude přechodným prostorem mezi třídou a kostelem a taktéž je společenstvím, ve kterém děti sdílí svou víru, společně se modlí atd.⁸³ Děti jsou v něm zasvěcovány do reality křesťanského života.⁸⁴

Atrium je taktéž místem, kde si děti mohou svobodně zvolit přiměřenou aktivitu, kterou Montessori nazývá vždy „prací“, nikoli jen hrou. Z té se, díky dobře připravenému prostředí, stává meditace a modlitba. Pro katechetu je velmi důležité naučit se pochopit a respektovat, že samostatná práce dítěte je čas, kdy v dítěti nejvíce působí pravý Učitel – Duch svatý. My jsme pouze jeho služebníci, kteří mají za úkol pečlivě připravit prostředí a pak mu ponechat dostatek prostoru. Tento čas je nejdůležitější částí setkání v atriu.⁸⁵ Rozložení prostoru vychází z Montessori principů, je přizpůsobený dětem jak velikostí nábytku, tak i svým uspořádáním, aby jim byly všechny materiály přístupné a umožňoval svobodu pohybu (viz obrázek č. 1). V atriu rozlišujeme koutky s materiálem, které mají své stálé místo a materiály pro práci na místě dle volby dítěte. Ústřední postavení a určené místo, nejlépe ve středu místnosti, má v atriu

⁸² Srov. GOBBI, Gianna. *Počúvanie Boha spolu s deťmi: Montessori metóda pri katechéze detí*. Bratislava: Átrium Dobrého pastiera, o. z., 2020, s. 17–20.

⁸³ Srov. tamtéž, s. 10–13.

⁸⁴ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Way of Holy Joy: Selected Writings of Sofia Cavalletti*. Chicago: Liturgy Training Publications, 2012, s. 40.

⁸⁵ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2023, s. 142.

materiál k podobenství o Dobrém pastýři. Své stálé místo má také modlitební koutek tvořený stolkem s barevným plátnem, jehož barva závisí na právě prožívaném liturgickém období, „křížem sv. Damiána“, soškou Dobrého pastýře, svícemi, Písmem svatým, vázou s květinami a případně kartou s textem nebo jiným materiálem, kterého jsme se dotýkali při prezentaci⁸⁶. Může zde být také stojánek na kresby dětí. Dále je na stálém místě v atriu koutek věnovaný křtu. Na dalším, jasně určeném místě, je umístěna miniatura oltáře a ambonu spolu s miniaturami liturgických předmětů. Následující materiály si mohou děti brát na místo, které si samy zvolí. Jsou to materiály v policích, které slouží ke zpřítomnění příběhů z Ježíšova života, mapa Izraelské krajiny, materiály věnující se podobenstvím o Božím království, Poslední večeři, gestům při mši svaté apod. Každý materiál má mít v atriu své místo a děti učíme, aby si materiál, který si berou z polic, po sobě vždy uklidily zpět.⁸⁷

3.1.4 Modlitba dětí

Pokud bychom se sami sebe zeptali, co je to modlitba, pravděpodobně odpovíme: rozhovor s Bohem. Myslíme tím však spíše „mluvení k Bohu“ než skutečný dialog. Ale ani u toho by to nemělo skončit. Modlitba je neustálé spojení s Bohem, a to nejen prostřednictvím komunikace. Není pouze naší „aktivitou“. Je to vždy Bůh, který nás hledá jako první a dává nám svého Ducha, který nás k modlitbě vybízí. Promlouvá k nám prostřednictvím svých darů, my se mu snažíme trpělivě naslouchat, vidět a rozpoznávat jeho „stopu“ ve stvoření a na jeho obdarovávání svým životem odpovídat, přičemž největším Božím darem pro nás je jeho Syn Ježíš.⁸⁸

Modlitba je pro malé dítě velmi důležitou součástí duchovního života, zejména proto, že představuje hlavní způsob, kterým „žije“ svůj křestní život a zároveň se připravuje na aktivní účast při mši svaté. Modlitba dítěte je zcela odlišná od modlitby dospělého člověka. Je nutné si dát pozor, abychom dětem nevnucovali naše vlastní formulace a pravidla v modlitbě, protože riskujeme, že je povedeme cestou, která je naše, ale ne jejich. To by mohlo mít časem důsledek, že se dětem oddělí modlitba od běžného života, místo aby byla jeho součástí.⁸⁹ Malé děti mají

⁸⁶ Prezentací je myšlena společná část katecheze, při které dětem představujeme nové téma.

⁸⁷ Srov. GOBBI, Gianna. *Počúvanie Boha spolu s deťmi: Montessori metóda pri katechéze detí*, s. 10–13.

⁸⁸ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 136.

⁸⁹ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dieťaťa vo veku 3–6 rokov*. Bratislava: Vydavateľské družstvo LÚČ, 2019, s. 121.

velmi dobrou „schopnost“ modlit se. Ve věku od 3 do 6 let jsou totiž velmi citlivé na prožívání duchovního vztahu s Bohem, jsou radostné a otevřené vůči darům, což je hlavní způsob komunikace Boha s námi. Modlitba dítěte je většinou krátká. Modlí se několika málo slovy nebo krátkými větami a jedná se většinou o modlitbu chvály nebo díky.⁹⁰ Tato forma je pro ně přirozená, a navíc nemá nikdy formu „magické modlitby“. Důležitým prvkem v modlitbě dětí je také ticho, o kterém budeme více pojednávat níže.⁹¹

Modlitbu dítěte můžeme podpořit například tím, že vyhradíme i doma speciální prostor určený pouze k modlitbě. V atriu je to modlitební koutek, o kterém jsme se již zmiňovali. Co se týče časového rozvrhu modliteb, může pomoci určitý řád, například modlitba ráno, před spaním či před jídlem. Neměli bychom ovšem v dítěti vyvolávat dojem, že se má modlit jen v určitých časech. Naše modlitba by měla být i spontánní záležitostí. V atriu je dobré, když následuje modlitba po prezentaci tématu, aby mohla být odpovědí na hlásání. Během prvního stupně atrie (u dětí 3–6 let) děti uvádíme do modlitby a rozšiřujeme jejich modlitební jazyk. Poskytujeme dětem jednotlivá slova, pomocí nichž mohou budovat svou modlitbu. Jedná se například o evangelijní úryvky nebo „adventní“ starozákonní proroctví, kde je Bůh označován různými jmény: podivuhodný rádce, mocný Bůh, věčný Otec, Kníže pokoje atd.⁹² V atriu je modlitba dítěte dále rozváděna a podporována při samostatné práci.⁹³ Zejména starší děti (6–9 let) si pak mohou připravovat své vlastní modlitby nebo opisovat biblické či liturgické texty, například žalmy, antifony ze mše nebo denní modlitby církve. V atriu mohou kdykoliv během samostatné práce navštívit modlitební koutek a modlit se. Stejně jako každá prezentace, tak i samostatná práce dětí by měla být modlitbou nebo do ní vyústit.

3.1.5 Lekce ticha

Ticho je podstatným prvkem výchovy k modlitbě.⁹⁴ Běžné školní pojetí pojmu ticho M. Montessori definuje jako *stav, ve kterém chování žáků umožní učiteli, aby vyučoval*.⁹⁵ Ticho,

⁹⁰ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 137–139.

⁹¹ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dítěte ve věku 3–6 let*, s. 137.

⁹² Srov. tamtéž, s. 133–135.

⁹³ Srov. Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 142.

⁹⁴ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dítěte ve věku 3–6 let*, s. 137.

⁹⁵ MONTESSORI, Maria. *Objevování dítěte*. Praha: Portál, s.r.o., 2017, s. 179.

o kterém budeme hovořit my, je však mnohem hlubší, nepřichází zvenčí, ale zevnitř, je to vnitřní ticho⁹⁶ a záleží na schopnosti dospělého, zda se mu jej podaří u dětí vyvolat a dosáhnout či nikoli. Lekce ticha podle Montessori jsou řízené, ale velmi jednoduché meditace, které dětem pomohou se vnitřně zklidnit. Tkví v tom, že dětem nabídneme, aby zklidnily své tělo a poté si uvědomily zvuky, které kolem sebe slyší, například zpěv ptáků, projíždějící auta či jiné zvuky z venku, popřípadě šeptání vlastních jmen. Pro děti jsou tyto okamžiky mimořádné a do ticha se většinou zamilují. Ticho, kterého se s dětmi snažíme dosáhnout, je pak základním prvkem modlitby, ba co víc, samo ticho může být modlitbou.⁹⁷ Neméně důležité je ticho, které vytváří katecheta svým mlčením, například když ponechává prostor pro formulaci odpovědi dětí.

3.2 Formace svědomí u dětí

M. Montessori se zabývala také tím, kdy a jak se začíná formovat svědomí u dětí, což je velmi důležité proto, abychom dokázali správně uchopit nejen přípravu dětí ke svátosti smíření, ale i jejich předchozí výchovu.

Utváření morálky začíná v nejtělejší věku – již od narození. Ačkoli ne ve formě přímé morální výzvy (pareneze), ale orientací na vztahy v realitě. Přestože jsou děti malé, hledají v nich své místo. Morální dimenze je obsažena už v podobenstvích o Božím království, o kterých se bavíme s dětmi ve věku 3–6 let. Ta nás vybízí k tomu, abychom objevili, že jsme součástí života v celém vesmíru. Předtím, než se s dětmi dostaneme k pravidlům a normám morálky z evangelií, pracujeme s těmito podobenstvími. Pomáhají nám pronikat do tajemství života jako tajemství růstu a proměny, probouzejí v nás smysl vesmírné solidarity – smysl společný všemu stvoření. Další podobenství, které dětem představujeme, je podobenství o Dobrém pastýři. To v nás probouzí hlas toho, jenž nás zná a volá jménem. Zve nás k tomu, abychom ho pozorně poslouchali a následovali tam, kam nás povede. Naučit se poslouchat znamená naučit se být pozorný k ostatním; je to výuka ke vztahům.⁹⁸

Morální formace souvisí s pochopením pojmu morálka. Pokud jej zužujeme pouze na určitá pravidla a zákony, pak lze o morální formaci dětí před šestým rokem života mluvit jen stěží. Dítě se začíná o otázky spravedlnosti, rozhodování mezi správným a špatným, co by mělo a co

⁹⁶ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dieťaťa vo veku 3–6 rokov*, s. 138.

⁹⁷ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 140–141.

⁹⁸ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dieťaťa vo veku 6–12 rokov*, s. 105.

ne, zajímat právě až kolem šestého roku. Jestliže chápeme pojem morálka hlouběji, dojdeme k závěru, že je to něco mnohem komplexnějšího než pouhé nastavení pravidel a rozlišení pojmů „ano“ – „ne“.⁹⁹

Morální formace je složena ze dvou rovin – rovina „bytí“ a rovina „konání“. Rovina bytí souvisí s formací osobnosti, kterou ovlivňují především naše vztahy. Určují, kdo jsme a kým se staneme. Rovina konání souvisí s našim chováním či jednáním a je výsledkem toho, kým jsme.¹⁰⁰ Vidíme tedy, že obě roviny jsou mezi sebou úzce propojeny: první předurčuje tu druhou. Když začneme pohlížet na morální formaci touto optikou, jeví se mnohem zřetelněji, že se morální život dítěte začíná formovat již od útlého dětství, a sice prožíváním našich nejbližších vztahů.

Existuje však ještě jeden zásadní vztah existující od samého počátku našeho života – Boží vztah s námi a náš vztah s Bohem.¹⁰¹ Při duchovní i morální formaci dětí jde především o to *pomáhat dětem objevovat a těšit se z přítomnosti Někoho, kdo byl s nimi od prvního okamžiku jejich života. Osoby, která je volá jménem a která s nimi vytváří nejpevnější a nejtrvalejší vztah lásky. Je to někdo, kdo jim dává svůj vlastní život a světlo, celé své já, aby mohly mít „život v plnosti“ a jejich „radost byla úplná“*.¹⁰² Vztah s Bohem je tedy základem morálního života dítěte – určuje naši identitu. A nejpevnějším základem, na kterém lze tento vztah vybudovat, je naslouchání a porozumění kérygmatu.¹⁰³

Později je i východiskem pro způsob našeho jednání. Děti se kolem šestého roku života začnou zajímat o zásady chování v křesťanském životě, proto je vhodné s nimi v tomto období začít mluvit o morálních podobenstvích a maximách – mravních zásadách Ježíše, o kterých je více pojednáno níže v textu. V Katechezi Dobrého pastýře se s dětmi při prezentaci tématu vždy zaměřujeme na poslech, přemýšlení a radost z poselství.¹⁰⁴ *Nejen, že nemoralizujeme, ale také*

⁹⁹ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 144.

¹⁰⁰ Srov. *tamtéž*, s. 145.

¹⁰¹ Srov. *tamtéž*.

¹⁰² *Tamtéž*.

¹⁰³ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Way of Holy Joy: Selected Writings of Sofia Cavalletti*, s. 56.

¹⁰⁴ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 146.

odoláváme nutkání přímo vyžadovat osobní odpověď dítěte,¹⁰⁵ aby mohlo zaujmout k dané věci svůj vlastní postoj a nebylo ovlivněno úhlem pohledu katechety, rodiče nebo kohokoliv jiného.¹⁰⁶ Když jsou křesťanská témata prezentována malým dětem tímto způsobem, stávají se pro ně pevnými záchytnými body během jejich růstu. Zkušenost rozjímání a radosti v raném dětství se stává hnací silou pro chování v pozdějším věku.¹⁰⁷

Formace svědomí je úzce spojena s vnímáním dobra a zla, o což se dítě zajímá v období kolem 6–7 roku.¹⁰⁸ Svědomí je možné formovat v okamžiku, kdy si dítě začíná uvědomovat sebe ve vztahu k Bohu a k druhým.

Svátost smíření je způsob, jak zůstat s Bohem. Předpokladem pro přípravu ke svátosti smíření je formace svědomí člověka. Montessori mluvila o morální formaci, která začíná výrazně dříve než samotná příprava ke svátosti smíření, nejlépe už ve třech letech. Již v tomto věku můžeme u dítěte položit základy charakteru. Nejedná se o nějaké memorování, příkazy a zákazy, ale o to, aby se stávalo vnímavější k Boží lásce a k jejím účinkům na náš život. Tato svátost je svátostí smlouvy, kde je velmi dobře vidět, že se jedná o vztah dvou osob.¹⁰⁹ V rámci katechezí děti objevují tuto smlouvu postupně v biblických podobenstvích a následně v metafoře o vinné révě.

3.3 Teologická východiska Sofie Cavalletti

Katecheze Dobrého pastýře navazuje na započatý koncept náboženské výchovy M. Montessori, na kterou navázala teoložka S. Cavalletti s pedagožkou G. Gobbi. Princip této katecheze je založen na biblicko-liturgické výchově a centrální místo v ní zaujímá kérygma, ke kterému se přidává i antropologický aspekt. U malých dětí ve věku 3–6 let je kladen důraz výhradně na kérygmatický aspekt biblických a liturgických textů a až později (po šestém roce) je rozšiřujeme o aspekt antropologický. Jinak řečeno: životní potřeby mladšího dítěte tkví v tom,

¹⁰⁵ CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 146.

¹⁰⁶ Srov. *tamtéž*.

¹⁰⁷ *Tamtéž*.

¹⁰⁸ Srov. MONTESSORI, Maria. *Objevování dítěte*. Praha: SPS, 2001, s. 182.

¹⁰⁹ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dieťaťa vo veku 6–12 rokov*, s. 117–133.

že potřebuje navázat vztah a zažít „ochranitelskou“ lásku.¹¹⁰ Proto se s nimi zaměřujeme na poznávání Boží lásky a její zakoušení. U starších dětí se soustředíme na to, jak mohou na Boží lásku, kterou zakusily, odpovědět a na to, že s námi Bůh uzavírá smlouvu. Vstupuje s námi do vzájemného vztahu.

Hlavní tezí Katecheze Dobrého pastýře je dětská prosba: „Pomoz mi, abych se přiblížil k Bohu sám.“ Abychom mohli této prosbě vyhovět, je třeba si zvolit vhodnou metodu. Možnosti jsou dvě: katecheze teocentrická nebo kristocentrická. Teocentrická katecheze sleduje dějinný vývoj zjevení a začíná vyprávěním o Bohu Otci jako Stvořiteli. Ke Kristu přichází postupem času. Naopak kristocentrická katecheze klade do středu událost Kristova vtělení, díky kterému vzniklo mezi člověkem a Bohem velmi silné a osobní pouto. Základem je vtělený Boží Syn a od něj se vše odvíjí. Protože tato katecheze respektuje potřeby a mentální úroveň vývoje dětí, jeví se autorkám jako ideální kristocentrické pojetí, kdy představení Krista jako člověka odpovídá realistickému vnímání dětí, a tudíž je vhodným způsobem, jak u nich předcházet utváření falešných představ Boha. Již jsme naznačili, že tato katecheze je v jistém slova smyslu i antropocentrická, ovšem pouze v tom, že se snaží uspokojit nejhlubší potřeby dítěte s ohledem na jeho postupný vývoj. Dále je pro tuto metodu katecheze typické i to, že sleduje liturgický rok, a tak se stává skutečnou součástí života církve.¹¹¹ S. Cavalletti používá k uvádění dětí do Božích tajemství dvě metody: metodu podobenství a metodu, která využívá vyprávění o klíčových událostech Ježíšova života:

Kdo je Ježíš Kristus? Na tuto otázku můžeme odpovědět různými způsoby. Můžeme začít tím, že nahlédneme do textů evangelia na přehled událostí z Ježíšova života: jeho narození, skutky, slova, smrt a Vzkříšení. Nebo můžeme začít s podobenstvími, ve kterých Ježíš objasňuje tajemství své osoby. Základní texty, skrze které Ježíš zjevuje, kým je a jaký je jeho vztah k nám, jsou podobenství o Dobrém pastýři a vinném keři v evangeliu podle Jana.¹¹² Ta budou podrobně rozebrána níže.

¹¹⁰ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 25.

¹¹¹ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dieťaťa vo veku 3–6 rokov*, s. 61–62.

¹¹² Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; *Ways to Nurture the Relationship with God*. Chicago: Liturgy Training Publications, 2010, s. 32.

4 Příprava na první svaté přijímání

Příprava dětí na první svaté přijímání v programu Katecheze Dobrého pastýře není žádnou krátkodobou či dokonce jednorázovou záležitostí. Naopak je to záležitost dlouhodobá, mnohaletá a můžeme ji rozdělit do dvou etap – vzdálená příprava a bezprostřední příprava. Následující text, není-li uvedeno jinak, vychází z poznámek M. Zimmermannové a M. Roubalové¹¹³ z kurzů vedených Barbarou Surma v letech 2012–2023.

Vzdálená příprava dětí k přijetí eucharistie začíná již v rodině, a to ve velmi raném věku. Vztah dítěte k Bohu se navazuje nejsnadněji do šesti let. Tato věková hranice není samozřejmě striktním limitem, Bůh nás volá a hledá po celý náš život, každý den a každou hodinu, ale faktem je, že ve věku do šesti let je na to dítě po mnoha stránkách nejlépe nastaveno, a proto je navázání vztahu s Bohem v tomto období zpravidla nejsnazší. Je tedy velmi důležité věnovat se výchově dítěte, a to i jeho duchovnímu životu od útlého dětství. Kromě výchovy dítěte v rodině se vzdálenou přípravou myslí také postupná duchovní formace, která je nutná k tomu, aby katecheze bezprostředně předcházející slavnosti prvního svatého přijímání přinesly svůj kýžený užitek. V tomto případě to znamená pravidelné navštěvování katechezí v atriu, kde děti objevují a rozvíjejí svůj vztah s Bohem.

4.1 Vybrané katecheze v rámci vzdálené přípravy

Děti se pro přijetí svátostí (svátosti smíření a eucharistie) mohou rozhodnout kdykoli v průběhu druhého stupně. V Katechezi Dobrého pastýře (jak je uvedeno také v dokumentu *Quam Singulari*) není určen přesný věk, kdy mohou přistoupit ke svátostem. Toto rozhodnutí závisí na jejich touze a vnitřní připravenosti, kterou zkoumají spolu s rodiči a knězem. Proto se nyní zaměříme na základní katecheze a jejich stěžejní témata, která by děti měly slyšet před zahájením bezprostřední přípravy na přijetí svátosti eucharistie a svátosti smíření. Jedná se o vybraná témata z prvního stupně katechezí (věk 3–6 let), na která se následně navazuje a jejich porozumění je předpokladem k další práci. Tato témata dále rozvíjíme o katecheze z druhého stupně.

¹¹³ ThLic. Ing. Marie Zimmermannová, Th.D. a Mgr. Marcela Roubalová, PhD. se Katechezí Dobrého pastýře zabývají jako lektorky pro celou Českou republiku. Podrobněji také na webu www.katechezedobrehopastyre.cz.

4.1.1 Prožívání liturgie a liturgického roku

Mše svatá je jedním z okamžiků, při kterém dítě získává určitou náboženskou zkušenost. Proto je v katechezi příprava k vědomé účasti dítěte na mši svaté významným prvkem. Sama mše svatá však není vhodnou příležitostí k vysvětlování jednotlivých symbolů a gest. V dítěti chceme vzbudit zvědavost a nový zájem o slavení liturgie, proto jej seznamujeme se základními názvy liturgických předmětů a míst, abychom jej vybavili patřičným liturgickým jazykem a dítě tak mohlo lépe porozumět mši svaté i ostatním katechezím.¹¹⁴ Tyto katecheze vyplývají z potřeby dítěte orientovat se v prostředí, protože *to, co dítě umí pojmenovat, přitahuje jeho pozornost a zájem.*¹¹⁵

Potřeba slavení a rituálů je vlastní každému člověku a patří mezi základní skutečnosti každodenního života. Slavení, jako projev vztahu k tomu, s kým se chceme potkat, je pro člověka životní nutností. K tomu, abychom pomohli dítěti setkat se s živým Bohem, nestačí pouze znalost Bible, ale také její projev v každodenním životě. Aby se dítě mohlo plně účastnit liturgie, nejprve jej seznamujeme s předměty a místy s liturgií spojenými. Na prvním místě je to oltář (viz obrázek č. 2). Kristus je při liturgii přítomen mnoha způsoby: v osobě kněze, pak také ve společenství, dále pak ve svém slově, ale *zejména pod eucharistickými způsoby.*¹¹⁶ Proto je centrem veškerého dění při liturgii oltář. Děti vedeme k tomu, aby pochopily, že je symbolem Krista, který nám připravil hostinu a zve nás na ni. Kříž a hořící svíce na oltáři (nebo v jeho blízkosti) nám připomínají, že Ježíš pro nás zemřel a vstal z mrtvých.¹¹⁷

Dalším tématem jsou liturgická místa a předměty používané při bohoslužbě. *Bůh k člověku promlouvá mnoha způsoby: vnějšími událostmi, vnitřními hnutími srdce, napomínáním nebo svědectvím druhého člověka a konečně slovem na stránkách Písma svatého.*¹¹⁸ Proto při katechezích věnujeme patřičnou pozornost také ambonu – jakožto místu, odkud se hlásá Boží slovo, ve kterém se dovídáme, kdo je Ježíš a co nám říká – a liturgickým knihám s ním spojeným, zejména evangeliáři a lekcionáři (viz obrázek č. 2). S dětmi dále hovoříme také

¹¹⁴ Srov. SURMA, Barbara; BIEL, Krzysztof. *Já jsem dobrý pastýř: Průvodce programem Katecheze Dobrého Pastýře*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2018, s. 51.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Srov. *Sacrosanctum Concilium*, čl. 7.

¹¹⁷ Srov. SURMA, Barbara; BIEL, Krzysztof. *Já jsem dobrý pastýř: Průvodce programem Katecheze Dobrého Pastýře*, s. 53.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 55.

o misálu, ve kterém jsou obsaženy všechny modlitby, které se při mši modlíme a o konvičkách a „manutergiu“¹¹⁹. Důležitými předměty při mši svaté jsou kalich a obětní miska spolu s purifikatoriem, pallou a korporálem. Vedeme děti k tomu, aby si všimly krásy těchto předmětů, která vypovídá i o jejich výjimečnosti – slouží pouze a jen k proměňování chleba a vína v Tělo a Krev Kristovu. V prvním stupni katechezí se děti s předměty seznámily a zapamatovaly si jejich názvy. Během druhého stupně, tj. ve věku 6–9 let, s dětmi přemýšlíme nad smyslem a důležitostmi těchto předmětů v rámci mše svaté a tvoříme jejich „definice“, tzn. jejich popis a účel. Dětem se toto pak následně spojí v tématech týkajících se dějin spásy s tím, jak Bůh chystal svět pro člověka a jak člověk využívá jeho dary (např. dřevo, kámen, zlato, vosk apod.). Místem, kde je uchovávána eucharistie, a tudíž je zde Ježíš přítomný pod způsobou chleba, a zároveň dalším tématem katecheze, je svatostánek. Ten svým způsobem činí z kostela zvláštní místo – místo setkání člověka s Bohem.¹²⁰

Pomocí pro lepší prožívání eucharistie je u dětí také správné chápání symboliky liturgických barev a základní orientace v liturgickém roce. Proto se s nimi věnujeme i těmto tématům. Liturgické barvy (viz obrázek č. 3) vyjadřují povahu slavených tajemství víry a liturgický rok jim dává určitý řád. Je přitom třeba mít na paměti, že celý *liturgický rok je rozvinutí různých hledisek jediného velikonočního tajemství. To platí především o řadě svátků vztahujících se k tajemství vtělení.*¹²¹ Se staršími dětmi se zabýváme v rámci tématu liturgický kalendář názvy jednotlivých dnů, takže toto téma je prohlubováno tak, aby děti vnímaly neděli jako Den Páně související s velikonočními událostmi.

Nonverbální komunikace vyjadřuje často mnohem více než naše slova. Podobně je tomu také s našimi postoji či gesty při liturgii. Nejenže každý postoj či gesto má určitý význam, ale také nám pomáhají správně prožít to, co se při liturgii právě odehrává, proto v katechezích, týkajících se mše svaté, s dětmi během prvním stupně (3–6 let) objevujeme také vybraná gesta a postoje, které starším dětem (6–9 let) následně rozšiřujeme i o jejich význam. Zde si nyní krátce představíme některé z nich.

¹¹⁹ „Manutergium“ je často nesprávně označované jako „lavabo“. Lavabo je liturgický úkon umývání rukou; manutergium bílý ručník, který se při lavabu používá.

¹²⁰ Srov. SURMA, Barbara; BIEL, Krzysztof. *Já jsem dobrý pastýř: Průvodce programem Katecheze Dobrého Pastýře*, s. 55–60.

¹²¹ *Katechismus katolické církve*, §1171.

Znamení kříže je symbolem Kristovy smrti a vzkříšení, tedy znamením naší spásy a je taktéž znamením Nejsvětější Trojice. Znamení malého kříže na čele, ústech a srdci je znamením přijetí Božího slova. Bití se v prsa je gesto doprovázející úkon kajícnosti, při kterém vyznáváme své hříchy a slabosti. Klečení je gestem vyjadřujícím postoj pokory a zdůrazňuje kontrast mezi Boží velikostí a člověkem. Dále se zabýváme vybranými momenty z eucharistické bohoslužby jako například příprava konviček a kalicha, u níž se zaměřujeme na symboliku spojení vody a vína, které jsou obrazem lidství a božství. Připomínáme si, že se Boží Syn stal člověkem, vzal na sebe naše lidství, abychom my mohli mít podíl na jeho božství. Dalším gestem je umývání rukou, které nám připomíná, že máme usilovat o čistotu srdce. Epikleze je prosbou o projevení moci Ducha svatého, aby proměnil chléb a víno přinesené na oltář v Tělo a Krev Ježíše Krista. Připomíná nám, že eucharistie je Božím darem. Doxologie a velké amen nám připomíná, že Kristova oběť na kříži a jeho zmrtvýchvstání, které si eucharistickou obětí připomínáme, je oslavou Boha Otce (což je naznačeno pozvednutím proměněných darů) a že je přinášena skrze moc a dar Ducha svatého. Pozdravení pokoje odkazuje na to, že Kristus nám dává svůj pokoj, který je základem jednoty celého společenství. Lámání chleba je taktéž symbolem jednoty a odkazuje na to, že jsme v Kristu jedním tělem.¹²² V rámci katechezí, týkajících se mše svaté, se dotýkáme také tajemství víry, které se dětem má předávat jako nejvzácnější poklad,¹²³ jelikož všechny tři odpovědi vyjadřují, že *proměňováním se dotýkáme jádra naší víry: velikonočního tajemství smrti a zmrtvýchvstání Pána, které se v eucharistii zpřítomňuje a anticipuje tak jeho druhý příchod.*¹²⁴ Tajemství víry je hymnem na život, který je v Kristu silnější než smrt.¹²⁵

4.1.2 Dějiny spásy

Dějiny spásy neboli posvátné dějiny, jsou dějinami proto, že se týkají lidského světa, a posvátné jsou pro to, že hlavním umělcem je Bůh. V dějinách spásy nacházíme nedělitelnou jednotu lidského a božského, časného a věčného, konkrétního a transcendentálního.¹²⁶ Tyto posvátné dějiny máme zaznamenány v Bibli, která má díky nim svůj osobitý charakter. Bible je nejen

¹²² Srov. SURMA, Barbara; BIEL, Krzysztof. *Já jsem dobrý pastýř: Průvodce programem Katecheze Dobrého Pastýře*, s. 66–84.

¹²³ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dítěte ve věku 6–12 let*, s. 88.

¹²⁴ *Slova ustanovení a proměňování*. [Online]. Liturgie.cz. Dostupné z: <https://www.liturgie.cz/temata/mse-svata/eucharisticka-modlitba/slova-ustanoveni-a-promenovani>. [cit. 2024-03-29].

¹²⁵ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dítěte ve věku 6–12 let*, s. 88–90.

¹²⁶ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Dějiny Božieho královstva: Od stvorenia po parúzii*. Bratislava: Átrium Dobrého pastiera, 2023, s. 17.

doktrinální knihou, ale také knihou, která vypráví dějiny Izraelského národa. A proto je při šíření biblického poselství důležité vyprávění. Jeho cílem má být autentická výpověď o Božích skutcích. Dějiny spásy jsou pouze jedny – je to jeden příběh, ve kterém Bůh rozvíjí svůj vztah s lidmi a ve kterém s nimi uzavírá smlouvu – a proto je třeba o nich mluvit vždy jako o celku. Není možné je rozkouskovat na množství samostatných příběhů, poněvadž pak ztrácí sílu svého tajemství a velmi snadno dojde k deformaci jeho opravdového poselství.

Nejdříve tedy s dětmi uvažujeme nad rozsáhlostí dějin a cílíme přitom na představivost dítěte. Používáme materiál zvaný „Fettuccia“ (italsky stuha). Jedná se o více než padesát metrů dlouhou stuhu navinutou na cívku (viz obrázek č. 4). Když ji společně s dětmi rozvineme, děti žasnou nad rozsahem času a prostoru, který je sudálostmi posvátných dějin spjatý. Poukazujeme na tři klíčové události: stvoření, které vypovídá o velmi dlouhém časovém období před vtělením Božího Syna, dále pak na vykoupení, kdy do dějin vstupuje samotný Bůh v osobě Ježíše Krista, aby mezi námi přebýval, a na paruzii, při níž přijde Boží Syn podruhé a dovede stvoření k jeho konečnému cíli¹²⁷: *aby byl Bůh všechno ve všem* (srov. 1. Kor 15,28).

Následující katecheze se zaměřuje na dějiny spásy z pohledu člověka. Poznáváme, jakými dary nás Bůh v dějinách obdaroval a že nám dává vše, co k životu potřebujeme. Děti tak postupně objevují smysl, směřování, a tak i jednotu dějin.¹²⁸ V poslední katechezi patřící do tohoto tematického celku uvažujeme nad otázkou: Jakou váhu přikládáme faktu, že Bůh, který je přítomný v dějinách, chce se svými tvory vytvořit vztah? Objevujeme rozměry smlouvy mezi Bohem a lidmi.¹²⁹ Dějiny se mohou pro děti stávat určitou školou modlitby chvály, ve které se nesoustředí jen na své lidské potřeby, ale na Boží velikost a dobrotu.¹³⁰

4.1.3 Písmo svaté

Během vzdálené přípravy se s dětmi také věnujeme Písmu svatému (viz obrázek č. 5), které jim začínáme představovat po šestém roce a postupně jednotlivé části tohoto tématu rozšiřujeme. V předškolním věku je jim při slavnostním přinesení Písma do atria představeno jako posvátná kniha, ze které se dovídáme o Ježíši. Během druhého stupně do něj začínají děti postupně

¹²⁷ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dětí ve věku 6–12 let*, s. 36–42.

¹²⁸ Srov. *Dějiny Božího království*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/dejiny-boziho-kralovstvi/>. [cit. 2024-03-16].

¹²⁹ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dětí ve věku 6–12 let*, s. 50.

¹³⁰ Srov. *tamtéž*, s. 47.

pronikat hlouběji. V průběhu katechezí se dítě seznámí s tím, jak moc je pro nás Písmo svaté důležité, v čem je výjimečné a odlišné od ostatních knih a později také z jakých částí se skládá. Postupně objevujeme, že Písmo obsahuje dějiny spásy, které začínají okamžikem, kdy Bůh stvořil svět a pokračují tím, že nám dal svého Syna – Kristus přichází na svět. Vrcholným bodem dějin spásy jsou velikonoční události. Závěrem pak Kristův druhý příchod – paruzie. Taktéž se zaměřujeme na to, že obsahuje lidská slova inspirovaná Duchem svatým – autorem Písma je tedy v určitém slova smyslu sám Bůh. Chce se nám dát skrze něj poznat. Je vzácné, ale určené pro každého. Je jedinou knihou, ale zároveň je tvořeno velkým množstvím knih, které vypráví o tom, co Bůh udělal pro člověka. Je také překládáno do mnoha jazyků, aby k němu měl každý přístup. Před prvním svatým přijímáním je žádoucí, aby každé dítě dostalo své vlastní Písmo svaté.¹³¹

4.1.4 Biblický zeměpis

Biblický zeměpis je dalším tematickým blokem katecheze. Jeho hlavním cílem je přiblížit dětem vybrané historické události spojené s dějinami spásy. Pro děti je důležité mít propojené základní události Ježíšova života s konkrétním místem a časem, kdy se odehrály. Pomáhá jim to lépe porozumět a vstoupit do jednotlivých tajemství Ježíšova života i jeho učení. Tyto katecheze přitom postupují podle principu přechodu od obecného k jednotlivostem. Proto prezentujeme nejdříve zemi Izrael na glóbusu, pak Izrael na mapě světa z puzzle a až poté „podrobnější“ mapu Izraele (viz obrázek č. 6). Prezentace je spojena s lekcí ticha, kdy dětem poskytujeme prostor k tomu, aby se na daný materiál mohly v klidu podívat, osahat si jej a aby mohly žasnout.¹³²

V prvním stupni dětem představujeme zemi Izrael a v ní tři nejdůležitější místa spjatá s Ježíšovým životem, tj. Nazaret, Betlém a Jeruzalém, a jednotlivé regiony: Galileu, Judsko, Samařsko a Perea. V pozdějším věku jejich znalosti rozšiřujeme o pojmenování a lokaci dalších měst, pohoří, pouští, řek, jezer, moří apod. Během těchto katechezí čteme úryvky z Písma a děti

¹³¹ Srov. *Písmo svaté*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/pismo-svate/>. [cit. 2024-03-29].

¹³² Srov. SURMA, Barbara; BIEL, Krzysztof. *Já jsem dobrý pastýř: Průvodce programem Katecheze Dobrého Pastýře*, s 85–86.

si mohou vyhledávat či kroužkovat ve své mapě místa, která jsou v textu zmíněna. Pomáhá jim to opět spojit si konkrétní událost s konkrétním místem.¹³³

4.1.5 Adventní proroctví

V adventním období se s dětmi zabýváme jednotlivými proroctvími o Mesiáši (viz obrázek č. 7) a hledáme odpověď na otázku „Kdo je to dítě?“ Nejprve si však musíme vysvětlit, kdo je to prorok. Prorok je člověk, pro něhož je charakteristická schopnost poslouchat Boha. Proroka můžeme identifikovat jako hlas – Boží hlas mezi lidmi. A je to proto, že byl nejprve uchem, které ze všech sil poslouchalo, co mu Bůh dal poznat. Prorok je tedy jednak ten, kdo poslouchá Boží slovo, ale také ten, kdo vykládá dějiny. Poodhaluje tajemství toho, jaký smysl měly jednotlivé historické události, které Izrael zažil.¹³⁴

V prvním stupni KDP (ve věku 3–6 let) se děti setkávají s několika proroctvími o Ježíši, která jsou uvedena ve Starém zákoně¹³⁵. Vypovídají o tom, že příchod Božího Syna Bůh připravoval celá staletí a že Bůh „vychoval“ lidi, aby byly schopni – až přijde čas – v Ježíši rozpoznat slíbeného Mesiáše. Tyto katecheze tvoří úvod k dalším prezentacím, konkrétně k prezentaci tajemství Ježíšova vtělení a narození.¹³⁶ *Jejich cílem je předvést dětem obrazy a výrazy, jež v nich vzbudí úžas a úctu k Bohu a současně jim budou snadno srozumitelné.*¹³⁷ Taktéž jména, kterými je Mesiáš v proroctvích nazývaný, mohou dítěti rozšířit modlitební jazyk a dítě může tato oslovení použít i v osobní modlitbě.¹³⁸ Jedná se o proroctví z knihy Izajáš, Micheáš a Numeri:

- *Lid, který chodil ve tmě, vidí veliké světlo. (Iz 9,1)*
- *Hle, dítě se nám narodilo, syn je nám dán, vládu má na svém rameni a dostane jméno podivuhodný rádce, mocný Bůh, věčný otec, kníže pokoje. (Iz 9,5)*

¹³³ Srov. *Biblický zeměpis*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/biblicky-zemepis/>. [cit. 2024-03-29].

¹³⁴ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Dejiny Božieho kral'ovstva: Od stvorenia po parúziu*. s. 125–126.

¹³⁵ Adventní proroctví jsou jediným místem, kde se děti setkají se starozákonním textem, který je jinak pro děti v tomto věku nevhodný vzhledem ke své obsahové náročnosti, obraznému jazyku a neznalosti kontextu doby. (srov. přednáška Mgr. Marcely Roubalové, PhD. Univerzita Palackého v Olomouci, listopad 2020.)

¹³⁶ Srov. SURMA, Barbara; BIEL, Krzysztof. *Já jsem dobrý pastýř: Průvodce programem Katecheze Dobrého Pastýře*, s. 91–92.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Srov. tamtéž.

- *Hle, panna počne a porodí syna a dá mu jméno Emanuel (to je „Bůh s námi“).* (Iz 7,14)
- *A ty, Betléme Efratský, maličký jsi mezi judskými rody, z tebe mi vyjde ten, který bude vládcem v Izraeli; jeho původ je od pradávna, od věčnosti.* (Mich 5,1)
- *Vyjde hvězda z Jakuba, povstane žezlo z Izraele.* (Nm 24,17a)

V těchto proroctvích uvádíme děti do tajemství Ježíšova božství a lidství. Vzhledem k hlavnímu poselství celého prvního stupně Katecheze Dobrého pastýře, kde mají děti především zakoušet Boží lásku, je i zde důraz kladen na to, aby děti vnímaly, jak jedná Bůh. Jak se naplňuje jeho slib daný lidem.

Ve druhém stupni jsou některé verše proroctví rozšířené o další část, která charakterizuje spásu, jež Mesiáš přináší Božímu lidu.¹³⁹ Jde zejména o to, aby děti vnímaly proroctví jako jeden celek, jako jeden Boží slib daný člověku, který se postupně naplňuje. Naším úkolem je taktéž vést děti k tomu, že i ony mohou být součástí naplňování tohoto slibu a podílet se na budování Božího království. Bůh, který je přítomný v dějinách, s námi chce vstoupit do vztahu, chce s námi uzavřít smlouvu.¹⁴⁰

4.1.6 Událost vtělení a Ježíšovo dětství

Dalším tematickým blokem katechezí jsou události spojené s vtělením, Ježíšovým narozením a jeho dětstvím (viz obrázek č. 8). Zahrnuje následující katecheze: Tajemství zvěstování vypráví o tom, že Bůh plní svůj slib a posílá svého Syna, který k nám přichází jako dítě. I v tomto tematickém celku je hlavní otázkou, na kterou hledáme odpověď, „Kdo je to dítě?“ Se staršími dětmi se zaměříme na postavu Panny Marie, která je Bohem vyvolená, ve které působí Duch svatý, je „plná milosti“ a stává se díky svému „ano“ matkou Ježíše – Božího Syna. Ptá se: „Jak se to stane?“ A anděl jí odpovídá: *Duch svatý sestoupí na tebe a moc Nejvyššího tě zastíní.* (Lk 1,35)

Navštívení Alžběty vypráví příběh o tom, jak Maria spěchá za svou příbuznou. Toto setkání je setkáním plným radosti. Alžběta se i se svým nenarozeným synem raduje z Pánovy přítomnosti, ačkoli jej svými očima ještě nemohli spatřit. Tato radost je projevem Ducha svatého – *Alžběta*

¹³⁹ Srov. *Tajemství Ježíšova vtělení: proroctví o Mesiáši.* [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/proroctvi/>. [cit. 2024-03-29].

¹⁴⁰ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dieťaťa vo veku 6–12 rokov*, s. 50.

byla naplněna Duchem svatým. (Lk 1,41) I Maria vyjadřuje svou velikou radost: *Velebí má duše Hospodina a můj duch jása v Bohu, mém spasiteli.* (Lk 1,46n)

Katecheze o narození Ježíše a klanění pastýřů nám představuje Ježíše jako Spasitele, který se narodil v Betlémě. Tato událost je radostí pro všechny lid, počínaje chudými pastýři, kterým je tato radost zvěstována jako prvním.¹⁴¹ Ti pak jdou a vypravují, *co jim bylo o tom dítěti pověděno* (Lk 2,17). Můžeme zde zahlédnout kontrast mezi důležitostmi Kristova narození a postavením pastýřů v tehdejší společnosti.¹⁴²

U katecheze klanění mudrců vidíme, že Bůh vkládá znamení dokonce i do přírody, aby se i lidé zdaleka dozvěděli o Kristově příchodu. Mudrci, kteří následovali hvězdu, se přišli dítěti Ježíši poklonit a přinesli mu dary. Tyto velmi zvláštní dary pro právě narozené dítě poukazují na jeho výjimečnost a odpovídají na otázku „Kdo je to dítě?“ Se staršími dětmi je možné se zaměřit na význam těchto darů. Zlato odkazuje na krále, kadidlo na to, že Bůh je blízko a myrha na Ježíšovu smrt, jelikož se používala k pomazání zemřelých.

Katecheze o představení v chrámě vypráví o tom, jak Maria a Josef přinášejí Ježíše do chrámu, aby jej představili Bohu, tak jak to bylo u Židů zvykem. Potkávají tam Simeona, který byl veden Duchem svatým a očekával slíbeného Mesiáše.¹⁴³ Rozpoznává ho v dítěti Ježíši a raduje se z něj jako ze „spásy“, „světla“, a „slávy“.¹⁴⁴

O zmíněných tématech jsme se s dětmi bavili již během prvního stupně (tj. mezi 3. a 6. rokem), později však rozšiřujeme kerygmatický rozměr, na který byly předchozí katecheze zaměřené, o antropologický aspekt. Jinak řečeno, dosud děti slyšely o tom, co pro nás učinil Bůh – stal se člověkem, *Slovo se stalo tělem* (Jan 1,14), avšak po šestém roce si s dětmi všímáme naší

¹⁴¹ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 125.

¹⁴² Srov. SURMA, Barbara; BIEL, Krzysztof. *Já jsem dobrý pastýř: Průvodce programem Katecheze Dobrého Pastýře*, s. 109.

¹⁴³ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 125.

¹⁴⁴ Srov. *tamtéž*, s. 126.

odpovědi na toto Boží jednání a jeho dary, které nám dává, a zaměřujeme se na přijetí účasti na Božím plánu spásy.¹⁴⁵

4.1.7 Podobenství o Božím království

Ježíšovou hlavní vyučovací metodou je vyprávění podobenství (viz obrázek č. 9).¹⁴⁶ Skrze ně nás „volá ke vstupu“ do Božího království.¹⁴⁷ Pro podobenství je typické, že skrývá pravdu, kterou chce učit. Nevysvětluje, nevyjasňuje, nedefinuje, ale předkládá něco k rozjímání. V podstatě naráží na to, co chce učit, s cílem vytvořit prostor pro naše osobní hledání.¹⁴⁸ Jedním z témat, které Ježíš přibližuje pomocí podobenství, je tajemství Božího království. To je dětem nejprve představováno jako nesmírně malá skutečnost, která téměř uniká našemu pohledu, přesto se podivuhodným způsobem stává velmi velkou. Evangelium nás zve kontemplotat tajemství Božího království ve dvou odlišných momentech: v úvodním a závěrečném. Ty představují vzrušující kontrast mezi něčím velmi malým a velmi velkým. Zajímavostí je, že velké pochází z malého.¹⁴⁹ Tato podobenství s velkým kontrastem volíme proto, že dítě má schopnost objevovat nejmenší věci a dokáže být soustředěné při jejich zkoumání a zároveň je fascinované velkými věcmi a kontrasty.¹⁵⁰ Podobenství, kterých se toto týká, jsou tři: podobenství o hořčičném semeni (Mt 13,31n), o pšeničném zrnku, které roste samo (Mk 4,26–29) a podobenství o kvasu (Mt 13,33). Jako příklad si můžeme uvést první z nich. Z velmi malého semínka, které je menší než zrnko máku, vyroste veliký strom, ve kterém hnízdí ptáci (srov. Mt 13,32). Základní otázkou, na kterou s dětmi hledáme odpověď, je, odkud se bere ta tajemná síla, která umožní malé věci (např. semínku) stát se tak velkou (např. stromem). Kdybychom si to vztáhli na náš růst, zjistíme, že v určitém okamžiku naše tělo růst přestává. Můžeme však „růst“ uvnitř. To je schopnost, která přetrvává celý život. Tím postupem času s dětmi přicházíme na to, že onou silou je Duch svatý a že Boží království je také v našem nitru, našem srdci.¹⁵¹ Skrze tato podobenství pomáháme dítěti objevovat tajemství Božího království,

¹⁴⁵ Srov. *Ježíšovo dětství – kulturní a morální aspekt*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/jezisovo-detstvi/>. [cit. 2024-03-16].

¹⁴⁶ CAVALLETTI, Sofia. *The History of the Kingdom of God: From Creation to Parousia*. Chicago: Liturgy Training Publications, 2012, s. 167.

¹⁴⁷ Srov. *Katechismus katolické církve*, §546.

¹⁴⁸ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dětí ať vo věku 3–6 rokov*, s. 164–165.

¹⁴⁹ Srov. *tamtéž*, s. 141–142.

¹⁵⁰ Srov. *tamtéž*, s. 144.

¹⁵¹ Srov. *tamtéž*, s. 144–145.

žasnout a vytvořit si vztah k Bohu a životu jako k daru, který od něj dostáváme. Dostáváme život, který náleží nám a který nám může dát i odejmout jedině Bůh. On sám je Dárce života.¹⁵² Další dvě podobenství nám ukazují hodnotu Božího království. Je to podobenství o vzácné perle (Mt 13,45n) a podobenství o pokladu ukrytém v poli (Mt 13,44). Jsou odlišné tím, že vedou nejen ke kontemplaci, ale také k činnosti. Mají silný asketický faktor, jelikož se oba protagonisté zřeknou všeho, co mají. To ovšem nezaujme malé děti, dotýká se to až adolescentů nebo věku těsně předtím. V prvním stupni, tj. 3–6 let, s dětmi objevujeme, že Boží království, které je okolo nás, má tak velkou hodnotu, která přesahuje vše ostatní.¹⁵³

Ve druhém stupni, tj. 6–9 let, dětem tato podobenství rozšiřujeme o další aspekty, zejména vnímání širších souvislostí.¹⁵⁴ V podobenství o hořčičném semeni se zaměřujeme na to, že vše potřebné k růstu Božího království jsme již obdrželi a naše role tudíž spočívá v napomáhání a kultivování jeho růstu. Sílu k tomu nám dává Bůh podle jeho plánu. Zaměřujeme se také na „plný zelený strom“ jako obraz druhého příchodu Krista – paruzie. V podobenství o semeni, které roste samo, nám symbolizuje semeno církev, jejíž jsme součástí. Naše účast je nezbytná, ale je to Bůh, který vše řídí. My jsme povoláni toto království šířit životem podle evangelia. A v podobenství o vzácné perle zdůrazňujeme, že Boží království je vzácné a má být aktivně hledáno. Poukazujeme na již zmíněný asketický aspekt, uvažujeme o reakci kupce a přemýšlíme, jaká by byla naše odpověď. Prodali bychom všechno, co máme, abychom „dosáhli“ Božího království?¹⁵⁵

4.1.8 Křest

Křest je svátostí, která vtiskuje do lidské osoby podobu Krista.¹⁵⁶ Je svátostí iniciace, to znamená, že nás uvádí do svátostného života – života s Kristem. Je tudíž „bránou“ k ostatním

¹⁵² Srov. *Vyznání víry – nicejsko-konstantinopolské*. [Online]. Modlitba. Dostupné z: <https://www.modlitba.cz/modlitba-v-zivote/seznam-modliteb/zakladni-modlitby/vyznani-viry-nicejsko-konstantinopolske>. [cit. 2024-03-29].

¹⁵³ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dětí a vo věku 3–6 roků*, s. 147.

¹⁵⁴ Srov. *Tajemství Božího království*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/tajemstvi-bozeho-kralovstvi/>. [cit. 2024-03-29].

¹⁵⁵ Srov. *tamtéž*.

¹⁵⁶ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Living liturgy: Elementary Reflections*. Chicago: Liturgy Training Publications, 1998, s. 51.

svátostem. Ziskáváme podíl na jeho smrti a vzkříšení, díky kterému se stáváme novým stvořením,¹⁵⁷ a na jeho kněžství.¹⁵⁸ Budujeme tak duchovní chrám – církev – Kristovo mystické tělo.¹⁵⁹ Křest je novým zrozením, o kterém mluví Ježíš s Nikodémem v třetí kapitole Janova evangelia. Říká tam, že k tomu, abychom mohli vejít do Božího království, se musíme znovu narodit z vody a z Ducha (srov. Jan 3,1nn). Voda je základem života zde na Zemi – oživuje tělo. Duch svatý zase oživuje duši. Duch i voda jsou tedy zdrojem života. Ve křtu se nám tyto dva „prvky“ spojují. Skrze vodu je znázorněno působení Ducha svatého, který nás oživuje a je onou životodárnou mízou, díky které zůstáváme spojeni s vinným keřem.¹⁶⁰

S dětmi od 3 do 6 let objevujeme význam křtu především skrze liturgické symboly a znamení (viz obrázek č. 10),¹⁶¹ přičemž jejich hlavním spojovacím bodem je světlo.¹⁶² Prvním symbolem je světlo velikonoční svíce a křestní svíce, které nám připomíná světlo vzkříšeného Krista, jenž je silnější než všechny temnoty a už nemůže být zhasnuto. Dalším symbolem, pomocí něhož pronikáme do tajemství křtu, je bílý oděv, který poukazuje na to, že jsme se stali v Kristu novým stvořením a že nás naplnilo jeho světlo. Na to také odkazuje voda, kterou jsme při křtu obmyti. Jeho světlo v nás může zářit, protože jsme byli očištěni touto křestní vodou a působením Ducha od hříchu. Dále se s dětmi bavíme o Božím slově, které je pro nás světlem na cestě k Bohu. Během obřadu křtu jsme pomazáni dvěma oleji – olejem katechumenů a křížmem. Pomazání olejem katechumenů nám má pomoci v boji se zlem. Při pomazání křížmem si s dětmi můžeme povšimnout jeho intenzivní vůně, kterou se liší od oleje katechumenů. Je symbolem daru Ducha svatého, po kterém má náš život „vonět“. Dále s dětmi hovoříme o gestech epikleze, znamení malého a velkého kříže a lití vody používaných při obřadu křtu.¹⁶³ Gesto a modlitba epikleze doprovází posvěcení křestní vody.¹⁶⁴ *Církev prosí Boha, aby skrze jeho Syna moc Ducha*

¹⁵⁷ Srov. *Katechismus katolické církve*, §1213–1214.

¹⁵⁸ Srov. *tamtéž*, §1268.

¹⁵⁹ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Living liturgy: Elementary Reflections*, s. 51.

¹⁶⁰ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *The History of the Kingdom of God: Liturgy and the Building of the Kingdom*, s. 44–47.

¹⁶¹ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 96–97.

¹⁶² Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dětí ať vo věku 3–6 rokov*, s. 97.

¹⁶³ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 96–102.

¹⁶⁴ Srov. *Katechismus katolické církve*, §1238.

*svatého sestoupila na tuto vodu, aby se tak „zrodili z vody a Ducha“ (Jan 3,5) ti, kteří jí budou pokřtěni.*¹⁶⁵

Se staršími dětmi, tj. 6–9 let, si znovu připomeneme hlavní liturgické symboly a gesta křtu a přemýšlíme nad jejich významem. Dále se pak zaměřujeme na novou souvislost, a tou je pojetí křtu jako počátek smlouvy mezi námi a Bohem. Každá svátost je jeho darem a účelem daru je navázání určitého vztahu. Proto se děti snažíme učit vnímat křest jako Boží dar, který nás uvedl do vztahu s ním, a motivujeme je k tomu, aby na něj svým životem odpověděly.¹⁶⁶ Aby zůstaly spojeny s Ježíšem a přinášely ovoce (srov. Jan 15,1–11). Zaměřujeme pozornost na samotný obřad křtu, jehož znalost, přemýšlení a následné pochopení jim umožní proniknout hlouběji do slavení této svátosti.¹⁶⁷

4.1.9 Velikonoce

Velikonoční tajemství spočívá ve smrti a zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Připomínáme si jej každým slavením eucharistie, zejména v neděli. Události spojené s Poslední večeří, Ježíšovým ukřižováním a zmrtvýchvstáním si připomínáme během velikonočního tridua.¹⁶⁸ V prvním stupni jsme se s dětmi bavili o Velikonocích jako o jedné události začínající poslední večeří a končící Ježíšovým zmrtvýchvstáním.¹⁶⁹ Velikonoce dětem vždy představujeme jako celek. Nikdy neoddělujeme Ježíšovu smrt od jeho zmrtvýchvstání. Někdy se stává, že se ukřižování vnímá jako výraznější událost, než je vzkříšení, ale není tomu tak. Vzkříšení je nejkrásnější vrchol naší víry. Mimo to, smrt je běžná událost. Mnoho lidí mělo odvahu čelit smrti z lásky ke svým bratřím či sestrám. To nové, co Ježíš přináší, je, že po smrti následuje obnovený věčný život.¹⁷⁰

S dětmi pronikáme do tohoto tématu prostřednictvím několika katechezí. Základem je ukotvení děje do místa, kde se tyto události staly. První z nich je podobenství o Dobrém pastýři, které je

¹⁶⁵ *Katechismus katolické církve*, §1238.

¹⁶⁶ Srov. *Křest*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/krest/>. [cit. 2024-04-01].

¹⁶⁷ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 102.

¹⁶⁸ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *The History of the Kingdom of God: Liturgy and the Building of the Kingdom*, s. 74.

¹⁶⁹ Srov. *Velikonoční tajemství*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/velikonocni-tajemstvi/>. [cit. 2024-04-02].

¹⁷⁰ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dětí ať vo věku 3–6 rokov*, s. 117.

více rozebráno níže. Zasazení na konkrétní místo ukazuje katecheze s modelem města Jeruzalém (viz obrázek č. 11), kde se děti stručně seznamují s nejdůležitějšími místy a příběhy Velikonoc tak, abychom, zejména s těmi nejmenšími, zbytečně nezabíhali do detailů ohledně Kristova utrpení, ale aby bylo jasné, že se jedná o jednu událost. Při vyprávění o Poslední večeři, která je dalším tématem, je naším cílem obrazně řečeno „pozvat děti do místnosti“, ve které probíhala, aby mohly vidět a slyšet, co se tam oné noci před Ježíšovým odsouzením stalo a také propojení Poslední večeře s naším slavením eucharistie (viz obrázek č. 12–14). Snažíme se taktéž o propojení s touhou Dobrého pastýře zůstat stále s námi. Se staršími dětmi kolem pátého roku se zaměřujeme i na slova, která Ježíš řekl, aby s námi mohl stále zůstat pod způsobou chleba a vína – slova ustanovení. Také se zamýšlíme nad tajemstvím života a smrti pomocí podobenství o pšeničném zrně (Jan 12,24).¹⁷¹ Skrze tento verš z Písma objevujeme, že smrt je počátek nového života s Kristem. Ježíšovou zásluhou získává smrt zcela odlišný význam – zrno musí nejdříve odumřít, aby z něj mohl vzejít nový život.¹⁷² Na začátku velikonoční doby s dětmi prožijeme Slavnost světla v atriu, o které je taktéž pojednáno níže, a prezentaci prázdného hrobu (viz obrázek č. 15), který je znamením Ježíšova zmrtvýchvstání.¹⁷³ Pokud jde o texty, během prezentace tohoto tématu s dětmi upřednostňujeme text Lukášova evangelia – podobně, jako když s nimi hovoříme o Ježíšově smrti – zejména kvůli působivé pasáži¹⁷⁴: *Proč hledáte živého mezi mrtvými? Není tady, byl vzkříšen.* (Lk 24,5n) Při prezentaci prázdného hrobu s malými dětmi pracujeme s textem Markova evangelia (Mk 16,1–8), kde se zaměřujeme na radost žen, když zjistily, že Ježíš není mrtev. Během velikonoční vigílie obnovujeme křestní závazky, proto se i s dětmi bavíme o Velikonocích o křtu. Tato prezentace rozvíjí velikonoční tajemství. Připomíná, že Kristus vstal z mrtvých a že světlo vzkříšeného Krista zvítězilo nad temnotou smrti. Bude svítit již navždy. Při křtu tento dar Ježíšova světla také dostáváme.¹⁷⁵

¹⁷¹ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobry pastyr a dite: Radostna cesta*, s. 127–128.

¹⁷² SURMA, Barbara; BIEL, Krzysztof. *Ja jsem dobry pastyr: Pruvodce programem Katecheze Dobreho Pastyre*, s. 172.

¹⁷³ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobry pastyr a dite: Radostna cesta*, s. 128.

¹⁷⁴ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Nabozensky potencial dieta vo veku 3–6 rokov*, s. 116–117.

¹⁷⁵ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobry pastyr a dite: Radostna cesta*, s. 127–128.

V rámci Velikonoc s dětmi prožíváme v atriu dvě slavnosti – Slavnost velikonoční svíce a Slavnost seslání Ducha svatého. Děti prožívají ohlašování smrti a zmrtvýchvstání především v rámci Slavnosti velikonoční svíce, která nás prostřednictvím kontrastu mezi temnotou a světlem dramaticky vtahuje do základní události života Dobrého pastýře.¹⁷⁶ V atriu prožíváme Slavnost velikonoční svíce jako zkrácenou variantu toho, čím začíná velikonoční vigilie. Dětem to umožňuje aktivně se zúčastnit a také si ji dobře prožít. Tato slavnost není prezentací, kterou bychom dětem předkládali, ale je skutečně slavností, kterou s nimi prožíváme. Naším záměrem je především vyzdvihnout podstatu slavené slavnosti a propojit ji dětem s liturgickým obdobím, do kterého je zasazená, pomocí liturgického kalendáře. Výhodou je, že se děti mohou aktivně zúčastnit například četbou kratšího textu či modlitby. Slavnost je tvořena četbou částí liturgických textů k žehnání velikonoční svíce. Dále pak sdílením světla, kdy je každé dítě vyzváno, aby si zapálilo svou svíci od paškálu (velikonoční svíce), čímž vyjadřujeme to, že se nám vzkříšený Kristus dává jako světlo. Následuje naslouchání úryvkům velikonočního chvalozpěvu (exultetu)¹⁷⁷: *To je tedy ta noc, kdy jas ohnivého sloupu zahnal temnotu hříchu. To je noc, která dnes na celém světě vzdaluje věřící v Krista od nepravosti světa a od tmy hříchu, vrací k milosti, sdružuje ve svaté společenství. To je ta noc, v níž Kristus pouta smrti rozlomil a jako vítěz vystoupil z hrobu. (...) Jak nedocenitelný to projev tvé lásky.*¹⁷⁸ Slavnost je zakončena zpěvem velikonočních písní.¹⁷⁹

Přestože je Katecheze Dobrého pastýře silně kristocentrická, je zároveň i trinitární – má zde tedy velmi významné místo i slavnost Seslání Ducha svatého (viz obrázek č. 16). Jeho působení děti znají už z mnoha událostí: například události spojené s Ježíšovým narozením (zvěstování apod.), prezentace týkající se svátostí (například křtu) nebo jednotlivých liturgických gest, zejména gesto epikleze.¹⁸⁰ Slavnost dětem krátce představíme a vysvětlíme, že se nachází na přelomu velikonoční doby a liturgického mezidobí. Můžeme je odkázat na liturgický kalendář a poté pokračovat, že *Ježíš, než vstoupil do nebe, slíbil, že dá lidem velký dar, dar Ducha*

¹⁷⁶ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dětí ve věku 3–6 let*, s. 117.

¹⁷⁷ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 129–131.

¹⁷⁸ *Český misál*, s. 166.

¹⁷⁹ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 131.

¹⁸⁰ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dětí ve věku 3–6 let*, s. 118.

svatého.¹⁸¹ Následuje slavnostní četba ze Skutků apoštolů: *Nastal den letnic a všichni byli společně pohromadě. Najednou se ozval z nebe hukot, jako když se přičene silný vítr, a naplnil celý dům, kde se zdržovali. A ukázaly se jim jazyky jako z ohně, rozdělily se a nad každým z nich se usadil jeden. Všichni byli naplněni Duchem svatým a začali mluvit cizími jazyky, jak jim Duch vnukal, aby promlouvali.* (Sk 2,1–4) Dále s dětmi hovoříme o tom, že jsme pozváni, abychom měli podíl na darech Ducha svatého. Zapalujeme sedm červených svíci a vyjmenováváme je: dar moudrosti, rozumu, rady, síly, poznání, zbožnosti a bázně před Hospodinem. Se staršími dětmi pak hlouběji rozjímáme o výše zmíněném textu a přemýšlíme nad významem jednotlivých darů. Jelikož nás Ježíš vybízí, abychom o dary Ducha svatého prosili, můžou si děti na závěr zapálit každý svou červenou svíci a prosit o dar, po kterém nejvíce touží.¹⁸²

4.2 Katecheze o Dobrém pastýři

Katecheze Dobrého pastýře spočívá na empirické zkušenosti, kterou dítě získává především díky naslouchání a individuální práci. Tyto dva rysy jsou pro ni naprosto stěžejní. Nasloucháním poznáváme, kým Bůh skutečně je. Dítě potřebuje nejprve mnoho let naslouchat a až teprve pak se ptá, co dělat, jak jednat, aby bylo s Dobrým pastýřem. Proč by mělo chtít být s někým, koho vůbec nebo tak málo zná? My dospělí jsme v tomto ohledu často netrpěliví a příliš brzy ukazujeme dítěti, co má dělat, aniž bychom mu ponechali dostatek prostoru, aby k tomuto samo dorostlo.¹⁸³

4.2.1 Podobenství o Dobrém pastýři

Postavu Dobrého pastýře dětem přibližujeme pomocí dvou podobenství: podobenství o Dobrém pastýři z 10. kapitoly Janova evangelia a podobenství o nalezené ovci z 15. kapitoly Lukášova evangelia. Průběh jednotlivých prezentací probíhá stejně jako u jiných podobenství. V této práci je popsán v následující podkapitole týkající se morálních podobenství (4.3). Podobenství o Dobrém pastýři (viz obrázek č. 17) uvedeme tím, že za Ježíšem jednou někdo přišel a zeptal

¹⁸¹ CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 134.

¹⁸² Srov. tamtéž, s. 134–135.

¹⁸³ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dětí a vo věku 6–12 roků*, s 104–105.

se jej: „Kdo jsi?“ On odpověděl: „Já jsem dobrý pastýř.“ Pak dětem přečteme následující úryvek z Písma¹⁸⁴:

Dobrý pastýř volá své ovce jménem a vyvádí je. Když všechny své ovce vyvede, jde před nimi a ovce ho následují, protože znají jeho hlas. Za cizím však nikdy nepůjdou, ale utečou od něho, protože hlas cizích neznají. Já jsem přišel, aby měly život a aby ho měly v hojnosti. Já jsem pastýř dobrý! Dobrý pastýř dává za ovce svůj život. Já jsem dobrý pastýř; znám svoje ovce a moje ovce znají mne, jako mne zná Otec a já znám Otce; a za ovce dávám svůj život. Mám i jiné ovce, které nejsou z tohoto ovčince. Také ty musím přivést; a uposlechnou mého hlasu a bude jen jedno stádce, jen jeden pastýř. (Jan 10,3b–5.10b–11.14–16)

Jestliže prezentujeme podobenství dětem mladším šesti let, záměrně vynecháváme verše zmiňující nájemce a vlka (verš 12 a 13). Je totiž důležité dát dítěti nejprve prostor, aby prožilo vztah, který má Dobrý pastýř se svými ovce a až poté můžeme přidávat další prvky podobenství. Verše 12 a 13 přidáváme pro šesti a víceleté děti, se kterými znovu rozjímáme nad slovy *Dobrý pastýř dává za ovce svůj život* (Jan 10,11). Po přidání zmíněných veršů budou mít pro děti nový a plnější význam. Ježíš – Dobrý pastýř – dal za nás svůj život, a to ne pouze při ukřižování, ale celý jeho život byl neustálým sebevydáváním. Taktéž se pro předškolní děti vynechávají první dva verše, ve kterých se nachází obraz „dveří“ a zmínka o „zlodějích a lupičích“.¹⁸⁵

Když s dětmi přemýšlíme o Božím slově, klademe tyto nebo podobné otázky (odpovědi uvedené za nimi jsou pouze možnou odpovědí dětí; zároveň není vždy potřeba, aby odpověď zazněla, nepřijdou-li na ni děti samy): Proč o pastýři říkáme, že je dobrý? Co je na něm jiného? Rozdíl je v tom, že volá každou svou ovci jménem. A co dělá pro své ovce? Vyvádí je na pastvu. Stará se o ně, aby měly dostatek potravy. Kdo by mohly být ty ovce, které Dobrý pastýř zná jménem a miluje je? Odpověď na tuto otázku je třeba nechat otevřenou, aby děti samy došly ke správné odpovědi. Postupem času děti objeví, že Dobrý pastýř zná své ovce jejich vlastním jménem, to znamená, že je zná velmi dobře; vede je tam, kde mohou najít vše, co potřebují; že

¹⁸⁴ CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 70.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 70–71.

láska Dobrého pastýře k ovcím je neomezená – dává za ně svůj život – a že ovce rozpoznávají jeho hlas a důvěřují mu.¹⁸⁶

Jak již bylo zmíněno, starším dětem rozšiřujeme podobenství o obraz nájemce a vlka. Zamýšlíme se nad tím, kdo jsou tyto nové postavy a co znamenají. Společně docházíme k tomu, že nájemce ovce skutečně nemiluje a nezáleží mu na nich, protože nejsou jeho. Když přijde vlk, utíká. Jak se liší Dobrý pastýř od nájemce? Co by udělal, kdyby přišel vlk? Zůstal by s ovcemi, aby je ochránil. A proč? Proč by to udělal? Protože je, na rozdíl od nájemce, miluje a záleží mu na každé z nich. Koho představuje Dobrý pastýř? Dobrý pastýř je Ježíš. A co se stalo Ježíši? Dal za nás svůj život na kříži, ale nakonec přemohl smrt (zlo) a vstal z mrtvých. Koho nebo co představuje vlk? Představuje zlo. Při prezentaci vlk ze scény úplně nezmizí, protože zlo je ve světě přítomné stále. Vysvětlujeme dětem, že pokud je ovšem Dobrý pastýř přítomen, nepředstavuje vlk příliš velkou hrozbu.¹⁸⁷

4.2.2 Žalm 23

Reflexi předchozího podobenství můžeme následně rozvinout textem žalmu 23. Malým dětem nabízíme pouze první verš: *Hospodin je můj pastýř, nic nepostrádám.* (Žl 23,1) Poté, co dětem představíme podobenství o nalezené ovci, můžeme rozšířit text o druhý a třetí verš: *Hospodin je můj pastýř, nic nepostrádám, dává mi prodlévat na svěžích pastvinách, vodi mě k vodám, kde si mohu odpočinout. Občerstvuje mou duši, vede mě po správných cestách pro svoje jméno.* (Žl 23,2–3) A s dětmi staršími šesti let, které se již setkaly s obrazem nájemce a vlka, přidáme i čtvrtý verš: *I kdybych šel temnotou rokle, nezaleknu se zla, vždyť ty jsi se mnou. Tvůj kyj a tvá hůl, ty jsou má útěcha.* (Žl 23,4) Nejenže tento text rozvíjí předchozí podobenství, ale dítě jej může využít také jako modlitbu.¹⁸⁸

4.2.3 Podobenství o nalezené ovci

Po určité době, kdy děti měly prostor zažít lásku Dobrého pastýře k jeho ovcím, jim nabízíme podobenství o nalezené ovci (viz obrázek č. 18)¹⁸⁹: *Kdo z vás, když má sto ovcí a jednu z nich ztratí, nenechá těch devětadevadesát v pustině a nepůjde za tou ztracenou, dokud ji nenajde?*

¹⁸⁶ Srov. CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 71–73.

¹⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 76–78.

¹⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 73–74.

¹⁸⁹ Srov. tamtéž.

A když ji najde, s radostí si ji vloží na ramena. Až přijde domů, svolá své přátele i sousedy a řekne jim: „Radujte se se mnou, protože jsem našel svou ztracenou ovci.“ (Lk 15,4–6)

S malými dětmi opět záměrně vynecháváme sedmý verš. Pro dítě není hlavním tématem tohoto podobenství morálka – tedy hřích a obrácení. Je jím uvědomění, jak moc Dobrý pastýř miluje každou svou ovci a že by *udělal cokoliv, aby všechny zůstaly blízko něho.*¹⁹⁰ Každá ovce si může být jistá jeho láskou. Důležité je také to, co Dobrý pastýř dělá, když svou ztracenou ovci najde – má radost. Při společných úvahách nad tímto textem se děti můžeme ptát následujícím způsobem: Co se v tomto podobenství odehrálo? Co se stalo? Ztratila se jedna ovečka. A co udělal pastýř? Šel ji hned hledat. Co udělal hned poté, když ji našel? Radostně ji bere na ramena. (Nic jí nevyčítá.) Co se stalo pak? Přinesl ji zpátky domů. A potom? Raduje se spolu se svými přáteli a sousedy. (Tato hostina může být předobrazem mše svaté.) Proč myslíte, že má takovou radost? Co to vypovídá o jeho vztahu k těm ovčím? A kdo by mohly být ty ovce? Postupem času děti pochopí, že Dobrý pastýř zná své ovce tak dobře, že by si všiml, kdyby chyběla i jen jediná z nich; když se některá z jeho ovcí zatoulá, hledá ji tak dlouho, dokud ji nenajde; když ji najde, odnese ji domů a má velkou radost, o kterou se dělí s ostatními.¹⁹¹ Podobenství následně rozvíjíme během bezprostřední přípravy.

4.2.4 Dobrý pastýř a eucharistie

Při dalších katechezích prohlubujeme podobenství o Dobrém pastýři a nalezené ovci ještě dále. Propojujeme ho s eucharistií. S dětmi objevujeme, že ovčín je obrazem církve – společenství všech lidí, kteří věří v Ježíše Krista – a že se toto společenství s Ježíšem, Dobrým pastýřem, setkává při mši svaté, kde je přítomen pod způsobou chleba a vína. Poukazujeme na to, že eucharistie je hostina, kterou Dobrý pastýř připravil pro své ovce a při které se jim daruje. Mezi ovce je jeden člověk, jehož posláním je opakovat slova Ježíše, Dobrého pastýře, jimiž vyjadřuje to, že s námi chce zůstat napořád. Jsou to slova: „Toto je moje tělo. Toto je má krev.“ Ježíš s námi zůstává v tomto eucharistickém chlebě a víně a díky tomu se s ním mohou setkat všichni lidé.¹⁹²

¹⁹⁰ CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobrý pastýř a dítě: Radostná cesta*, s. 75.

¹⁹¹ Srov. *tamtéž*, s. 75–76.

¹⁹² Srov. SURMA, Barbara; BIEL, Krzysztof. *Já jsem dobrý pastýř: Průvodce programem Katecheze Dobrého Pastýře*, s. 144–146.

4.3 Morální podobenství v rámci bezprostřední přípravy

Morálka je dána vždy určitými pravidly, ale mohou existovat různé způsoby, jak si tyto požadavky na naše chování osvojit. Můžeme je předávat jednoduše jako normu, která je definovaná většinou velmi stručně, přímo a konkrétně. A je na každém jedinci, zda jej přijme jako fakt či nikoli. Je to však forma, která pouze přikazuje, ale nevysvětluje význam těchto morálních pravidel. Jednoduše řečeno fungují na principu „smíš – nesmíš“. Bible však nabízí ještě i jiné nástroje morální výchovy. Jsou jimi „morální“ podobenství. Ta často vyjadřují totéž, jen využívají jinou metodu: vedou nás k uvažování nad danou problematikou či morálním pravidlem tak, abychom jej mohli pochopit a přijmout za své. Zároveň mají často kromě parenetického obsahu i kerygmatický rozměr, který je pro nás neméně důležitým aspektem. Představují nám Boží konání jako vzor, podle kterého máme konat také my anebo nám dávají možnost nahlédnout na to, „jak smýšlí Bůh“. Poznání „Božího smýšlení“ nás občas zaskočí, protože představuje postoje, které nemusí odpovídat našemu běžnému nastavení či naší mentalitě. Poskytují nečekaný pohled na tajemství Boha a jeho království.¹⁹³

Podobenství s morálním obsahem začínáme začleňovat do katechezí od šestého roku, přičemž navazujeme na podobenství prezentovaná již dříve. Při prezentaci je dětem nevysvětlujeme, ale společně jim nasloucháme, pokládáme meditativní otázky, které jsou zaměřené na podstatu těchto podobenství, a přemýšlíme, co nám jimi Ježíš chtěl říct.¹⁹⁴

Každá jednotlivá prezentace má pět částí: službu slova, slavností četbu textu, přemýšlení nad Božím slovem, pozvání k modlitbě a samostatnou práci dětí. Službou slova uvádíme děti do tématu, které bude následovat, případně se jim snažíme přiblížit kontext rozjímaného úryvku. V případě podobenství, o kterých bude nyní řeč, je úkolem katechety na začátku dětem připomenout, co je to podobenství (krátký příběh ukrývající důležitou myšlenku pro náš život) a připomenout si, o čem vypráví. Následuje slavností četba textu: zapálíme svíci, jelikož se v Božím slově setkáváme přímo s Kristem, a protože jeho slovo je světlem pro náš život. Poté řekneme: „Světlo Kristovo“ nebo „Ježíš řekl: Já jsem světlo světa;“ a pomalu přečteme daný úryvek. Po přečtení svíci zhasneme a zůstaneme krátce v tichu. Následně pokládáme dětem otázky, pomocí kterých jim pomůžeme text reflektovat a lépe či hlouběji mu porozumět. Není

¹⁹³ Srov. SURMA, Barbara; BIEL, Krzysztof. *Já jsem dobrý pastýř: Průvodce programem Katecheze Dobrého Pastýře*, s. 111–112.

¹⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 112–113.

nutné, aby se vždy došlo k přesné odpovědi. Žádná odpověď není špatně a zároveň mohou některé otázky zůstat nezodpovězeny. Důležité je, aby o nich děti přemýšlely. Po rozjímání plynule navážeme pozváním ke spontánní modlitbě, při které si můžeme posílat například zapálenou svíci, sošku Dobrého pastýře či jiný vhodný předmět související s prezentovaným tématem. V rozjímání děti dále pokračují samostatnou prací, během které se mohou vrátit k textu Písma, například jeho přepisováním, zdobením již přepsaných veršů, vlastní kresbou související s tématem apod.

Nyní si představíme podrobně všechny katecheze tvořící celek týkající se morálního života dětí a ukážeme si, jak s daným textem pracovat. Jsou jimi:

1. Pravý vinný keř (Jan 15,1–11);
2. Maximy a shrnutí zákona (Mt 5,27.42.44.44b.48; 6,6; 7,7.12; 18,21–22; Lk 6,27b; Jan 13,34; 1 Kor 6,19; Mt 22,37–39; Lk 10,27);
3. Nalezená ovce (Lk 15,4–6);
4. Nalezená mince (Lk 15,8–9);
5. Rozsévač (Mt 13,3–8/Mk 4,3–8/Lk 8,4–8);
6. Dobrý Samaritán (Lk 10,30–35);
7. Farizeus a celník (Lk 18,9–14a);
8. Neodbytný přítel (Lk 11,5–8);
9. Deset družiček na svatbě (Mt 25,1–12).

4.3.1 Pravý vinný keř

Prvním z nich je metafora¹⁹⁵ o vinném keři (viz obrázek č. 19). Jejím hlavním cílem je představit tajemství smlouvy mezi Bohem a námi. Uvažujeme o vzájemném spojení mezi Ježíšem a námi a také úloze Otce, který je vinařem. Neméně důležité je také motivovat děti k úžasu nad životodárnou mízou, kterou je Duch svatý a zamýšlet se nad Ježíšovou výzvou zůstat s ním ve spojení a přinášet díky tomu hojné ovoce.¹⁹⁶ Dále se také snažíme o propojení mezi tímto podobenstvím a podobenstvím o Dobrém pastýři. Spojitost objevujeme zejména

¹⁹⁵ Text Janova evangelia o vinném keři je striktně vzato metaforou, nikoli podobenstvím v jeho pravém slova smyslu. V souvislosti s tímto textem se však velmi často potkáme s označením „podobenství“ a i v následujícím textu jsou použity oba termíny, zejména pokud o této perikopě hovoříme s dětmi. Tento rozdíl pro ně není důležitý.

¹⁹⁶ Srov. *Morální život: podobenství a maximy*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/moralni-zivot/>. [cit. 2024-03-22].

v tom, jak byl Dobrý pastýř blízko svým ovcím a v našem těsném propojení mezi námi jako ratolestmi a Ježíšem jako vinným keřem – spolu s ním tvoříme jeden keř, jeden živý organismus. Obě tato podobenství v sobě nesporně ukrývají také obraz smlouvy, kterou s námi Bůh uzavírá při křtu, a umožňují nám lépe pochopit rozměr tajemství Božího království, které již je mezi námi a my jej určitým způsobem zakoušíme. To je možné díky daru Ducha svatého, jehož se nám dostalo právě při křtu. „Udržujeme s ním spojení“ díky našemu spojení s Kristem – vinným keřem. Duch svatý je také přítomný v Písmu svatém, skrze které poznáme Ježíše a setkáváme se s ním. Ježíš nám předkládá obraz vinné révy při Poslední večeři, kde dává sám sebe každému, kdo v něj věří. Svátost eucharistie – jeho Tělo a Krev – nás spojuje a posiluje k životu podobně jako míza proudící vinným keřem.¹⁹⁷

V rámci služby slova je úkolem katechety si s dětmi připomenout, o čem vypráví podobenství o Dobrém pastýři – Kdo je Dobrý pastýř? Kdo jsou ovce? Jak se projevuje Ježíšova láska k nám? Co dělá pastýř pro své ovce? Poté je uvedeme do dnešního vyprávění: není o lidech ani zvířatech, ale o rostlině, ke které se Pán Ježíš přirovnal a na které nám chce ukázat, jak nás má rád a jak můžeme my na jeho lásku odpovídat.¹⁹⁸ Poté čteme následující text:

*Já jsem pravý vinný (kmen) keř a můj Otec je vinař. Každou ratolest na mně, která nese ovoce, odřezává, a každou, která nese ovoce, čistí, aby nesla ovoce ještě více. Vy jste už čistí tím slovem, které jsem k vám mluvil. **Zůstaňte** ve mně, a já **zůstanu** ve vás. Jako ratolest nemůže nést ovoce sama od sebe, **nezůstanete-li** na kmeni, tak ani vy, **nezůstanete-li** ve mně. Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti. Kdo **zůstává** ve mně a já v něm, ten nese mnoho ovoce, neboť beze mne nemůžete dělat nic. **Zůstanete-li** ve mně a **zůstanou-li** ve vás moje slova, můžete prosit, oč chcete, a dostanete to. Tím bude oslaven můj Otec, že ponese mnoho ovoce a osvědčíte se jako moji učedníci. Jako Otec miloval mne, tak já jsem miloval vás. **Zůstaňte** v mé lásce. Zachováte-li moje přikázání, **zůstanete** v mé lásce, jako jsem já zachovával přikázání svého Otce a **zůstávám** v jeho lásce. To jsem k vám mluvil, aby moje radost byla ve vás a aby se vaše radost naplnila. (Jan 15,1–5.7–11)*

Po přečtení úryvku dětem začneme pokládat otázky, které nám budou nápomocí při reflexi textu: Už víme, že Ježíš je náš Dobrý pastýř. Jak označuje sám sebe v tomto podobenství?

¹⁹⁷ Srov. *Morální život: podobenství a maximy*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/moralni-zivot/>. [cit. 2024-03-22].

¹⁹⁸ Srov. tamtéž.

(Jakmile děti odpoví, prohlédneme si s nimi model vinné révy.) Co člověk očekává od vinné révy? O čem Pán Ježíš mluví? Měla by nést dobré ovoce. Kde roste ovoce? Kde konkrétně na té rostlině? Na jejích větvičkách. Ježíš v tomto vyprávění říká, co vše je potřeba udělat, aby vinný keř nesl mnoho ovoce. Vinař jej čistí a větvičky musí zůstat součástí vinného keře. Kdo je vinný keř? Kdo jsou jeho větvičky? Kdo je vinař? Proč musejí větvičky zůstat součástí vinného keře? Co potřebují k životu? Co by se stalo, kdyby se oddělily? Nemohla by jimi protékat míza, uschly by a musely by být odřezány. Kdo nebo co je onou mízou, když Ježíš je vinným keřem a nebeský Otec je vinař? Děti mohou odpovídat různě, postupně dojdeme k tomu, že je to Duch svatý. Kdy jsme dostali Ducha svatého a stali jsme se ratolestmi vinného keře? Při křtu. Pán Ježíš zmiňuje desetkrát, že větvičky musejí „zůstat“ na vinném keři – tedy my máme zůstat ve spojení s ním. Jak můžeme zůstat spojení s Ježíšem? Popřípadě kde a jak působí Duch svatý? Například při četbě či naslouchání Písmu svatému, při mši svaté, v přijímání eucharistie, při modlitbě, když máme rádi druhé lidi, když konáme dobro atd. A co může být ovocem v našem životě? Radost ze spojení s Ježíšem a zakoušení Božího království s ostatními lidmi. Vedeme děti, aby našly nějakou podobnost mezi obrazem Dobrého pastýře a obrazem vinné révy? Jak blízko má pastýř k ovcím a jak blízko mají větve ke keři? Co tímto obrazem chtěl říct Ježíš svým učedníkům při Poslední večeři?¹⁹⁹

Do modlitebního koutku v atriu umístíme model vinné révy a sošku Dobrého pastýře. Před model položíme také kalich a patenu s papírovou hostií a na stojánek přidáme modlitební kartu s textem metafory o vinné révě. Pak pozveme děti k spontánní modlitbě, při které se mohou obracet k Pánu Ježíši, k Duchu svatému nebo k Bohu Otci. Modlitbu můžeme zakončit písní, která bude vyjadřovat chválu Bohu za jeho lásku k nám.²⁰⁰

4.3.2 Maximy a shrnutí zákona

Dalším tématem jsou maximy a shrnutí zákona neboli největší přikázání (viz obrázek č. 20). Maximy jsou krátké (Ježíšovy) výroky z Písma, které mají určitý mravní přesah. Maximou může být například verš: *Ale vaše řeč, ať je: ano, ano – ne, ne.* (Mt 5,37a) Je to tedy jakýsi Ježíšův obecný (mravní) nárok, podle kterého bychom se měli ve svém životě řídit a na základě kterého můžeme svůj život i reflektovat. Všechny maximy, které dětem nabízíme, se vždy

¹⁹⁹ Srov. *Morální život: podobenství a maximy*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/moralni-zivot/>. [cit. 2024-03-25].

²⁰⁰ Srov. *tamtéž*.

vztahují určitým způsobem k největšímu přikázání: *Miluj Pána, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší, celou svou silou i celou svou myslí, a svého bližního jako sám sebe.* (Lk 10,27) Základní maximy, které dětem představujeme, jsou tyto:

1. *Ale vaše řeč ať je: ano, ano – ne, ne.* (Mt 5,37a)
2. *Tomu, kdo tě prosí, dej a od toho, kdo si chce do tebe vypůjčit, se neodvracej.* (Mt 5,42)
3. *Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kteří vás pronásledují.* (Mt 5,44a)
4. *Vy však buďte dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec.* (Mt 5,48)
5. *Když tedy dáváš almužnu, nevytrubuj to před sebou.* (Mt 6,2a)
6. *Když se však modlíš ty, vejdi do své komůrky, zavři dveře a modli se k svému Otci, který je ve skrytosti.* (Mt 6,6)
7. *Proste, a dostanete; hledejte, a naleznete; thčte, a otevře se vám!* (Mt 7,7)
8. *Co tedy chcete, aby lidé dělali vám, to všechno i vy dělejte jim.* (Mt 7,12)
9. *Pane, kolikrát mám odpustit svému bratru, když se proti mně prohřeší? Nejvíc sedmkrát? Neříkám ti, že máš odpustit nejvíc sedmkrát, ale třeba sedmdesát sedmkrát.* (Mt 18,21b–22)
10. *Milujte své nepřátele, prokazujte dobro těm, kdo vás nenávidí.* (Lk 6,27b)
11. *Milujte se navzájem: jak jsem já miloval vás, tak se navzájem milujte vy.* (Jan 13,34)
12. *Vaše tělo je chrámem Ducha svatého.* (1 Kor 6,19)

Bůh nám daroval své slovo, aby nám umožnil lépe jej poznat a žít naše životy ve shodě s jeho záměrem, který má s člověkem. Na základě toho hledá člověk zcela přirozeně odpovědi na otázky: Jak žít dobrý život? Nebo přeneseno na metaforu o vinném keři: Jak „zůstat“ součástí vinného keře? Ježíš nám dává odpovědi prostřednictvím maxim, které dětem prezentujeme jako „moudré rady“ pro náš život. Především nám jde o to nabídnout dětem maximy spolu s morálními podobenstvími jako způsob, na základě kterého mohou reflektovat svůj život, rozjímat nad tím, jak zůstat součástí vinné révy, přinášet mnoho ovoce a také jako metodu přípravy ke svátosti smíření.²⁰¹

²⁰¹ Srov. *Morální život: podobenství a maximy.* [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/moralni-zivot/>. [cit. 2024-03-25].

Samotnou katechezi uvedeme například: Každý člověk hledá ve svém životě štěstí, a proto se ptáme, jak mohu žít dobrý život. Co pro to mohu udělat? Jak mám „zůstat“ součástí vinné révy? Rozsvítíme svíci a říkáme, že jednou přišel jeden muž za Ježíšem s podobnou otázkou a my to máme zapsané v Bibli. Poslechněte si, co mu Pán Ježíš odpověděl: *Miluj Pána, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší, celou svou silou i celou svou myslí, a svého bližního jako sám sebe.* (Lk 10,27) Poté dětem ukážeme desky s největším přikázáním a ptáme se: Co to znamená? Slyšeli jsme, že máme mít rádi Boha celým srdcem, duší, silou i myslí, co to znamená? Že jej máme mít rádi celou svou bytostí – vším, co děláme. Jak můžeme dát Bohu najevo, že jej máme rádi? Že na něj myslím, snažíme se jednat tak, jak by jednal Ježíš apod. A své bližní jako sami sebe. Kdo je to můj bližní? A co znamená mít rád ostatní jako sami sebe? Co si o tom myslíte? Jak by to mohlo vypadat? Jak by se to mohlo projevit v našem atriu, u vás doma nebo ve škole? Poté dětem ukážeme i ostatní maximy a vyzveme je, aby přemýšlely nad jejich významem. Mohou si je pak pročitat a rozjímat nad nimi, mohou největší přikázání i ostatní maximy opisovat, přiřazovat k jednotlivým morálním podobenstvím či kreslit něco k těmto tématům.²⁰²

4.3.3 Rozséváč

Podobenství o rozséváči nám říká, že Boží slovo je určené všem lidem bez ohledu na to, jak je kdo připravený jej přijmout. Připomíná také to, že každý člověk jej může přijímat odlišným způsobem a že je na nás, jak na slyšení Božího slova připravíme svá srdce. Existuje i jedna objektivní skutečnost, která vytváří překážky pro správné vnímání Božího slova, a tou je hřích. V rámci služby slova si opět připomeneme, co je to podobenství a jestli děti nějaká už znají.²⁰³ Poté čteme text evangelia:

Jeden rozséváč vyšel rozsévat. A jak rozséval, padla některá zrna na okraj cesty; přiletěli ptáci a sezobali je. Jiná padla na kamenitou půdu, kde neměla mnoho prsti; hned sice vzklíčila, protože neležela v zemi hluboko, ale když vyšlo slunce, spálilo je, takže uschla, protože nezapustila kořeny. Jiná zrna zase padla do trní: trní vzešlo a udusilo je. Jiná však padla na

²⁰² Srov. *Morální život: podobenství a maximy.* [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/moralni-zivot/>. [cit. 2024-03-25].

²⁰³ Srov. poznámky Mgr. Marcely Roubalové, PhD. z kurzů Katecheze Dobrého pastýře pro 2. stupeň, Leiden, 2017–2018.

dobrou půdu a přinesla užitek: některá stonásobný, jiná šedesátinásobný, jiná třicetinásobný.
(Mt 13,3–8)

S dětmi dále rozjímáme nad textem pomocí dalších otázek. Nejdříve je potřeba si upřesnit, kdo je rozsévač, co představuje semeno a co nebo kdo může být půdou. Rozsévačem je Ježíš. Semeno může představovat jeho slovo, ale děti mohou také doplnit slova jako nezměrná láska, milosrdenství, nezištnost, velkorysost apod. Půdou jsme my. Poté pokračujeme: Kam rozsévač hází semena? Dívá se, na jakou půdu je hází? Posuzuje naši připravenost? Vybírá si mezi námi ty lepší? Ne. Dává Boží slovo všem bez rozdílu. Stojí mu za to rozházet semeno i do půdy, kde nevydrží? Z našeho pohledu asi ne. Řekli bychom, že je to hloupost, ale Bůh se na to dívá jinak. A co s tou půdou? Víme, že půda může představovat nás. Jaké jsou mezi námi rozdíly ve vztahu k Božímu slovu? Můžeme udělat něco pro to, abychom byli lépe připraveni jej slyšet, vnímat, cítit jeho lásku? Co nám v tom může bránit? Brání nám náš hřích, který nás od něj vzdaluje. A co nám může pomoci? Být mu blízko, přistupovat ke svátosti smíření, k eucharistii, modlit se atd. Můžeme se také pokusit propojit toto podobenství s jinými podobenstvími, které děti už slyšely, jako je například podobenství o Dobrém pastýři či vinné révě. Ptáme se: Už jsme někdy slyšeli něco podobného? A jak bychom mohli odpovědět na toto podobenství? Modlitbou. Děti pozveme ke společné modlitbě, ve které můžeme chválit Boha za jeho štědrost a velkorysost.²⁰⁴

4.3.4 Dobrý Samaritán

Hlavním poselstvím podobenství o dobrém Samaritánovi (viz obrázek č. 21) je, že nás Bůh povolává milovat všechny lidi a pomáhá nám uvědomit si, kdo je můj bližní. A vyžaduje, abychom uvedli naši víru „do praxe“. Nestací vést „zbožný“ život. Jsme povoláni k lásce, která se dává prostřednictvím služby. V tomto nám jde Ježíš příkladem. V rámci služby slova si s dětmi připomeneme, co je to podobenství a jaká podobenství už znají. Dnes uslyšíme podobenství o člověku, který cestuje z Jeruzaléma do Jericha. Cesta z Jeruzaléma do Jericha byla považována za velmi nebezpečnou cestu. Byla skalnatá a kopcovitá. Jednou se Ježíše někdo zeptal na otázku „Kdo je můj bližní?“ a on odpověděl²⁰⁵:

²⁰⁴ Srov. poznámky Mgr. Marcely Roubalové, PhD. z kurzů Katecheze Dobrého pastýře pro 2. stupeň, Leiden, 2017–2018.

²⁰⁵ Srov. tamtéž.

Jeden člověk sestupoval z Jeruzaléma do Jericha a ocitl se mezi lupiči. Ti ho o všechno obrali, zbili, nechali napolo mrtvého a odešli. Náhodou šel tou cestou nějaký kněz; viděl ho, ale vyhnul se mu. Stejně i jeden levita přišel k tomu místu; viděl ho, ale vyhnul se mu. Ale jeden Samaritán přišel na své cestě k němu, viděl ho a bylo mu ho líto. Přistoupil k němu, nalil mu do ran oleje a vína, obvázal je, vysadil ho na svého soumara, dopravil do hostince a staral se o něho. Druhého dne vytáhl dva denáry a dal je hostinskému se slovy: „Starej se o něho, a co vynaložíš navíc, já ti doplatím, až se budu vracet.“ (Lk 10,30–35)

Nad textem dále rozjímáme pomocí následujících otázek: Co se stalo v podobenství? Byl tam muž, který cestoval. Co se mu cestou stalo? Přepadli ho lupiči, zbili ho, nechali ho tam ležet napolo mrtvého a odešli. Kdo šel kolem něj jako první? Kněz. A co udělal? Vyhnul se mu. Kdo šel pak? Levita. A co udělal? Vyhnul se mu také. Víte, kdo to byl kněz a levita? Kněží i levité byli mezi Židy velmi uznávanými lidmi. Sloužili v jeruzalémském chrámě a byli vázání speciálními předpisy, které jim zakazovali třeba i kontakt s ostatními lidmi.²⁰⁶ Kněz i levita byli v našem příběhu nejspíše právě na cestě do chrámu v Jeruzalémě. Měli tam službu. A jedno z těch pravidel jim zakazovalo jejich službu v chrámě, pokud by se dotkli někoho, kdo byl mrtvý nebo třeba krvácel. Kdo přišel pak? Samaritán. Víte, kdo to je Samaritán? Samařané a Židé se neměli příliš v oblibě. Neshodli se na spoustě věcí, například i na tom, jak uctívat a jak se modlit k Bohu, a proto se považovali vzájemně za nepřátele. Rozhodoval se Samařan, jestli tomu člověku pomůže nebo ne podle toho, kdo to byl? Jestli to byl Žid nebo ne? Ne. Pomohl mu, protože to potřeboval. Co Samaritán udělal? Ošetřil ho. Nalil mu do ran víno jako dezinfekci a olej, aby se mu rána lépe hojila. Co udělal pak? Vysadil ho na svého soumara, dopravil do hostince a staral se o něj po dobu, která byla pro zraněného kritická. Možná měl nějaké své plány nebo někam spěchal, ale odsunul je stranou a pomohl potřebnému. A co udělal nakonec? Zaplatil hostinskému, aby se o něj staral. Co myslíte, kdo z těch tří se zachoval jako bližní? Samaritán. A kdo je můj bližní? Moji blízcí, rodina, kamarádi, ale třeba i někdo, koho nemám rád a potřebuje pomoci. Na závěr si děti mohou vybrat maximum, která se jim s tímto podobenstvím pojí, a poté prezentaci ukončíme modlitbou.²⁰⁷

²⁰⁶ JOHNSON, Luke T., *Sacra Pagina, Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 193.

²⁰⁷ Srov. poznámky Mgr. Marcely Roubalové, PhD. z kurzů Katecheze Dobrého pastýře pro 2. stupeň, Leiden, 2017–2018.

4.3.5 Farizeus a celník

Hlavním tématem příběhu o farizeji a celníkovi (viz obrázek č. 22) v Lukášově evangeliu je modlitba. Vypovídá o tom, že nezáleží, jak moc jsme hříšní nebo kolik dobra jsme vykonali. Bůh naši modlitbu vždy slyší, pokud je pokorná a upřímná. Modlitba je důstojná konverzace a zároveň je neoddělitelnou součástí našeho vztahu s Bohem. Pokora vždy „přitahuje“ Boží pozornost, jeho lásku. Už vědomí naší hříšnosti nás ospravedlňuje – uvádí do správného, pravdivého vztahu s Bohem – jelikož vede k hlubší modlitbě a k většímu spoléhání se na Boží milosrdenství.²⁰⁸

V rámci služby slova objasníme dětem termíny, které by jim nemusely být zřejmé. Celník neboli výběrčí daní je někdo, kdo od lidí vybíral peníze, které se odváděly Římanům, pod jejichž nadvládou Židé byli. Židům se nelíbila římská nadvláda ani to, že výběrčí vybírali více peněz, než odváděli Římanům. Myslíte, že měli rádi výběrčí daní? A farizeové byli znalci Písma, kteří byli známí tím, že jim velmi záleželo na všech nařízeních, která ve Starém zákoně platila. A byli velmi vážení v tehdejší společnosti. Ježíš používá tyto dvě postavy k tomu, aby nám pomohl uvažovat o modlitbě trochu jiným způsobem.²⁰⁹ Poté následuje četba úryvku evangelia:

Některým lidem, kteří si na sobě zakládali, že jsou spravedliví, a ostatními pohrdali, řekl toto podobenství: „Dva lidé šli do chrámu, aby se modlili; jeden byl farizeus a druhý celník. Farizeus se postavil a modlil se v duchu takto: ‚Bože, děkuji ti, že nejsem jako ostatní lidé: lupiči, podvodníci, cizoložníci nebo i jako tamhleten celník. Postím se dvakrát za týden, odvádím desátky ze všech svých příjmů.‘ Celník však zůstal stát vzadu a neodvažoval se ani pozdvihnout oči k nebi, ale bil se v prsa a říkal: ‚Bože, buď milostiv mně hříšnému!‘ Říkám vám: Celník se vrátil domů ospravedlněn, ne však farizeus.“ (Lk 18,9–14a)

S dětmi pak dále rozjímáme výše uvedený text pomocí následujících otázek: O kom je tento text? O farizeji a celníkovi. Kde se příběh odehrával? Byli v chrámě. To bylo místo modlitby. Jaká byla modlitba farizeje? Slyšeli jste, co říkal? Jak se modlil? Děkoval, že není jako ostatní a začal vyjmenovávat sezam věcí, které neudělal. Na tom by nemuselo být nic špatného, ne?

²⁰⁸ Srov. *Morální život: podobenství a maximy*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/moralni-zivot/>. [cit. 2024-03-25].

²⁰⁹ Srov. poznámky Mgr. Marcely Roubalové, PhD. z kurzů Katecheze Dobrého pastýře pro 2. stupeň, Leiden, 2017–2018.

Věci, které vyjmenoval, byly přeci dobré. Jaká byla tedy jeho modlitba? Sebeospravedlňující – obhajoval sám sebe. Naopak celník? Co řekl? Pamatujete si to? Vyjmenovával dobré věci, které udělal? Ne, prosil Boha o jeho milosrdenství, protože si uvědomoval svou hříšnost.²¹⁰ Jaký je rozdíl mezi modlitbou farizea a modlitbou celníka? Farizeova modlitba je nesprávná proto, že se vychloubá, protože myslí sám na sebe a povyšuje se nad druhé.²¹¹ Slyšeli jsme, že celník odešel domů ospravedlněn. Co myslíte, že ospravedlnění znamená? Mohli bychom říci, že to znamená být ve správném nebo pravdivém vztahu s Bohem. Celník odešel v dobrém vztahu s Bohem. Co farizeus? Odešel neospravedlněn. V jakém postoji se modlil farizeus a v jakém celník? Farizeus stál nejspíš někde vepředu a modlil se. Co myslíte, že to znamená, co tento postoj vyjadřuje? Postoj stání vyjadřuje postoj srdce, které je připravené přijmout Boží milost, ale farizeus nepřišel prosit Boha o milosrdenství nebo o jeho milost, ale obhajoval sám sebe a své dobré skutky. Jeho postoj těla nevyjadřoval postoj srdce. Naproti tomu celník? Jak se modlil? Stál vzadu a bil se v prsa. Co to znamená bít se v prsa? Je to gesto pokory. Děláme to i my někdy? Ano, při mši svaté, když uznáváme svou hříšnost. Co říkáme? Je to má vina, má veliká vina. U celníka můžeme vidět, že se jeho postoj těla shoduje s postojem srdce. A jaká je naše modlitba? Shodují se naše postoje těla a srdce? Presentaci zakončíme pozváním k modlitbě a samostatnou prací.²¹²

4.3.6 Neodbytný přítel

Hlavním cílem prezentace podobenství o neodbytném příteli (viz obrázek č. 23) je zaměřit se na jeho neodbytnost a uvažovat o tom, jak vytrvalá má být naše modlitba a jak moc máme důvěřovat Bohu ve všech svých potřebách. Ve službě slova děti upozorníme na to, že si dnes poslechneme podobenství, které Ježíš říká o modlitbě.²¹³ Poté čteme text:

Řekl jim dále: „Někdo z vás bude mít přítele a půjde k němu o půlnoci s prosbou: „Příteli, půjč mi tři chleby. Právě totiž ke mně přišel můj přítel, který je na cestách, a nemám, co bych mu předložil.“ On však by mu zevnitř odpověděl: „Neobtěžuj mě! Dveře jsou už zavřeny a moje děti jsou se mnou na lůžku. Nemohu vstát a dát ti to.“ Říkám vám: Když přece vstane a dá mu, tedy

²¹⁰ Srov. poznámky Mgr. Marcely Roubalové, PhD. z kurzů Katecheze Dobrého pastýře pro 2. stupeň, Leiden, 2017–2018.

²¹¹ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dětí ať vo veku 6–12 rokov*, s. 114.

²¹² Srov. poznámky Mgr. Marcely Roubalové, PhD. z kurzů Katecheze Dobrého pastýře pro 2. stupeň, Leiden, 2017–2018.

²¹³ Srov. tamtéž.

ne proto, že je to jeho přítel, ale pro jeho neodbytnost se zvedne a dá mu všechno, co potřebuje.“ (Lk 11,5–8)

Po slavnostní četbě úryvku evangelia dětem opět pokládáme otázky tak, aby text mohly lépe reflektovat. Ptáme se: Co se odehrálo v tomto podobenství? Jak začalo? Jeden člověk, za kterým přišel jeho přítel, který byl na cestách, prosil svého souseda o půjčení chleba. Jeden člověk přichází za svým přítelem po dlouhé cestě. Jak si myslíte, že se cítí? Je nejspíše unavený a hladový. Pohostinství bylo v té době velmi důležité a lidé, se kterými Ježíš mluvil, dobře věděli, jak se mají chovat k pocestnému a že je důležité jej nasytit. Jak se asi cítil ten člověk, který pro svého přítele na cestách nic nemá? Možná může mít strach nebo obavy, co má dělat. Slyšeli jste, kolik bylo hodin, když ten člověk přišel ke svému sousedovi s prosbou o chléb? Byla půlnoc. Co v tu dobu soused asi dělal? Pravděpodobně spal. Co řekl nejprve soused, který před chvílí ještě spal, když za ním přišel jeho soused o půlnoci se svou prosbou? Jdi pryč. Neobtěžuj mě. Spím. Kdo ještě spal kromě toho muže? Jeho děti. Co dělal ten člověk, když jeho prosbu soused odmítl? Odešel pryč? Ne, dál prosil o chléb. Co dělá soused, který předtím spal? Myslíte, že mohl spát, když na něj jeho soused nejspíše stále klepal? Nemohl. Tak co nakonec udělal? Zvedl se a dal mu všechno, co potřebuje. Jídlo ale měla rodina často uložené v „jámě“ v podlaze, na které byly položeny i rohože, na kterých členové rodiny spali. Dát sousedovi nějaký chléb znamenalo celou rodinu probudit, sundat rohože, vytáhnout chléb a pak to vše zase uklidit, a to se mu nechtělo. Soused byl ale neodbytný. Myslíš, že soused, který chtěl půjčit chleba, věděl, co všechno bude muset jeho soused udělat, aby mu ho půjčil? Asi věděl. Ale chléb byl tak důležitý, že soused o něj vytrvale prosil. Pro koho chtěl ten chléb? Pro svého přítele na cestách. Ježíš říkal, že je toto podobenství o modlitbě. Jak to s ní může souviset? Co nám to o modlitbě říká? Že naše modlitba má být také vytrvalá. Často nás Bůh přiměje čekat na to, o co žádáme a hned nám nedává to, co chceme. Jaký k tomu může mít důvod? Proč hned neodpovídá? Možná proto, že časem můžeme sami zjistit, že to, o co prosíme, by nám neprospělo. Takže bychom to měli přestat zkoušet? Ne. Co to tedy znamená? Písmo říká, že soused vstane a dá svému sousedovi vše, co potřebuje. Pokud ten jeden soused dostal od druhého to, co chtěl, když byl vytrvalý a prosil, myslíš, že Bůh nám dá to, co potřebujeme, když také tak vytrvale prosíme? Ano, ale někdy Bůh odpovídá na naši modlitbu jiným způsobem, než bychom si přáli. Myslíš si, že i nás Bůh někdy o něco žádá? Stalo se vám někdy, že by se vám někdo svěril s tím, že něco potřebuje? Myslíte, že bychom mohli prosit za něj, místo něj?

Vyprosit mu to, co potřebuje? Když se modlíme za někoho jiného, nazýváme to přimlůvnou modlitbou. Znáte někoho, za koho byste se mohli pomodlit?²¹⁴

Děti poté pozveme ke společné modlitbě, ve které můžeme prosit za své potřeby nebo za potřeby někoho jiného. Během samostatné práce si mohou například napsat seznam svých potřeb, o které chtějí prosit či seznam lidí, za které se chtějí přimlout.

4.3.7 Deset družiček na svatbě

Podobenství o deseti družičkách na svatbě (viz obrázek č. 24) je podobenstvím o Božím království, které ještě není mezi námi, ale teprve přijde. Ježíš je ženich, který zve všechny lidi na svatební hostinu a je naší odpovědností se na tuto svatbu připravit. Jelikož ale neznáme přesný čas, kdy ženich přijde, musíme se vždy připravovat na jeho příchod tím, že udržujeme hořící světlo Krista v našich srdcích. Toto světlo nám dává Bůh a my jej „udržujeme při životě“ naší modlitbou, věností a účastí na slavení svátostí, zejména svátosti eucharistie.²¹⁵

Na začátku prezentace si s dětmi opět připomeneme, že Ježíš říkal často podobenství o Božím království. Tentokrát ale neříká „s Božím královstvím je to jako s“ ale říká „to bude jako s“. Víme, že jsme součástí Božího království, které ještě není tady, ještě jej neprožíváme. Je to paruzie – Ježíšův druhý příchod. Toto podobenství nám tedy říká něco o paruzii.²¹⁶ Poslechněte si to:

Nebeské království je podobné deseti pannám, které vzaly lampy a vyšly naproti ženichovi. Pět z nich bylo pošetilých a pět prozíravých. Pošetilé vzaly sice lampy, ale nevzaly s sebou olej, prozíravé si však vzaly s lampami také do nádobek olej. Když ženich dlouho nepřicházel, začaly všechny podřimovat a usnuly. Uprostřed noci se strhl křik: „Ženich je tady! Jděte mu naproti!“ Tu všechny ty panny vstaly a začaly si upravovat lampy. Pošetilé prosily prozíravé: „Dejte nám trochu oleje, lampy nám dohasínají.“ Ale prozíravé odpověděly: „Nemůžeme, nestačilo by pak ani nám, ani vám, dojděte si raději k prodavačům a kupte si.“ Jakmile však odešly nakoupit, přišel ženich a ty připravené vešly s ním na svatbu a dveře se zavřely. Později

²¹⁴ Srov. poznámky Mgr. Marcely Roubalové, PhD. z kurzů Katecheze Dobrého pastýře pro 2. stupeň, Leiden, 2017–2018.

²¹⁵ Srov. *Morální život: podobenství a maximy*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/moralni-zivot/>. [cit. 2024-03-27].

²¹⁶ Srov. poznámky Mgr. Marcely Roubalové, PhD. z kurzů Katecheze Dobrého pastýře pro 2. stupeň, Leiden, 2017–2018.

přišly i ostatní panny a volaly: „Pane, pane, otevři nám!“ On však odpověděl: „Amen, pravím vám: Neznám vás.“ (Mt 25,1–12)

S dětmi pokračujeme v rozjímání pomocí následujících otázek: Kdo je ženich? Je jím Ježíš. Kdo jsou družičky? Družičky mohou představovat nás. A co je tím olejem v lampách? Olej může představovat naši víru, Boží milost či odpuštění. Co se děje v tomto podobenství? Družičky čekají na ženicha. To bylo na židovské svatbě normální. Nevědělo se, kdy přesně ženich přijde. Družičky musely být připravené na to, že může přijít kdykoliv. A zdá se, že v tomto podobenství přišel ženich hodně pozdě. Slyšeli jsme, že jich tam bylo pět prozíravých a pět pošetilých.²¹⁷ Víte, co to znamená být prozíravý? A pošetilý? Družičky měly olejové lampy. To znamená, že olej živí plamen lampy. Pokud jej měla družička dost, plamen mohl svítit dlouho. Ty prozíravé si vzaly nějaký olej do zásoby. Co se pak stalo, když ženich dlouho nepřicházel? Všechny usnuly. Uprostřed noci, když všechny družičky spaly, přišel ženich. Některé družičky měly dostatek oleje, některé ale ne. Co říkaly pošetilé družičky těm prozíravým? Prosily o trochu oleje. Co na to ty prozíravé odpověděly? *Nemůžeme, nestačilo by pak ani nám, ani vám, dojděte si raději k prodavačům a kupte si.* (Mt 25,9) Proč se nemohly prozíravé podělit? Protože je to víra, Boží milost či odpuštění a o to se nejde podělit. Když pošetilé družičky odešly kupovat olej, přišel ženich a vzal s sebou na svatební hostinu pouze prozíravé družičky. Později přišly i ty pošetilé a prosily, aby jim ženich otevřel. Co jim řekl? Neznám vás. Proč je nemohl pustit dovnitř? Čeho je to obraz? Kdy nemůžeme být s Ježíšem na jeho hostině? Když nám brání hřích, když nejsme připojeni na vinný keř nebo v nás neproudí Boží míza. Presentaci zakončíme jako obvykle modlitbou a samostatnou prací dětí.²¹⁸

4.3.8 Nalezená ovce a nalezená mince

Podobenství o nalezené ovci a nalezené minci patří také k tematickému celku morálních podobenství, ale jelikož se jimi budeme zabývat podrobněji v kapitole 4.4, jsou zde vynechána.

4.4 Bezprostřední příprava dětí

Je velmi důležité, aby rozhodnutí zůstat v Ježíšově lásce skrze přijímání jeho samotného ve svátosti eucharistie, tak jak o tom dítě slyšelo v metafoře o vinném keři (Jan 15,1–11), vyšlo ze srdce dítěte, aby to bylo jeho svobodné rozhodnutí. Proto na začátku roku při mši svaté, které

²¹⁷ Pokud by dětem byly tyto termíny nesrozumitelné, lze použít označení „rozumné“ a „nerozumné“.

²¹⁸ Srov. poznámky Mgr. Marcely Roubalové, PhD. z kurzů Katecheze Dobrého pastýře pro 2. stupeň, Leiden, 2017–2018.

jsou děti účastny, říká kněz, že by v tomto roce mohly některé děti, budou-li chtít, přijmout Pána Ježíše. V atriu se připraví zlatá tabule, na které je napsáno: „Blahoslavení ti, kteří byli pozváni na hostinu.“ Každé dítě, které vnímá, že je připravené, může napsat své jméno na kartičku a připnout ji na zlatou tabuli.²¹⁹

Mentální připravenost dítěte posuzujeme na základě těchto kritérií:

1. schopnost rozmlouvat s Bohem samostatně;
2. schopnost rozeznat eucharistický chléb od obyčejného pokrmu;
3. alespoň částečná schopnost orientovat se v tom, co je dobré a co zlé.

Je třeba poznamenat, že odpovědnost za přípravu dítěte nese vždy rodina. Katecheté a kněz jí pouze pomáhají, ale ona je ta, která se s dítětem modlí, chodí do kostela a mluví s ním o Bohu. V případě, že takto rodina nefunguje, nemá příliš smysl, aby přistoupilo dítě ke svátostem dříve.

Bezprostřední příprava zahrnuje pět šedesátiminutových setkání, při kterých společně s dětmi rozjímáme nad Písmem svatým. Příprava probíhá současně pro děti i rodiče, ale v oddělených místnostech. Je žádoucí, aby ani příprava dětí neprobíhala v atriu, ale na jiném místě.

Na začátku bezprostřední přípravy, nebo nějakou dobu před, jsou děti představeny farnosti a dávají na připravenou tabuli svoje jméno, což je viditelné znamení toho, že se děti připravují na velkou událost – slavení svátosti smíření a přijetí Krista v eucharistii. Dále také dostávají Písmo svaté – se kterým budou při bezprostřední přípravě pracovat a vytvářet si tak návyk pravidelné četby Písma – a materiál s maximami. Každé setkání je především meditací, která má končit modlitbou. Na začátku setkání je možné nachystat svícen s pěti svíčkami, které se postupně rozsvěčují, jak se blíží den slavnosti.

Souběžně s přípravou dětí na první svaté přijímání probíhá ve stejném čase i příprava jejich rodičů. Je vedená knězem a zabývají se stejnými tématy jako děti. Rozjímání biblických textů je však přiměřeně uzpůsobeno jejich věku a schopnostem. Tento přístup napomáhá tomu, že se rodiče v daných tématech lépe orientují a umožňuje jim to hovořit o nich s dětmi i doma.

²¹⁹ Srov. *Příprava ke svátostem*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/priprava-ke-svatostem/>. [cit. 2024-03-21].

4.4.1 První setkání

Většinu našeho života se ptáme, kdo je Bůh a kdo je Ježíš. Připravujeme-li se přijmout Ježíše v eucharistii, stává se pro nás tato otázka o to aktuálnější. Nyní se ovšem už nestačí ptát pouze „Kdo je Ježíš?“ Musíme se ptát přímo jej: „Ježíši, kdo jsi?“ Některé věci o něm už víme, protože nám je sám řekl, například skrze text podoběnství o Dobrém pastýři (Jan 10,1–5,7–11), který s dětmi čteme již od tří let. Toto podoběnství je pro přípravu dítěte k prvnímu svatému přijímání klíčové, protože pokládá základ vztahu mezi dítětem a Ježíšem. Ježíš je zde představen jako Dobrý pastýř, který zná svoje ovce a volá je jménem. Právě na základě tohoto si dítě uvědomuje, jak jej má Ježíš – Dobrý pastýř – rád, což je velmi důležité proto, aby mohlo pochopit již zmíněnou otázku, kým Ježíš pro něj je.²²⁰

Nyní dětem představíme ještě jiný obraz Ježíše. Ježíš sám sebe přirovnal také k vinnému keři. Tento obraz se může zdát dětem zpočátku poněkud zvláštní: „Pán Ježíš řekl, že je rostlinou?!“ Nepřirovnává se ovšem k obyčejné rostlině. Říká, že je vinný keř, pravý vinný keř.²²¹ Aby to bylo dětem srozumitelné, pokračujeme dále v rozjímání úryvku patnácté kapitoly Janova evangelia, kde se metafora o vinném keři nachází:

*Já jsem pravý vinný (kmen) keř a můj Otec je vinař. Každou ratolest na mně, která nese ovoce, odřezává, a každou, která nese ovoce, čistí, aby nesla ovoce ještě více. Vy jste už čistí tím slovem, které jsem k vám mluvil. **Zůstaňte** ve mně, a já **zůstanu** ve vás. Jako ratolest nemůže nést ovoce sama od sebe, **nezůstane-li** na kmeni, tak ani vy, **nezůstanete-li** ve mně. Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti. Kdo **zůstává** ve mně a já v něm, ten nese mnoho ovoce, neboť beze mne nemůžete dělat nic. **Zůstanete-li** ve mně a **zůstanou-li** ve vás moje slova, můžete prosit, oč chcete, a dostanete to. Tím bude oslaven můj Otec, že ponese mnoho ovoce a osvědčíte se jako moji učedníci. Jako Otec miloval mne, tak já jsem miloval vás. **Zůstaňte** v mé lásce. Zachováte-li moje přikázání, **zůstanete** v mé lásce, jako jsem já zachovával přikázání svého Otce a **zůstávám** v jeho lásce. To jsem k vám mluvil, aby moje radost byla ve vás a aby se vaše radost naplnila. (Jan 15,1–5.7–11)*

S touto metaforou se děti setkávají opakovaně. První setkání je prezentace tohoto tématu v rámci pravidelných katechezí. Hlavním cílem první katecheze bylo představit dětem Ježíše

²²⁰ Srov. *Příprava ke svátostem*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/priprava-ke-svatostem/>. [cit. 2024-03-21].

²²¹ Srov. tamtéž.

v obrazu vinné révy a uvědomit si důležitost našeho spojení s ním. S dětmi jsme si nejdříve ujasnili jednotlivé role v tomto podobenství: vinař je Otec, vinný kmen je Ježíš a my jsme ratolesti (někdy je nutné dětem vysvětlit i pojem ratolest). Poté jsme si všimli toho, čím je text „zajímavý“, na co je kladen největší důraz – sloveso „zůstat“ je v této perikopě zmíněno desetkrát a jasně poukazuje na to, co od nás Ježíš očekává „v první řadě“ – zůstat v jeho lásce. Dále jsme se dívali na stavbu rostliny a při bližším pohledu na větvíčku vinné révy jsme viděli „kanálek“, kterým proudí míza v rostlině. Uvažovali jsme s dětmi, co může být v tomto příběhu tou mízou? Odpovědí může být láska, Duch svatý apod. Jelikož je pro děti pojem Boží milost příliš abstraktní, prezentujeme jim to právě na příkladu mízy, která v kmenech i v ratolestech proudí: míza je ona Boží láska, život vzkříšeného Krista atd. Až když zůstaváme spojení s Ježíšem jako ratolesti v tomto podobenství, můžeme nést dobré ovoce. Naše „zůstávání“ má konkrétní začátek a tím je křest. Jím jsme byli naroubováni na Krista a od tohoto okamžiku jsme s Kristem jedno – jsme součástí vinného keře, skrze něj plyne tentýž život, který je v Ježíši i v nás – Duch svatý.²²²

Nyní dětem nabízíme hlubší pohled na tuto perikopu evangelia. Ptáme se, co můžeme říci o vinném keři, když se na něj podíváme. Nejprve nás může napadnout, že je náročná na pěstování. Potřebuje velmi mnoho péče od zahradníka – vinaře. Ten musí mít zvláštní dovednosti, aby se o ni dokázal správně postarat. A kdo je tím zahradníkem, nám prozrazuje Ježíš. Abychom si to s dětmi znovu připomenuli, přečteme si zmíněný úryvek s metaforou o vinném keři znovu.²²³

Po slavnostním přečtení, následují otázky, které dětem umožňují dále rozvinout rozjímaný text. Ptáme se: Podobenství nemluví pouze o Pánu Ježíši, mluví také o nás – kým jsme v tomto podobenství my? Co znamená slovo ratolest? Podobenství mluví i o nás, dozvídáme se, že jsme větvíčkami, co nám tím chce Ježíš říci?²²⁴ (Pro správné teologické uchopení i rozjímání tohoto textu je třeba brát v potaz, že některé překlady nejsou zcela autentické a nepřesně překládají, že Ježíš o sobě říká: „Já jsem pravý vinný kmen.“ Ovšem slovo ἄμπελος, které je v originálu použito, znamená celou vinnou révu. Ježíš je tedy vinným keřem, nikoli jen jeho kmenem.)

²²² Srov. *Příprava ke svátostem*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/priprava-ke-svatostem/>. [cit. 2024-03-21].

²²³ Srov. tamtéž.

²²⁴ Srov. tamtéž.

Pro děti je těžké představit si sami sebe jako část rostliny. Musíme se s nimi proto zamyslet nad tím, proč to Ježíš říká, proč je to tak důležité a co tím přesně chtěl říci. Již víme, jak se rostlina živí: má kanálky, kterými protéká „šťáva“ – míza. Ta dává život do každé části rostliny: do větvíček, lístků i plodů. Mohli bychom ji přirovnat také například ke krvi, která koluje v našem těle. Dále se děti ptáme, čím je ona míza, která protéká vinným keřem? Je to život vzkříšeného Ježíše. A odkud se bere? Je to Kristův život. Odkud pochází, odkud jej máme my? Získáváme jej skrze křest – od tohoto momentu v nás začíná proudit Kristův život. Zde je možné si s dětmi připomenout, které znamení při křtu odkazuje na to, že dostáváme život v Kristu – je to jeho světlo, křestní svíce. Co nám dovoluje žít s Kristem? Být mu blízko, setkat se s ním? Setkání nám umožňuje modlitba.²²⁵ Avšak všímáme si, že nejsme všichni stejní. Některé větvičky jsou menší nebo třeba slabší. Dále pak přemýšlíme, co můžeme udělat pro to, abychom byli blíže Pánu Ježíši, a připomínáme si, že v metafoře zaznívá jedno slovo opakovaně a že je velmi důležité. Které to je a co znamená? Odpovědí je již zmíněné sloveso „zůstat“.²²⁶

Setkání ukončujeme modlitbou, ve které můžeme prosit Boha, aby v nás a skrze nás teklo více mízy a abychom zůstávali spojeni s Ježíšem, vinným keřem. Na konci setkání pozveme děti k modlitbě, před níž si každé z nich vybere jednu maximu, která se mu s právě prezentovaným tématem spojila. Při modlitbě ji pak každé dítě může nahlas přečíst, případně vysvětlit, proč si ji zvolilo. Může to být například: *Když se modlíš, vejdi do svého pokojíku, zavři za sebou dveře a modli se k svému Otci, který zůstává skryt; a tvůj Otec, který vidí, co je skryto, ti odplatí.* (Mt 6,6)

4.4.2 Druhé setkání

Na dalším setkání pomáháme dětem objevit, co brání rostlině, aby rostla, nesla plody – aby byla „pěkná“. Ptáme se, co může překážet tomu, aby míza v rostlině proudila plynule bez překážek. Po připomenutí hlavních myšlenek z předchozího setkání, popřípadě opětovném přečtení metafory o vinném keři, si všímáme, že ne všechny větvičky jsou stejné. Některé jsou slabé, nažloutlé anebo nemají sílu nést ovoce. Dalo by se říci, že v části rostliny chybí život, který by nesl ovoce. To je vskutku možné říci o rostlině, ale lze takto mluvit i o Ježíši jako vinném keři? S dětmi si připomeneme, že my jsme větvičkami a Ježíš je keřem. Může se stát, že do nás někdy

²²⁵ Srov. *Příprava ke svátostem*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/priprava-ke-svatostem/>. [cit. 2024-03-21].

²²⁶ Srov. tamtéž.

prestane proudit ona životodárná míza? Už víme, že ve vinném keři plyne život Ježíše a že proudí v každém kanálku. Pokud neproudí v plnosti, větvička tento život schází. V kanálku něco překáží a míza nemůže volně proudit. Cavalletti pojmenovávala tuto překážku jako „kamínek“ v „kanálku“ rostliny, který překáží a blokuje proudění mízy.²²⁷

S dětmi se zamýšlíme nad tím, co může být tou „překážkou“? Co může být tím „kamínkem“? Během diskuse s dětmi vidíme, jakým směrem se ubírají jejich myšlenky. Pokud bychom usoudili, že na to děti samy ještě nepřijdou, pomůžeme jim otázkou, co překáží nám, abychom byli blízko Pánu Ježíši. Obecně je to situace, kdy chybí v mém jednání, smýšlení či slovech láska. (V této katechezi nepoužíváme slovo hřích. Vysvětlujeme tento pojem pomocí již zmíněného obrazu kamínku nebo překážky.) Děti odpovídají například, že jim brání být blízko Ježíši, když neposlouchají maminku nebo se perou s kamarády. Důležité je, aby děti nehledaly překážky u jiných lidí, ale zaměřovaly se na své chování a jednání např.: Co mě konkrétně chybí, když se peru s kamarádem? Zdůrazňujeme, že část rostliny, kam se nedostane míza, je prázdná. Co mi chybí? Co mně překáží, abych byl spojen/a s Ježíšem? Chybí mi láska. Bráním přístupu lásky. Dělam něco špatně, protože mi chybí láska. Co mně brání, aby ve mně proudila Boží láska?²²⁸

Následně s dětmi přemýšlíme, jestli musí zůstat větvička prázdná nebo je šance, že bude opět pěkná a bude nést plody. Větvička nemusí zůstat prázdná. Jak to? Proč? Pokračujeme: Od koho máme věčný život? Koho můžeme prosit o lásku? Ano, kamínek je možné odstranit. Je možné ho odstranit a zbytek větvičky naplnit mízou „zvláštní“ modlitbou, přesněji prosbou o odpuštění ve svátosti smíření. Ta je pro nás velkým darem, protože se v ní můžeme setkat s Ježíšem, který může tento „kamínek“ odstranit a vyplnit sám sebou – svojí láskou – okamžiky, kdy jsem slabý.²²⁹ Ve zpovědnicí mluvíme na první pohled „jen“ ke knězi, ale ve skutečnosti se zde setkáváme a mluvíme s Ježíšem a jeho prosíme o dar odpuštění. Zpověď je modlitbou, ve které

²²⁷ Srov. *Příprava ke svátostem*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/priprava-ke-svatostem/>. [cit. 2024-03-21].

²²⁸ Srov. *tamtéž*.

²²⁹ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dieťaťa vo veku 6–12 rokov*, s. 124.

prosíme Ježíše o pomoc, aby to prázdné místo v okamžicích mého života, kdy jsem slabý, zaplnil svojí láskou a dal mi sílu více milovat.²³⁰

Důležité je, aby si děti uvědomily, že jsou Ježíšem skutečně milovány a obdarovávány. Aby si všimaly, jak s těmito jeho dary zacházejí a aby uměly prosit o odpuštění, když s nimi nezacházejí zodpovědně. Vděčnost můžeme nejlépe projevit chválou. Snažíme se být vděční za to, co od Pána dostáváme a prosíme, abychom jeho dary využili dobře a abychom měli rádi i druhé lidi. Dokonce i ty, kteří nám nejsou příjemní, protože Ježíš říká, že se máme modlit i za své nepřátele.²³¹

Na závěr setkání čteme text evangelia ještě jednou, spolu s dětmi nad ním rozjímáme. V této katechezi se děti setkají se svátostí smíření jako darem od Ježíše, ale ještě se jí nezabýváme nijak podrobně. V tomto okamžiku jde primárně o to pochopit, co to je hřích, a jak nás vzdaluje od Ježíše. Na konci setkání pozveme děti k modlitbě, před níž si každé z nich vybere jednu maximu, která se mu s právě prezentovaným tématem spojila. Při modlitbě ji pak každé dítě může nahlas přečíst, případně vysvětlit, proč si ji zvolilo.²³²

4.4.3 Třetí setkání

Na začátku třetího setkání opět připomeneme, co jsme si říkali na posledním setkání. Už víme, že větvičky, mohou být někdy bez přísunu mízy, že těmi větvičkami jsme my, a že když to nastane, můžeme prosit Pána Ježíše o odpuštění ve svátosti smíření. Nyní věnujeme největší pozornost tomu, že si sám Ježíš všímá zablokované větvičky a tomu, co Ježíš v takové situaci dělá. Co dělá proto, abychom se navrátili zpět do jeho blízkosti.²³³

Odpověď najdeme v Písmu. Konkrétně ve dvou podobenstvích, které ostatně znají děti již z dřívějších. Je to podobenství o nalezené ovci (Lk 15,4–6) a podobenství o nalezené minci (Lk 15,8–9). V předškolním věku tato podobenství odpovídají potřebám dítěte – prožívání vztahu. Zatoulaná ovečka je ve zvláštní péči Pána Ježíše, má jeho pozornost a je mu blízko. Nemusí se vůbec trápit ani mít strach, protože je na jeho ramenou. To vše je pro dítě mezi

²³⁰ Srov. *Příprava ke svátostem*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/priprava-ke-svatostem/>. [cit. 2024-03-21].

²³¹ Srov. *tamtéž*.

²³² Srov. *tamtéž*.

²³³ Srov. *tamtéž*.

3. a 6. rokem velmi důležité. Při přípravě na první svaté přijímání již pracujeme z vyzrálejšími dětmi, a proto se s nimi můžeme zamýšlet i nad tím, jak mohla ovečka od Dobrého pastýře odejít a co dělá Dobrý pastýř: nechává všechny ostatní ovečky a jde hledat tu jednu jedinou zatoulanou a hledá ji tak dlouho, dokud ji nenajde – nevzdává to. Neříká si: „Odešla. Hm, škoda, ale mám ještě spoustu jiných oveček.“ Je pro něj tak důležitá, že ji hledá tak dlouho, dokud ji nenajde. A můžeme dětem zdůraznit, že to může být klidně celý den, celý týden, měsíc nebo dokonce několik let. Když ji pak najde, bere ji na svá ramena a uspořádá hostinu.²³⁴

Ve druhém podobenství, skrze které dětem také přibližujeme osobnost a charakter Ježíše, Dobrého pastýře, mluvíme o tom, co se děje, když člověk něco ztratí. Jedná se o podobenství o nalezené minci (viz obrázek č. 25). Poukazujeme na to, jak moc byla ona ztracená mince pro ženu důležitá, co to vlastně znamenalo, když ji ztratila a jak obtížné pro ni mohlo hledání mince být. Žena měla deset mincí, ale ztratila jen jednu. Proč je právě ta jedna tak důležitá? Těch deset mincí mohlo být její věno, které sloužilo k tomu, aby přežila, kdyby její manžel zemřel. Také to znamenalo, že je manželkou, že je vdaná. Mohli bychom to přirovnat ke snubnímu prstenu. Proto pro ni byly tyto mince tak důležité. Když tu jednu ztratila, co dělala? Začala ji hledat. Je třeba zmínit, že v době, kdy Pán Ježíš žil, byly místnosti často velmi temné a najít peníz na podlaze, která byla kamenná, nebylo snadné. Podívejme se, jak žena reaguje. Když zjistí, že něco důležitého ztratila, zapaluje světlo a hledá. V momentě, kdy minci najde, nastává podobná situace, jako když Dobrý pastýř našel svou ovci: má velkou radost a svolá své kamarádky na hostinu. Tato radost, kterou prožívají obě postavy z našich podobenství, když najdou to, co hledají, je pro děti velmi důležitá.²³⁵

U této radosti s dětmi ještě chvíli zůstaneme. Ptáme se: Kdo má větší radost? Nalezená ovečka nebo pastýř? Nejspíše mají radost oba, ale zdůrazníme, že je to především Dobrý pastýř, který se raduje. Co myslíte, s čím můžeme srovnat tuto velikou radost? Podobnou radost zakoušíme i my při svátosti smíření, během níž nám jde Ježíš naproti, nese nás na svých ramenou, snímá to, co nás tíží v našem svědomí, a dokonce nás obdarovává. Dostáváme dar odpuštění a dar Ducha svatého, skrze kterého nám jsou odpuštěny hříchy – ve zpovědnici nám tento okamžik symbolizuje vztažená ruka kněze. Druhým „darem“ je znamení kříže, jež je symbolem obrany

²³⁴ Srov. *Příprava ke svátostem*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/priprava-ke-svatostem/>. [cit. 2024-03-21].

²³⁵ Srov. *tamtéž*.

v boji se zlem, je jako „štit“.²³⁶ S tímto symbolem se děti seznámily již u prezentace svátosti křtu. Na konci setkání pozveme děti k modlitbě, před níž si každé z nich vybere jednu maximu, která se mu s právě prezentovaným tématem spojila. Při modlitbě ji pak každé dítě může nahlas přečíst, případně vysvětlit, proč si ji zvolilo.²³⁷

4.4.4 Čtvrté setkání

Tématem čtvrtého setkání je podobenství o milosrdném otci (častěji známém jako podobenství o marnotratném synu) z Lukášova evangelia (Lk 15,11–24), pomocí něhož se zamýšlíme nad tím, co dělá Bůh Otec, když se ztratí jeho dítě. Naše pozornost se v tomto případě zaměřuje pouze na prvního syna, druhého necháváme stranou, jelikož je dalším samostatným tématem, kterému se věnujeme se staršími dětmi. Může představovat nás v situaci, kdy máme být schopni radovat se z toho, že se někdo vrací k Ježíši.²³⁸

Po přečtení evangelijního úryvku spolu s dětmi rozjímáme nad smyslem tohoto podobenství. Pomocí otázek příběh aktualizujeme a postupně se snažíme do příběhu proniknout i pomocí objasnění některých reálií. V podobenství se říká, že byl otec, který měl dva syny. Jeden z nich se rozhodl, že odejde z otcova domu a půjde do světa. Požádal otce, aby mu dal majetek, který by mu měl jednou náležet. Dítě totiž může dostat majetek až po smrti rodičů – dalo by se říci, že se jednalo o dědictví. Tento synův postoj může vyjadřovat následující: Otče, už pro mě nejsi důležitý, zajímá mě pouze tvůj majetek. Otec mu vyhoví a dá mu jeho podíl. Syn odejde, ale v kraji, kde přebýval, nastal hlad a on o všechnen svůj majetek přišel. Všechno, co mu otec dal, promarnil a nebyl nikdo, kdo by mu dal najíst, i když pracoval. Začne přemýšlet o své situaci a o tom, co všechno opustil, když odešel z otcova domu. S dětmi můžeme přečíst podobenství ještě jednou. Tentokrát je však předem upozorníme, aby se zaměřily na to, v jakém okamžiku začíná syn promýšlet svoji situaci a co dělá otec.²³⁹

Syn si uvědomí svou chybu a to, že udělal něco špatného, že se svým způsobem zřekl svého synovství. Nechce se proto již vrátit domů jako syn, ale jako sluha. A jak reaguje otec? Nechodí a nehledá svého syna, jako Dobrý pastýř svou ovci nebo žena minci, ale aktivně čeká, vyhlíží

²³⁶ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dětí a vo věku 6–12 rokov*, s. 125.

²³⁷ Srov. *Příprava ke svátostem*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/priprava-ke-svatostem/>. [cit. 2024-03-21].

²³⁸ Srov. *tamtéž*.

²³⁹ Srov. *tamtéž*.

ho a hned, jakmile ho spatří, mu vychází naproti, políbí ho a dává mu dary: oděv a prsten – oděv jako symbol důstojnosti a prsten jako symbol synovství. I toto podobenství je zakončeno velkou radostí a otec dává na oslavu uspořádat hostinu.²⁴⁰

Nakonec přemýšlíme s dětmi o tom, v čem jsou si podobná podobenství o milosrdném otci, nalezené ovci a nalezené minci. Je to radost, kterou postavy prožívají, a hostina. „Naše hostina“ začíná v okamžiku, kdy vstoupíme do zpovědnice. Také my dostáváme krásný oděv. To se dětem asociuje s křestní rouškou, která symbolizuje milost, kterou přijímáním Božího milosrdenství znovu získáváme. Na konci setkání pozveme děti k modlitbě, před níž si každé z nich vybere jednu maximu, která se mu s právě prezentovaným tématem spojila. Při modlitbě ji pak každé dítě může nahlas přečíst, případně vysvětlit, proč si ji zvolilo.²⁴¹

4.4.5 Páté setkání

Poslední katecheze je zaměřena na Ježíšovo pozvání k jeho stolu, které slýcháme při každém slavení eucharistie: *Blahoslavení, kdo jsou pozváni k večeři Beránkově*. Když toto pozvání slyšíme, je to pro nás znamení, že za malý okamžik přijde chvíle, kdy přijmeme Pána Ježíše v eucharistii. V momentě přijímání odpovídáme slovem *amen*, to znamená „ať se tak stane“. A určitým způsobem je to naše odpověď na Pánovo pozvání, které jsme slyšeli před chvílí. Pojdme si ho poslechnout ještě jednou. Kněz říká „blahoslavení“ – co to znamená? Znamená to „šťastní“ nebo „svatí“ (ve smyslu hodní přijmout tento Kristův dar). A kdo je tedy pozván? Pozván je každý z nás, ale cítíme se vždycky šťastní, svatí? Někdy ne. Tato slova pro nás můžou být připomínkou toho, že v našem životě není vždy všechno jen dobré a proto odpovídáme²⁴²: *Pane, nezasloužím si, abys ke mně přišel, ale řekni jen slovo a má duše bude uzdravena*.

Tato slova mají velmi dlouhou tradici. Jsou inspirovány textem v Mt 8,5–10. Předtím, než si text s dětmi přečteme, objasníme, že setník, který za Ježíšem přišel, nebyl židovského původu, byl to Říman, který nevyznával stejnou víru, jakou Ježíš hlásal. Ale slyšel, že má moc uzdravovat a věřil v něj. Pro setníka byl jeho sluha nejspíše důležitý. Text přečteme a zeptáme se dětí: Co setník řekl? Jak odpověděl? Proč? Co si uvědomil? Nakonec znovu připomeneme, že setníková odpověď je i naší odpovědí, kterou používáme při mši svaté a že díky těmto

²⁴⁰ Srov. *Příprava ke svátostem*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/priprava-ke-svatostem/>. [cit. 2024-03-21].

²⁴¹ Srov. tamtéž.

²⁴² Srov. tamtéž.

setníkovým slovům, můžeme odpovědět Ježíši i my – můžeme přijmout jeho pozvání a přistoupit k „hostině“, ve které se nám dává Ježíš sám. Na konci setkání pozveme děti k modlitbě, před níž si každé z nich vybere jednu maximu, která se mu s právě prezentovaným tématem spojila. Při modlitbě ji pak každé dítě může nahlas přečíst, případně vysvětlit, proč si ji zvolilo.²⁴³

4.4.6 Duchovní obnova

Před samotnou slavností prvního svatého přijímání se děti spolu s katechetou, pokud je to možné, přesunou na čtyři dny někam do ticha na duchovní obnovu, kde se připravují k prvnímu slavení svátosti smíření a následné slavnosti prvního svatého přijímání.²⁴⁴ Samotná příprava a průběh slavení svátosti smíření je popsán níže. Po duchovní obnově pak v neděli následuje samotná slavnost. Ani ta ale v kostele nekončí, avšak bezprostředně po ní se děti přesunou zpět do atria, aby to, co prožily, mohly ještě v klidu zpracovat a nechat v sobě doznít tento úžasný a intenzivní zážitek setkání s Ježíšem, Dobrým pastýřem. Tento čas mají vyhrazen také k tomu, aby si mohly dostatečně uvědomit, že se připojují k těm, kteří přijímají Krista a tím se plněji začleňují do společenství místní církve. Cedulky se jménem, které měly na zlaté tabuli, teď dávají do truhly v atriu ke jménům dětí, které přijaly svátosti před nimi.²⁴⁵

4.4.7 Průběh a příprava slavení svátosti smíření

Během přípravy na první svaté přijímání je s dětmi nutné projít i samotný průběh a přípravu na svátost smíření. Cílem této katecheze je především vyzdvihnout základní čtyři momenty z přípravy a z vlastního obřadu svátosti smíření. Jsou jimi: zpytování svědomí, samotné vyznání, odpuštění a pokání. Zaměřujeme se také na Boží touhu odpustit nám a obnovit nás. Podporujeme vědomí dětí, že Bůh nám dává vše, co potřebujeme, abychom žili plně ve spojení s vinným keřem a přibližovali se Kristu – Dobrému pastýři.²⁴⁶

²⁴³ Srov. *Příprava ke svátostem*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/priprava-ke-svatostem/>. [cit. 2024-03-21].

²⁴⁴ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *The Development of the Catechesis of the Good Shepherd: Inside the Atria in Rome*. Chicago: Liturgy Training Publications, 2014, s. 45–51.

²⁴⁵ Srov. CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dieťaťa vo veku 6–12 rokov*, s. 127.

²⁴⁶ Srov. *Příprava ke svátostem*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/priprava-ke-svatostem/>. [cit. 2024-03-21].

V prvním kroku přiblížíme dětem, co je to hřích. Ukážeme jim obálku s kartami, na které jsou znázorněné dvě od sebe oddělené ruce, přičemž každá z nich je omotána řetězy, které jsou rozbité. Děti se ptáme, co mohou představovat tyto řetězy. Jsou to hříchy, které nás svazují a kvůli kterým je pak těžké konat dobro. Brání proudění Boží mízy a tomu, aby v nás plně zářilo Ježíšovo světlo.²⁴⁷

V dalším kroku se s dětmi bavíme o přípravě ke svátosti smíření a jejím průběhu. Ukážeme jim čtveřici obrázků, na kterých jsou vyobrazené jednotlivé okamžiky svátosti smíření, jak jsme je zmínili o něco výše a ptáme se dětí, co na nich vidí. Pomocí další karty, kde jsou tyto okamžiky stručně popsány, s dětmi o jednotlivých fázích dále hovoříme. Během toho děti spojují malé obrázky s těmito krátkými definicemi na velké kartě (viz obrázek č. 26).²⁴⁸

První obrázek, na kterém dívka drží Bibli v ruce, vyobrazuje naše naslouchání Božímu slovu a zkoumání svého svědomí. Je to část, která předchází vlastnímu slavení svátosti smíření. Srovnáváme v ní svůj život s tím, co nám říká Ježíš ve svém slově. V tomto okamžiku se dětmi bavíme o tom, co je to svědomí. Vysvětlíme jim, že svědomí je vnitřní „hlas“ v nás, který máme od Boha, abychom ho mohli poznávat. Naše svědomí nám napovídá, jak zůstat s Bohem a zároveň nám pomáhá uvědomovat si překážky – naše hříchy. Ke zpytování svědomí využíváme maximy.²⁴⁹

Druhý obrázek znázorňuje okamžik vyznání hříchů. Je to moment, kdy prosíme o Boží pomoc, protože si uvědomujeme nedostatky v naší lásce. Mluvíme v ní o tom, jak dobrý je Bůh, kdy byla naše láska nedostatečná a jaké hříchy jsme při zpytování svědomí rozpoznali. Dětem také vysvětlujeme, že ve zpovědnici, ačkoli prostřednictvím kněze, hovoříme přímo s Bohem. Kněz Boha zastupuje.²⁵⁰

Třetí obrázek znázorňuje gesto rozhřešení. Udělením rozhřešení nás Bůh osvobozuje a posiluje darem odpuštění. Proud Boží mízy do „mé větvičky“ byl znovu opět obnoven. Na zadní straně této karty je vyobrazeno gesto epikleze. Prohlédneme si jej a ukážeme jej „naživo“. Zároveň si

²⁴⁷ Srov. *Příprava ke svátostem*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/priprava-ke-svatostem/>. [cit. 2024-03-21].

²⁴⁸ Srov. tamtéž.

²⁴⁹ Srov. tamtéž.

²⁵⁰ Srov. tamtéž.

připomeneme, odkud děti toto gesto znají (objevuje se například ve mši svaté nebo při žehnání vody) a že znázorňuje vzývání Ducha svatého, aby sestoupil na toho, kdo přichází prosit o odpuštění.²⁵¹

Čtvrtý obrázek vyobrazuje vykonání pokání. Pokání je naší odpovědí na dar odpuštění, který nám Bůh dává. Pomáhá nám ukázat naši radost z tohoto nezaslouženého daru například tím, že Bohu poděkujeme v modlitbě či vykonáme nějaký dobrý skutek.²⁵²

Třetí krok je kontrolní. Děti v něm čtou karty s krátkým textem vystihujícím jednotlivé části svátosti smíření, o kterých jsme se s nimi již bavili, a přiřazují je k příslušnému obrázku na velké kartě. V případě potřeby dovysvětlíme nejasnosti.²⁵³

V následujícím kroku, tj. čtvrtém, objevujeme s dětmi širší a hlubší souvislosti jednotlivých momentů ve svátosti smíření. Probíhá to opět formou přiřazování dalších karet k těm předchozím. Na těchto kartách jsou nyní podrobněji popsány všechny části svátosti smíření. Zvláštní pozornost věnujeme zadní straně třetí karty, která obsahuje modlitbu kněze nad kajícím – tzv. rozhřešení: *Bůh, Otec veškerého milosrdenství smrti a vzkříšením svého Syna smířil se sebou celý svět a na odpuštění hříchů dal svého svatého Ducha. Ať ti skrze tuto službu církve odpustí hříchy a naplní tě pokojem. Uděluji ti rozhřešení ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Amen.*²⁵⁴ Slova „uděluji ti rozhřešení“ znamenají „odpouštím ti“, „osvobozuji tě“ od řetězů, které tě svazují. Zpověď bývá častokrát zakončena krátkým dialogem, kdy kněz říká: *Chvalte Hospodina, neboť je dobrý.* (Žl 118,1a) A kající odpoví: *Jeho milosrdenství trvá navěky.* (Žl 118,1b)²⁵⁵

²⁵¹ Srov. *Příprava ke svátostem*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/priprava-ke-svatostem/>. [cit. 2024-03-21].

²⁵² Srov. *tamtéž*.

²⁵³ Srov. *tamtéž*.

²⁵⁴ *Obřady pokání*, s. 30.

²⁵⁵ Srov. *Příprava ke svátostem*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/priprava-ke-svatostem/>. [cit. 2024-03-21].

Poslední krokem je samostatná práce dětí s kartami svátosti smíření a zpytování svědomí na základě četby metafory o vinném keři či nějakého morálního podobenství, k němuž můžou přiřazovat jednotlivé maximy, které jím spolu s konkrétním podobenstvím rezonují.²⁵⁶

²⁵⁶ Srov. *Příprava ke svátostem*. [Online]. Katecheze Dobrého pastýře. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/material-pro-deti-ii-stupen/priprava-ke-svatostem/>. [cit. 2024-03-21].

5 Srovnání Katecheze Dobrého pastýře s nejběžnějšími přípravami na první svaté přijímání v České republice

V této kapitole se zaměříme na nejpoužívanější koncepty přípravy k prvnímu svatému přijímání dětí v České republice. Zmíníme se o dokumentech, které se k této problematice vyjadřují, a srovnáme u nás nejběžnější metodiky k přípravě k prvnímu svatému přijímání dětí s konceptem Katecheze Dobrého pastýře, která byla představena v této práci.

Systematická příprava na první slavení svátosti smíření a prvního přijetí eucharistie dětí u nás není uceleně ukotvena v dokumentech. Krátce se o ní zmiňuje pouze *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice*, který vydala Česká biskupská konference v roce 2015. Zde se uvádí, že katecheze předcházející bezprostřední přípravě dětí k výše uvedeným svátostem *zpravidla navazují na jejich křest v útlém věku a svým charakterem patří ke křesťanské iniciaci*.²⁵⁷ Jejich obsah a charakter má odpovídat katechumenátnímu procesu a v průběhu této přípravy má katecheta poskytnout dítěti čas a prostředí k tomu, *aby jejich touha mohla dozrát*.²⁵⁸ Uvádí je také do smyslu slavení těchto svátostí a do společenství církve. Děti mají být taktéž vychovávány ke kajícínosti. Veškerý obsah přípravy má vycházet z kerygmatu a má být přizpůsoben *možnostem a potřebám dětí*.²⁵⁹ Taktéž vyzdvihuje důležitost úzké spolupráce s rodinou a doporučuje, *aby bezprostřední příprava k iniciačním svátostem nebyla součástí pravidelné výuky náboženství nebo systematické katecheze dětí*.²⁶⁰

5.1 Nejčastější přípravy používané v České republice

V České republice existuje několik konceptů přípravy k prvnímu svatému přijímání a první svátosti smíření dětí. Ta by měla probíhat v rámci samostatných katechezí, nikoli jako součást výuky náboženství. Katecheze je totiž systematickým doprovodem na cestě víry, a tou by měla příprava ke svátostem být. Výuka náboženství je svým zaměřením odlišná – zaměřuje se především na předávání informací. V našem prostředí se katecheze a výuka náboženství nerozlišují. A i úkolem školního předmětu Římskokatolické náboženství je kultivace mravní osobnosti žáka.²⁶¹

²⁵⁷ *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice*, s. 33–34.

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ Tamtéž.

²⁶⁰ Tamtéž.

²⁶¹ Srov. DRÍMAL, Ludvík. *Fundamentální katechetika*, s. 22.

Pro následnou analýzu jsme zvolili nejběžnější dostupné materiály. První je koncept podle učebnice *Bůh k nám přichází: učebnice katolického náboženství pro 3. třídu*, kterou vydala v roce 1996 Česká biskupská konference, a druhý je koncept na základě metodiky *Dnes budu tvým hostem: Metodika pro přípravu dětí mladšího školního věku ke svátosti smíření a svátosti eucharistie* vydané Kartuziánským nakladatelstvím ve spolupráci s Centrem pro katechezi ostravsko-opavské diecéze v roce 2007.

Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1.–9. ročníku základní školy vydané Sekretariátem České biskupské konference v roce 2004 stanovují hlavní obecný cíl výuky náboženství ve třetí třídě takto: *Dítě se má disponovat k přijetí svátosti smíření a svátosti eucharistie.*²⁶² Teologická rovina toho cíle je formulována následujícím způsobem: *Děti mají být doprovázeny na cestě víry a poznávat základní pravidla pro komunikaci s Bohem a pro vzájemné soužití mezi lidmi.*²⁶³ Antropologická rovina je rozvinuta takto: *Děti se mají připravit ve spolupráci s místním farářem na důležitý mezník ve svém životě – první přijetí svátosti smíření a setkání s Kristem v eucharistii. Děti mají poznat svátost smíření a svátost eucharistie jako dar a přijmout pozvání ke společnému životu ve společenství věřících.*²⁶⁴ Zároveň tyto osnovy doporučují využití první zmíněné učebnice *Bůh k nám přichází* spolu s její metodikou a pracovními listy, jejíž hlavní témata a metodu si nyní popíšeme.

5.1.1 Bůh k nám přichází

Učebnice *Bůh k nám přichází* je součástí sady učebnic a pracovních listů pro výuku náboženství na základní škole. Pro 3. třídu tvoří celek metodika pro učitele, kniha a pracovní listy pro žáky. Kniha je tvořena několika tematickými celky, z nichž nejvýraznější je nejspíše téma týkající se Desatera a slavení eucharistie. Zabývá se ovšem i dalšími tématy. Po letních prázdninách je dětem představen starozákonní příběh prvních lidí, přičemž akcent je zde kladen na téma hříchu a jeho důsledků pro člověka. Poté se pozornost dětí zaměří na Desatero Božích přikázání. Nejprve se s ním seznamují jako s celkem a následně se seznamují s obsahem každého jednotlivého přikázání. Po ukončení tematického celku Desatera následují některé novozákonní příběhy, na kterých si mají děti uvědomit, jak je Bůh miluje. Také se dotýkají tématu odpuštění

²⁶² MUROŇOVÁ, Eva; MUCHOVÁ, Ludmila. *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1.–9. ročníku základní školy (pro nepovinný předmět náboženství v základních školách)*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2004, s. 12.

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ Tamtéž.

a otázky svědomí člověka a podstaty a průběhu svátosti smíření. Dále se dětem představují ostatní svátosti, které by se mělo dítě naučit vnímat jako dary Boží lásky. Po obecném pojednání o svátostech učebnice podrobně rozebírá mši svatou – rozšiřuje znalosti dětí ohledně liturgického prostoru, liturgických předmětů, jednotlivých částí mše svaté a také gest a aklamací, které jsou její součástí. Dítě se má naučit chápat tajemství proměňování a pochopit význam přítomnosti Ježíše Krista v eucharistii. Poslední část tvoří zmínka o vybraných velikonočních událostech a Panně Marii.²⁶⁵

Učebnice je rozdělena na 33 setkání během školního roku a ke každému setkání je k dispozici i pracovní list pro děti. Na konci učebnice je ke každému tématu 3–7 otázek k zapamatování. Důraz je kladem na obsáhnutí určitého množství učiva, teoretickou znalost nauky a schopnost dětí správně odpovědět na uvedené otázky. Do určité míry jsou témata uspořádána chronologicky vzhledem k dějinám spásy, tzn. začínají starozákonními tématy a končí událostí seslání Ducha svatého v Novém zákoně. Kérygma je zde spíše okrajovým tématem. Kniha používá převyprávěné biblické texty a automaticky počítá s tím, že všechny děti, které v daném roce navštěvují výuku náboženství, také přistoupí k prvnímu svatému přijímání.

Každé setkání začíná motivační aktivitou dle výběru vyučujícího. Aktivity jsou uvedeny v metodice. Následuje hlavní téma, kterým je zpravidla nějaký biblický příběh podle tematického celku. Převyprávěný biblický text mají děti v učebnicích. Velmi často je text upraven a rozdělen, aby jej žáci mohli číst po rolích. Následuje učitelův výklad podle bodů v metodice. V učebnici pak mají děti shrnutí a poučení zvýrazněné na konci kapitoly. Pracovní listy slouží k upevnění učiva.

5.1.2 Dnes budu tvým hostem

Metodický materiál k přípravě dětí k prvnímu přijetí svátosti smíření a svátosti eucharistie nazvaný *Dnes budu tvým hostem* vychází z pedagogických principů Franze Ketta. Celek je tvořen metodikou pro katechetu a pracovními listy pro děti. Přináší „nový“ prvek, který umísťuje přípravu dětí do společenství rodiny a farnosti. Vyzdvihuje důležitost výchovy dětí ve víře v rodině a podporu farního společenství při jejich přípravě k prvnímu přijetí zmíněných svátostí. Materiál je rozdělen do tří tematických celků. Katecheze vychází ze svátosti křtu a na

²⁶⁵ Srov. ŠPAČKOVÁ, Marie.; Mléčková, Marie.; Svobodová, Ludmila. *Bůh k nám přichází: Metodické texty k učebnici náboženství pro III. Ročník základních škol*. Praha: Česká biskupská konference, 1996.

jeho základě dále rozvíjí svátost smíření a svátost eucharistie, na které se děti připravují. První část týkající se křtu se zaměřuje na téma společenství církve, symboliky světla a připomínky vlastního křtu. Druhá část zabývající se svátostí smíření představuje Ježíše a jeho uzdravující zázraky, podobenství o marnotratném synu a milosrdném otci a také slavení svátosti smíření. Hlavním tématem třetí části týkající se svátosti eucharistie je Ježíš, který nám dává chléb života. V této části se metodika dotýká tématu modlitby, některých podobenství, Ježíšových Velikonoc a samotného slavení eucharistie.²⁶⁶

Materiál je určen pro celoroční práci s dětmi a rodiči, celkem na 24 setkání, kdy se nepravidelně střídají setkání s pouze s dětmi nebo pouze s rodiči nebo dohromady. Každé setkání je tvořeno třemi částmi, které doporučují autoři respektovat.

První část je „Úvod“, v němž by měly být děti naladěny a zcitlivěny na téma, které má následovat. Počáteční aktivity se mají častěji opakovat, aby se z nich stal určitý rituál, který postupně dětem pomůže se naladit. Druhá část je nazvaná „Seznámení s biblickým textem“, který je zde převyprávěný pro představení dětem. Vyprávění textu je doprovázeno činností dětí, která se skládá z práce s výkladovým materiálem (šátky, kamínky, dřívka apod.). Třetí část setkání nazvaná „Odpověď“ má dětem pomoci propojit biblický text s jejich životem.

Tato metodika využívá velké množství pomůcek a materiálů, které působí zejména na emoční stránku dítěte. Snaží se do přípravy ke svátostem zahrnout i rodiče prostřednictvím dopisů, které jsou připraveny ke každému setkání. Součástí celku jsou také pracovní listy pro děti.

5.2 Metoda srovnání

Pomocí metody analýzy textu se zde pokusíme ukázat základní rozdíly mezi materiály nabízenými v České republice. Nejedná se o podrobnou analýzu, ale pouze o základní vhléd. Hlavní otázkou tedy je, jaká jsou východiska jednotlivých přístupů. Pro lepší orientaci bylo vytvořeno několik kategorií, které napomohou srovnání.

5.3 Srovnávané kategorie

Kategorie, na základě kterých budeme dané přístupy srovnávat, jsou následující:

²⁶⁶ MUROŇOVÁ, Eva; HAVEL, Tomáš Cyril. *Dnes budu tvým hostem: Metodika pro přípravu dětí mladšího školního věku ke svátosti smíření a svátosti eucharistie*. Brno: Jiří Brauner – Kartuziánské nakladatelství ve spolupráci s Centrem pro katechezi ostravsko-opavské diecéze, 2007.

1. teologické východisko – teocentrické, kristocentrické;
2. následnost a návaznost na předchozí katechezi dětí;
3. použité didaktické metody;
4. využití aktivizačních metod;
5. zaměření cílů – kognitivní, afektivní, psychomotorické;
6. pojetí svátosti smíření a zpytování svědomí;
7. příprava a průběh slavnosti.

Pro zjednodušení budeme dále označovat jednotlivé metodické přístupy zkratkami:

- učebnice a metodika *Bůh k nám přichází* „BNP“;
- metodický materiál *Dnes budu tvým hostem* „DBTH“;
- a Katecheze Dobrého pastýře „KDP“.

5.3.1 Teologické východisko

Základními teologickými východisky, se kterými se můžeme setkat, jsou teocentrický a kristocentrický přístup. Teocentrická katecheze představuje nejprve Boha Otce jako Stvořitele, a tudíž zpravidla začíná starozákonními příběhy, ve kterých „figuruje“ pouze on – Hospodin, Bůh Otec. Teprve poté postupně dospěje ke Kristu. Je zaměřena na to, jak Bůh jedná s člověkem od samotného okamžiku stvoření.

Teocentrické zaměření vidíme i u učebnice BNP: začíná obrazem prvních lidí v Edenu a je kladen velký důraz na Desatero, které tvoří značnou část výuky. Až v druhé polovině se témata přesouvají k některým novozákonním příběhům, slavení svátosti smíření a eucharistie a k velikonočním svátkům. Velmi silně je zde akcentován antropologický aspekt, tedy to, jak má člověk na základě Božího zjevení jednat.

Metodika DBTH se celou dobu „pohybuje“ v novozákonních tématech. Je zaměřena na tři svátosti, které se děti týkají – na svátost křtu, svátost smíření a svátost eucharistie. Centrem katechezí je Ježíš a jeho učení, a tudíž je kristocentrická. V rámci jednotlivých setkání se snaží o aktualizaci biblického textu a jeho aplikaci do života dítěte, tedy o naplňování antropologického aspektu, bez předchozího důrazu na kerygma.

KDP je svou povahou také kristocentrická. Zejména během jejího prvního stupně se s dětmi dotýká Starého zákona jen ve velmi výjimečných případech a vybírá pouze ty části, které se

vztahují ke Kristu – například proroctví o Mesiáši. Jinak je zaměřena výhradně na evangelia. V prvních letech jde o to poznat, jak jedná Bůh, zakusit jeho lásku a dobrotu k nám – důraz je kladen na kérygma. Během druhého stupně se zaměřuje s dětmi na jejich odpověď na Boží dary a jeho lásku a přizpůsobuje se co nejvíce potřebám dětí – projevuje se antropologický aspekt katecheze.

5.3.2 Následnost a návaznost na předchozí katechezi dětí

Dalším srovnávacím kritériem je, zda a nakolik jednotlivé metody navazují na předchozí výuku náboženství či katechezi.

Ačkoliv je učebnice BNP zasazena do kontextu systematických osnov výuky náboženství, nenavazuje přímo na látku předchozích ročníků a ani není podmínkou pro výuku v následujícím roce. Kopíruje liturgický rok, ale jednotlivá témata v dalších ročnících nijak zvlášť nerozvíjí.

Metodika DBTH je vytvořena jako samostatný materiál pouze pro přípravu dětí na první slavení svátosti smíření a svátosti eucharistie. Je určena k samostatným katechezím probíhajícím paralelně s výukou náboženství, a tudíž není nijak propojena na předchozí či následnou práci s dětmi.

KDP také sleduje liturgický rok a přizpůsobuje mu témata jednotlivých prezentací během katechezí, avšak v rámci přípravy je každé téma vždy více rozvinuto, a to podle aktuální disponovanosti dětí, které jsou prezentaci přítomny. Příprava ke svátostem je zde rozdělena na vzdálenou přípravu, která probíhá dlouhodobě již od dětství v rodině a následně v katechezích (ideálně) od 3 let a bezprostřední přípravu, kterou tvoří pět samostatných setkání pouze rodičů a dětí připravujících se k přijetí svátostí, jak o tom pojednává tato práce. Po přijetí svátostí děti pokračují v katechezích spolu s ostatními dětmi, které přijaly svátosti dříve nebo je přijmou později. KDP bere v potaz mentální i duchovní vývoj dětí a podle úrovně jejich vývoje a duchovní vyspělosti se jim témata představují. Respektováním individuálních dispozic každého dítěte můžeme téma rozšiřovat a prohlubovat. Nejde zde o dosažení určité úrovně vědomostí, jak bude podrobně rozebráno níže, ale o hloubku uvažování a zasažení myslí dítěte tématem.

5.3.3 Použité didaktické metody a organizační formy

Zde se zaměříme na metody z pohledu didaktiky. Vycházíme z klasického dělení podle Maňáka.²⁶⁷ V rámci katecheze je metoda pojímána odlišně, což není předmětem zkoumání tohoto kritéria.²⁶⁸

Výuka náboženství podle BNP je vedena převážně formou frontální výuky. Využívá se při ní tedy zejména slovních monologických metod, jako jsou například vyprávění a vysvětlování nebo rozhovor. V případě metody rozhovoru je otázkou k diskusi, zda je tato metoda pochopena v pravém slova smyslu. Kladené otázky již předpokládají a navádí ke „správné“ odpovědi. Dále je využívána metoda práce s textem.

Metodika DBTH využívá taktéž slovní metody jako je vyprávění a vysvětlování, můžeme u ní však zaznamenat i metodu rozhovoru, kdy se katecheta snaží zapojit děti doptáváním se na různé otázky s předem danými odpověďmi. Primární způsob organizace výuky je frontální výuka.

KDP využívá ze slovních metod: metodu vyprávění, rozhovor, práci s textem a práci s obrazem. Z dovednostně-praktických metod se zde můžeme setkat s metodou napodobování a manipulování a z aktivizujících metod jsou to: metody diskusní a heuristické. Co se týče komplexních výukových metod KDP kombinuje samostatnou a skupinovou práci. U starších dětí je podporována kooperativní výuka.

5.3.4 Využití aktivizačních metod

Toto kritérium je zaměřeno na posouzení zapojení dětí do tématu a jejich aktivizaci. Záměrně je vytvořena tato kategorie, aby bylo možné lépe posoudit činnost dětí. Podíváme-li se v jednotlivých přístupech na aktivitu dětí, vidíme, že u učebnice BNP je omezena v podstatě na práci dětí s pracovními listy a četbu textu z knihy.

U metodiky DBTH je zapojení dětí o něco výraznější. Katecheta zapojuje děti do výuky pomocí otázek a práce s nejrůznějšími pomůckami, které jim napomáhají porozumět významu symbolů, aktivita dětí je ale z velké části řízena dospělým. I tento přístup využívá pracovní listy, kde je patrná snaha o aktivizaci dětí.

²⁶⁷ MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003.

²⁶⁸ DŘÍMAL, Ludvík. *Fundamentální katechetika*, s. 138–146.

KDP je založena na pedagogických principech, kde je aktivita dětí „na prvním místě“. Dítě se učí samo a katecheta je pouze jeho pomocníkem, který do samostatné práce dětí zasahuje, pokud možno, co nejméně. Pokud je zásah nutný, probíhá většinou formou otázek, pomocí nichž katecheta směřuje přemýšlení dítěte správným směrem a pomáhá dítěti objevit správnou cestu. Děti samy pracují s biblickými texty a obrazy, které pak dále rozvíjejí, již zmíněnou, samostatnou prací.

5.3.5 Zaměření cílů

Další kategorií je zaměření výchovně-vzdělávacích cílů. I když je sledování a naplňování cílů v katechezi velmi specifické, podíváme-li se na katechezi z perspektivy didaktiky, lze cíle definovat. Pro účely této práce volíme členění cílů podle tří stránek osobnosti: kognitivní (vzdělávací – osvojování si vědomostí a intelektuálních dovedností), afektivní (postojové – vztahují se na emocionální oblast, vytváření hodnotové orientace a postojů) a psychomotorické (výcvikové prakticko-dovednostní – osvojování si psychomotorických dovedností).²⁶⁹

Z výše zmíněné charakteristiky vyplývá, že učebnice BNP je zaměřena zejména na kognitivní cíle: úkolem dítěte je zapamatování si určitého množství učiva, jehož znalost kontroluje 120 otázek na konci učebnice. Naplňování afektivních cílů je omezeno na morální poučku na konci každé lekce. Psychomotorický cíl mají naplňovat pracovní listy, kde se jedná zejména o dokreslování a doplňování nejrůznějších křížovek a kvízů. Je otázka, zda se spíše nejedná o práci s textem než naplňování psychomotorických cílů.

Metodika DBTH je zaměřená primárně na afektivní cíle a následně kognitivní. Cílem je zejména vést děti k poznání dobroty Boha a změnit své hodnoty a chování vzhledem k jeho jednání s námi. Dětem je správné jednání představováno v biblických příbězích a zaměření na emocionální stránku a vytváření vnitřních hodnotových postojů prolíná všechna setkání. Psychomotorické cíle by mohly být částečně naplňovány při práci s výkladovým materiálem, ale i tady jde primárně o naplňování afektivních cílů.

KDP zahrnuje všechny tři typy cílů. Jednotlivé prezentace jsou primárně zaměřeny na naplňování afektivních cílů. V tomto konceptu jsou cíle naplňovány zejména samostatnou prací dětí, která vždy velmi úzce souvisí s tématem. Pronikání do daného tématu a objevování jeho poselství se děje na všech třech úrovních: Nejprve vnímáme, jak Bůh jedná – projevuje nám

²⁶⁹ Srov. VALIŠOVÁ, Alena; KASÍKOVÁ, Hana. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2007, s. 138.

svoji lásku – a později, jak já mohu na tuto lásku odpovídat, tedy co to znamená pro mé chování a jednání. Tímto jsou naplňovány afektivní cíle. Skrze opakovanou manipulaci s předměty souvisejícími s tématem dochází k naplňování psychomotorických cílů. Z výše uvedeného pak přirozeně vyplývá i touha dětí „vědět“ a „znát“, a tudíž jsou naplňovány taktéž kognitivní cíle, které jsou nápomocny k celkovému porozumění prezentovaným tématům.

5.3.6 Pojetí svátosti smíření a zpytování svědomí

Nyní se zaměříme na pojetí svátosti smíření v jednotlivých metodických přístupech. Její princip a strukturu nelze měnit, rozdílné mohou být však způsoby k přípravě na ni a to, jak je dětem představena, což může ovlivnit velmi výrazně jejich postoj ke svátosti smíření jako takové.

Učebnice BNP pojímá svátost smíření standartním způsobem tak, jak je představena například v katechismu nebo v kancionálu – popisuje a vysvětluje její základní části a průběh. Děti zpytují svědomí ze sešitků, které si vyrobily. V nich jsou, podle Desatera seřazené otázky, na které si děti odpovídají a zapisují si „své hříchy“. První příprava probíhá společně na hodině náboženství s tím, že se pak děti mají připravit ještě jednou doma s rodiči.

Svátost smíření je dětem v metodice DBTH přiblížena evangelijními texty, ve kterých Ježíš uzdravuje člověka. Dětem jsou prezentovány pomocí obrazů otevřené a zavřené brány a světlého a tmavého domu. Dům je obrazem našeho těla a brány jsou obrazem našich smyslů. Vyprávění o uzdraveních vrcholí příběhem o Zacheovi a podobenstvím o marnotratném synu. Výchova svědomí dětí je v této metodě založena na otázkách vztahujících se k těmto příběhům, které jsou pak shrnuty v jednom sešitku s názvem *Effatha*. Problematice svátosti smíření je věnováno jedenáct setkání, přičemž jedno z nich představuje dětem Desatero.

Pojetí slavení svátosti smíření a zpytování svědomí v KDP je popsáno podrobně výše. V zásadě je však svátost smíření v KDP pojímána jako dar a současně radostné setkání dítěte s Ježíšem, kdy se jím, Dobrým pastýřem, dítě nechává nalézt tak, jako ztracená ovce. Ve svátosti smíření ji Ježíš objímá, bere na ramena a raduje se z toho, že ji opět našel. Průběh svátosti smíření je dětem přibližován pomocí obrázků a kartiček, kde jsou vyobrazeny a popsány jednotlivé okamžiky slavení svátosti smíření se zaměřením na to, co zásadního se v danou chvíli děje. Zpytování svědomí probíhá na základě rozjímání nad morálními podobenstvími, metaforou o vinném keři, podobenstvím o Dobrém pastýři a milosrdném otci a jejich propojováním s jednotlivými maximami, se kterými děti pracovaly v průběhu celé bezprostřední přípravy.

5.3.7 Příprava a průběh slavností

Slavení svátosti smíření zpravidla předchází bezprostředně slavnosti prvního svatého přijímání. Jedná se o vyvrcholení celé přípravy, a tudíž by z ní měla vycházet a navazovat na ni.

V učebnici a metodice BNP není koncept těchto dvou slavností navržen ani doporučen, nechává se to zcela v režii dané farnosti.

První slavení svátosti smíření v metodice DBTH je koncipováno jako společná slavnostní bohoslužba dětí i rodičů, jejíž součástí je i zpytování svědomí, krátká „bohoslužba slova“ s četbou podobenství o marnotratném synu a interaktivní znázornění toho, co se při svátosti smíření odehrává. Děti při zpytování svědomí pokládají suché a smutné věci na dům vytvořený ze čtyř šátků, které symbolizují jejich hřích. Když se vyzpovídají, symbolicky suchou věc odstraní a ozdobí svou svíčku. Slavnostní bohoslužba je ukončena modlitbou a požehnáním. Taktéž je zde návrh, jak slavnostní mši svatou s prvním přijetím eucharistie dětí propojit s prvky z přípravy.

V KDP je první slavení svátosti smíření součástí čtyřdenní duchovní obnovy dětí, která je podrobně popsána výše, a samotná slavnost prvního svatého přijímání na ni navazuje. V KDP je kladen důraz na to, že slavnost je začátkem života s Ježíšem. Není tedy konečným okamžikem, ale začátkem „něčeho“ nového. Děti se po ní odeberou zpět do atrie, aby tento intenzivní zážitek z prvního setkání s Ježíšem mohly vstřebat a nechat jej v sobě doznít.

5.4 Diskuse

Na začátek naší diskuse je dobré poznamenat, že kniha *Bůh k nám přichází* je uvedena jako učebnice a již tím podle církevních dokumentů nesplňuje kritérium pro přípravu ke svátostem. Její určení do nepovinného předmětu, případně zájmového útvaru, jde proti smyslu katecheze. Patří ovšem stále k nejpoužívanějším materiálům v České republice, proto byla zahrnuta do našeho šetření.

Nyní se pokusíme předchozí analýzu shrnout v souvislosti s vytyčenými kritérii:

Teologické východisko: Vzhledem k mentální úrovni dětí, kdy ještě nemají dostatečně rozvinuté abstraktní myšlení, je pro děti dobré začít kristocentrickými katechezemi. Předcházíme tak jejich zkresleným představám o Bohu jako (pozemském) otci. Stejně tak

starozákonní příběhy jsou děti schopny pochopit až v určitém věku, kdy mají dostatečné zkušenosti také s různými literárními útvary.

Následnost a návaznost na předchozí katecheze: Jak již bylo zmíněno, příprava dětí na první svátost smíření a eucharistie má být katechezí, tedy systematickým doprovodem dětí na cestě víry. K tomu je zapotřebí, aby tyto katecheze měly určitou logiku a plynulost, prohubovaly jednotlivá témata, a tak děti uváděly do bližšího vztahu s Bohem.

Převažující metody: Při výběru výukových metod je třeba brát v potaz individuální potřeby každého dítěte a jejich rozdílnost, co se týče jejich duchovního vývoje. Proto není vhodné vést přípravu dětí na první přijetí svátosti smíření a eucharistie formou jednostranné frontální výuky, ale naopak je žádoucí, co nejvíce zapojit každé dítě – ideálně samostatnou prací. Také se jeví jako velmi dobré umožnit dětem kontakt s „originálním“ textem Písma a nepředkládat jim pouze převyprávěné biblické příběhy.

Aktivita dětí: Aktivní zapojení dětí během přípravy na první svátost smíření a přijetí eucharistie jim napomáhá lépe si osvojit jednotlivé afektivní, psychomotorické a kognitivní cíle, kterých se snažíme dosáhnout.

Zaměření cílů: Cílem přípravy dětí ke svátostem by mělo být vytvoření či rozvinutí vztahu s Bohem, vytváření určitých hodnotových postojů a upevňování dětí ve víře. V první řadě jde tedy o naplňování afektivních cílů, které by měly být v těchto katechezích přítomny a k nimž by měly všechny ostatní výchovně-vzdělávací cíle směřovat.

Pojetí svátosti smíření a zpytování svědomí: Děti by měly být vedeny k tomu, aby dokázaly reflektovat svůj život zejména na základě Ježíšova učení, které je – pokud je jim správně představeno – mnohem bližší jejich vnímání. Děti mají možnost pocítit, že je Ježíš má rád. Mohou být nejprve příjemci kerygmatu, které zasahuje jejich srdce a vytváří mezi nimi a Ježíšem hluboký vztah. Poté jsou schopny odpovědět i na Ježíšovy „požadavky“. Tuto možnost svátost smíření a zpytování svědomí na základě starozákonního Desatera neumožňuje. Desatero se pro dítě stává „jen dalšími pravidly“, jejichž opravdový smysl a podstatu nechápu. Také samotná svátost smíření má být radostným setkáním s Kristem, kterého přicházíme prosit o odpuštění a sílu proto, abychom dokázali dál konat dobro. Nemá být pouhým sebeobviňováním.

Koncept slavnosti: Slavnost prvního svatého přijímání má být vrcholem přípravy, kterou děti absolvovaly, nikoli ovšem jejím koncem. Pokud je dítě dostatečně připravené a má v sobě opravdovou touhu přijmout do svého srdce Ježíše v eucharistii, je pro něj okamžik prvního svatého přijímání velmi silným zážitkem, na jehož zpracování musí mít dostatek prostoru.

Závěr

V této práci jsme se pokusili představit koncept přípravy dětí k prvnímu slavení svátosti smíření a prvnímu přijetí svátosti eucharistie podle programu Katecheze Dobrého pastýře. V základních rysech je zde představena podstata katecheze jako takové a podobným způsobem je také rozebráno téma svátostí, zejména pak svátosti smíření a svátosti eucharistie, u které jsme se zaměřili především na průběh a slavení mše svaté z liturgického hlediska. Dále jsou stručně představeny jednotlivé katecheze tvořící vzdálenou přípravu dětí k prvnímu slavení svátosti smíření a prvnímu přijetí svátosti eucharistie. Podrobně jsou představeny katecheze týkající se morálních podobenství a podobenství o Dobrém pastýři, na jejichž základě probíhá morální formace dětí. Hlavní část, ke které všechny předchozí části směřují, je samotná bezprostřední příprava dětí na zmiňované svátosti, jež je rozepsána tak, aby mohla sloužit jako určitý „scénář“ pro kněze a katechety, kteří by chtěli tento způsob přípravy využít.

V poslední kapitole je nabídnuto srovnání podrobně představené metody Katecheze Dobrého pastýře s nejběžnějšími metodami, které se používají v České republice. Srovnání bylo provedeno podle několika základních kritérií. Výsledek poukázal na to, že v porovnání s dalšími dvěma nejčastějšími metodami lze konstatovat, že i když se jedná o stejný cíl, kterým je příprava dětí k přijetí svátosti smíření a eucharistie, mohou existovat různé cesty. Při výběru metodického postupu je nutné vnímat potřeby a dispozice dětí, aby byl co nejlépe podpořen jejich duchovní rozvoj a jejich život ve spojení s Bohem. Každý z předložených přístupů vychází z jiného pohledu na dítě a postoje k němu, proto zůstává otázkou, zda lze tyto přístupy srovnávat. Nicméně je dobré znát jejich východiska, která mohou pomoci při rozhodování se o výběru. Předložené srovnání není zcela vyčerpávající, jelikož to není ani cílem této práce, snaží se jen o nastínění základních rozdílů.

Bibliografie a zdroje

ADAM, Adolf. *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-420-1.

BERG, Horst K. *Montessori für Religions-pädagogen*. Stuttgart: Verlag, 1994. ISBN 3-460-11020-1.

Bible. Český liturgický překlad. [Online]. Dostupné z: <https://bible.liturgie.cz/>. [cit. 2024-04-18].

CAVALLETTI, Sofia. *Dejiny Božieho kraľovstva: Od stvorenia po paríziu*. Bratislava: Átrium Dobrého pastiera, 2023. ISBN 978-80-973814-3-1.

CAVALLETTI, Sofia. *Living liturgy: Elementary Reflections*. Chicago: Liturgy Training Publications, 1998. ISBN 1-56854-241-0.

CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dieťaťa vo veku 3–6 rokov*. Bratislava: Vydavateľské družstvo LÚČ, 2019. ISBN 978-80-8179-146-8.

CAVALLETTI, Sofia. *Náboženský potenciál dieťaťa vo veku 6–12 rokov*. Bratislava: Átrium Dobrého pastiera, 2022. ISBN 978-80-973814-2-4.

CAVALLETTI, Sofia. *The Development of the Catechesis of the Good Shepherd: Inside the Atria in Rome*. Chicago: Liturgy Training Publications, 2014. ISBN 978-1-61671-187-0.

CAVALLETTI, Sofia. *The History of the Kingdom of God: From Creation to Parousia*. Chicago: Liturgy Training Publications, 2012. ISBN 978-1-61671-048-4.

CAVALLETTI, Sofia. *The History of the Kingdom of God: Liturgy and the Building of the Kingdom*. Chicago: Liturgy Training Publications, 2013. ISBN 978-1-61671-090-3.

CAVALLETTI, Sofia. *Way of Holy Joy: Selected Writings of Sofia Cavalletti*. Chicago: Liturgy Training Publications, 2012. ISBN 978-1-61671-052-1.

CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia. *Ways to Nurture the Relationship with God*. Chicago: Liturgy Training Publications, 2010. ISBN 978-1-56854-920-0.

CAVALLETTI, Sofia; COULTER, Patricia; GOBBI, Gianna; QUATTROCCHI MONTANARO, Silvana; ROJCEWICZ, Rebekah. *Dobry pastyr a ditě: Radostná cesta*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2023. ISBN 978-80-7684-168-0.

Český misál. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015. ISBN 978-80-7195-810-9.

Direktorium pro katechezi. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2022. ISBN 978-80-7566-312-2.

Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice. Praha: Česká biskupská konference, 2015.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-438-5.

DŘÍMAL, Ludvík. *Fundamentální katechetika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2023. ISBN 978-80-244-6372-8.

GIGLIONI, Paolo. *Svatosti Krista a církve: souzvuk mezi Bohem a člověkem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996. ISBN 80-7192-115-7.

GOBBI, Gianna. *Počívanie Boha spolu s deťmi: Montessori metóda pri katechéze detí*. Bratislava: Átrium Dobrého pastiera, o. z., 2020. ISBN 978-80-973814-0-0.

JOHN PAUL II. *Catechesi tradendae: Apostolic exhortation of pope John Paul II on catechesis in our time*. [Online]. Libreria Editrice Vaticana, 1979. Dostupné z: The Holy See, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_16101979_catechesi-tradendae.html. [cit. 2024-02-22].

JOHNSON, Luke T., *Sacra Pagina, Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 80-7192-560-8.

JORIO, Domenico. *Dekret Quam singulari: o věku, jehož se u dětí požaduje k prvnímu sv. přijímání, vydaný na rozkaz papeže Pia X. (blahé paměti) Kongregací svátostí dne 8. srpna 1910*. 2. vyd. Brno: nákladem vlastním, 1929. ISBN (Brož.).

Katecheze Dobrého pastýře. [Online]. Dostupné z: <https://www.katechezedobrehopastyre.cz/>. [cit. 2024-03-16].

Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-488-1.

KOPEČEK, Pavel. *Speciální liturgika: Mysterium Christi v obřadech církve: historie, teologie a pastore*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2022. ISBN 978-80-244-6252-3.

Liturgie.cz. [Online]. Dostupné z: <https://www.liturgie.cz/>. [cit. 2024-03-29].

MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

MONTESSORI, Maria. *Absorbující mysl: vývoj a výchova dětí od narození do šesti let*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1393-2.

MONTESSORI, Maria. *Objevování dítěte*. Praha: Portál, s.r.o., 2017. ISBN 978-80-262-1234-8.

MONTESSORI, Maria. *Objevování dítěte*. Praha: SPS, 2001. ISBN 80-86189-01-5.

MONTESSORI, Maria. *Od dětství k dospívání*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-478-0.

MUROŇOVÁ, Eva; MUCHOVÁ, Ludmila. *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1.–9. ročníku základní školy (pro nepovinný předmět náboženství v základních školách)*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2004.

MUROŇOVÁ, Eva; HAVEL, Tomáš Cyril. *Dnes budu tvým hostem: Metodika pro přípravu dětí mladšího školního věku ke svátosti smíření a svátosti eucharistie*. Brno: Jirí Brauner – Kartuziánské nakladatelství ve spolupráci s Centrem pro katechezi ostravsko-opavské diecéze, 2007. ISBN 80-86-953-08-4.

Obřady pokání. Praha: Česká liturgická komise, 1982.

PAPEŽ FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium: Radost evangelia: apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě*. Praha: Paulínky, 2014. ISBN 978-80-7450-118-0.

PLAČEK, Jan. *Promluva: 3. Eucharistie – symboly chleba a vína*. Římskokatolická farnost Ostrava – Moravská Ostrava. [Online]. Dostupné z: <https://farnostmostrava.cz/promluvy/promluva-3-eucharistie-symboly-chleba-a-vina/>. [cit. 2024-04-10].

SURMA, Barbara; BIEL, Krzysztof. *Já jsem dobrý pastýř: Průvodce programem Katecheze Dobrého Pastýře*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2018. ISBN 978-80-7553-530-6.

ŠPAČKOVÁ, Marie.; Mléčková, Marie.; Svobodová, Ludmila. *Bůh k nám přichází: Metodické texty k učebnici náboženství pro III. Ročník základních škol*. Praha: Česká biskupská konference, 1996.

Uvedení do křesťanského života. Praha: Katolický týdeník, 2018. ISBN 978-80-86615-55-4.

VALIŠOVÁ, Alena; KASÍKOVÁ, Hana. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1734-0.

Všeobecné pokyny k římskému misálu. Česká biskupská konference, 2003. ISBN 80-239-9572-3.

Vývojové fáze. [Online]. Dostupné z: <https://montessorikurz.cz/vyvojove-faze/>. [cit. 2024-04-08].

Vyznání víry – nicejsko-konstantinopolské. [Online]. Modlitba. Dostupné z: <https://www.modlitba.cz/modlitba-v-zivote/seznam-modliteb/zakladni-modlitby/vyznani-viry-nicejsko-konstantinopolske>. [cit. 2024-03-29].

Přílohy

Obrázek č. 1 – Rozložení atrie

Obrázek č. 2 – Model oltáře a ambonu

Obrázek č. 3 – Liturgické barvy

Obrázek č. 4 – Fettuccia

Obrázek č. 5 – Písmo svaté

Obrázek č. 6 – Biblický zeměpis

Obrázek č. 7 – Karty s proroctvími

Obrázek č. 8 – Události vtělení a Ježíšova dětství

Obrázek č. 9 – Podobenství o Božím království

Obrázek č. 10 – Křestní koutek

Obrázek č. 11 – Model Jeruzaléma

Obrázek č. 12 – Poslední večeře

Obrázek č. 13 – Večeřadlo

Obrázek č. 14 – Původ eucharistie

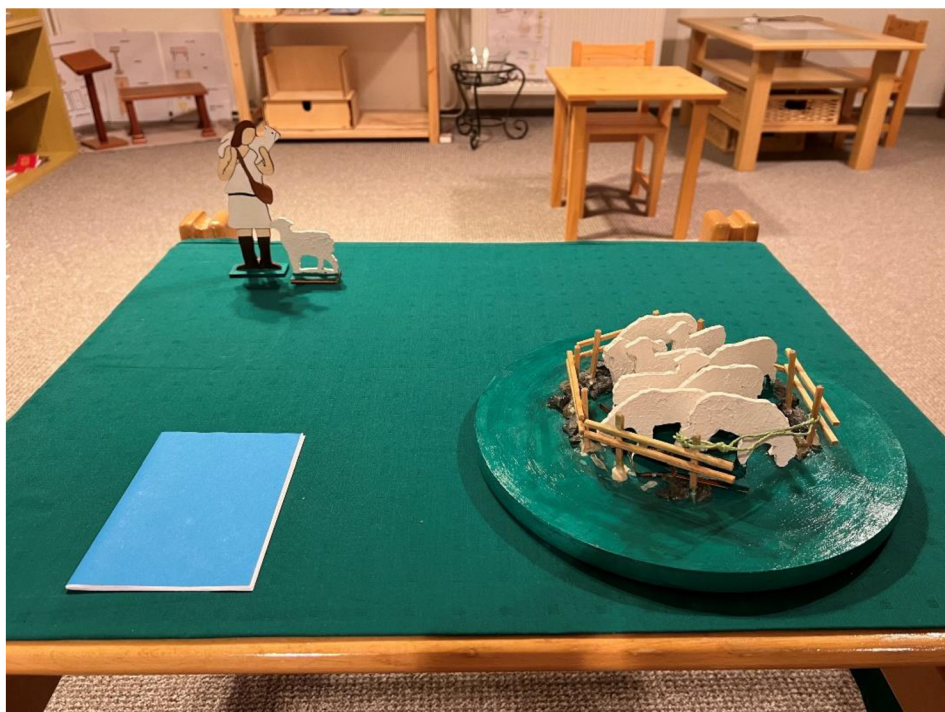
Obrázek č. 15 – Vzkříšení

Obrázek č. 16 – Seslání Ducha svatého

Obrázek č. 17 – Podobenství o Dobrém pastýři

Obrázek č. 18 – Podobenství o nalezené ovci

Obrázek č. 19 – Podobenství o pravém vinném keři

Obrázek č. 20 – Maximy

Obrázek č. 21 – Podobenství o dobrém Samaritánovi

Obrázek č. 22 – Podobenství o farizeji a celníkovi

Obrázek č. 23 – Podobenství o neodbytném příteli

Obrázek č. 24 – Podobenství o deseti družičkách

Obrázek č. 25 – Podobenství o nalezené minci

Svátost smíření

 Nasloucháme Božimu slovu a zkoumáme své svědomí	 Prosim o Boží pomoc, protože si uvědomujeme slabost naší lásky	Bůh nás osvoboduje a posílá darem odpuštění	Odpovídáme Bohu za dar odpuštění
<i>Porovnání s Božím slovem</i>	<i>Prosebná modlitba o Boží pomoc</i>	<i>Modlitba kněze - rozřešení</i>	<i>Zadostiučinění - pokání</i>

© 2014 The Church of the Good Shepherd, Inc. All rights reserved. Liturgie Svátosti smíření Liturgie Svátosti smíření

 	 	 	
<p style="font-size: x-small;">Bůh nás volá jménem, slyšetom mohli jít za ním. Když soucizujeme náš Boží se Slovem Božím, uvědomujeme si, že někdy nenasloucháme jeho hlasu a nejdeme za ním.</p>	<p style="font-size: x-small;">Když uvědomíme o křesťanské svatosti a přemýšlíme o našem životě, prosíme Boha o jeho pomoc a odpuštění v této svátosti.</p> <p style="font-size: x-small;">Skoro každý vyznáváme své slávnosti Boha, protože Bůh je dobrý. Jeho láska je vždy první. Očekává nás každým slovem.</p>	<p style="font-size: x-small;">Bůh, který nás osvobodil milosrdenstvím, smrtí a vzkříšením svého Syna smrti se uctívá od svého a na odpovídá křesťanům dar svého úplného daru, což je dar službu církve odpuštění a naplnit tě pokojem.</p> <p style="font-size: x-small;">Láska je svatostí na přání Ducha svatého. Amen.</p>	<p style="font-size: x-small;">Odpovídáme na dar, který jsme dostali tím, že jsme udělali nový krok na cestě za Dobrým pastýřem.</p>
<p style="font-size: x-small;">Nasloucháme Božimu slovu.</p>	<p style="font-size: x-small;">Proč si začínáme uvědomovat své slabosti: prosíme v modlitbě Boha o pomoc.</p>	<p style="font-size: x-small;">Bůh nás osvoboduje a posílá darem rozřešení.</p>	<p style="font-size: x-small;">Odpovídáme na dar Boží.</p>

Obrázek č. 26 – Slavení svátosti smíření